

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
AVRASYA ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI**

**SOVYET SONRASI DÖNEMDE KAZAKİSTAN'DA MİLLİ
EĞİTİM POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Umsunay ZHUMASHEVA**

**Niğde
Haziran, 2018**

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

**SOVYET SONRASI DÖNEMDE KAZAKİSTAN'DA MİLLİ
EĞİTİM POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Umsunay ZHUMASHEVA**

Danışman : Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emin SALİHİ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZDAĞ

**Niğde
Haziran, 2018**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “SOVYET SONRASI DÖNEMDE KAZAKİSTAN’DA MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/06/2018

Umsunay ZHUMASHEVA

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU danışmanlığında Umsunay ZHUMASHEVA tarafından hazırlanan "**SOVYET SONRASI DÖNEMDE KAZAKİSTAN'DA MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Avrasya Araştırmaları** Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 25/06/2018

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emin SALİHİ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÖZDAĞ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Hünkar GÜLER
Enstitü Müdür Vekili

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOVYET SONRASI DÖNEMDE KAZAKİSTAN'DA MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI

ZHUMASHEVA, Umsunay
Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU
Haziran 2018, 100 sayfa

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kazakistan, bağımsızlık sonrasında her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yeni bir politika oluşturmak istemiştir. Kazakistan'daki eğitim sisteminin geçmişi ve Sovyet mirası bu yeni politikanın oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Rus Çarlığı egemenliğinde ortaya çıkan Kazakistan'daki eğitim kurumları, Sovyetler Birliği döneminde bir eğitim sistemi haline gelmiş ve gelişmiştir. Bağımsızlık sonrası Kazakistan'ın milli eğitim politikasının belirlenmesinde de Sovyet döneminin olumlu ve olumsuz etkileri önemli bir yere sahip olmuştur. Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde Çarlık döneminde ortaya çıkan eğitim kurumları ve bu kurumların işleyişi ile Sovyetler Birliği döneminde oluşturulan eğitim sisteminin gelişimi anlatılmıştır. Sovyetler Birliği döneminde Kazakistan'daki okuryazar oranındaki yüksek artış, ülkedeki eğitim seviyesinin yükselmesi ve halkın tamamının eğitim sistemine dâhil edilmesi, bağımsızlığını ilan eden Kazakistan için olumlu bir miras olmuştur. Buna karşılık Sovyet döneminde Rus kültürü ve Rusça'nın baskın hale gelmesi bağımsızlık sonrasında milli kimlik ve kültür açısından olumsuz bir durum oluşturmuştur. Bağımsızlık sonrasında Kazakistan, Sovyet döneminde ait hem bu olumlu mirası değerlendirmiştir hem de Kazak kimlik ve kültürü üzerindeki olumsuz baskıları tersine çevirecek bir milli eğitim politikası geliştirmiştir. İkinci bölümde bağımsızlık sonrasındaki eğitim sistemi ve milli eğitim politikası incelenmiş, üçüncü bölümde ise milli eğitim politikası ile Kazakistan'daki sosyal ve kültürel kimlik tartışmaları incelenmiştir.

Kazakistan eğitim konusunda Sovyetler Birliği'nden kalan olumlu mirası korumaya çalışırken, Sovyet döneminin olumsuzluklarına karşı ise önemli yenilikler ve değişiklikler de gerçekleştirmektedir. Bir yandan Kazak kimliği ve kültürü güçlendirilirken diğer yandan da Rus kültürü ve Rusça etkisine karşı bir alternatif olarak Batı kültürü ve İngilizce, eğitim sistemi içinde güçlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Kimlik, Kültür, Politika, Dil, Alfabe, Tarih, Bağımsızlık, Sovyetler Birliği, Çarlık Rusya.

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

**THE NATIONAL POLICY ON EDUCATION POST-SOVIET ERA IN
KAZAKHSTAN**

**UMSUNAY ZHUMASHEVA
Eurasia Studies**

**Supervisor: Assoc. Prof. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU
2018, 100 pages.**

Kazakhstan, which gained its independence in 1991, wanted to create a new policy in the educational sphere as well as every other area after independence. The history of the educational system in Kazakhstan and its Soviet heritage play a crucial role in the formation of this new policy. Educational institutions in Kazakhstan, which emerged under the rule of the Tsarist (Imperial) Russia, developed and became an educational system in the Soviet Union era. In determining the post-independence national education policy of Kazakhstan, there have been important positive and negative effects from the Soviet era. For this reason, in the first part of the study the educational institutions that emerged during the Tsarist (Imperial) period and the development of the education system which formed during the Soviet Union period are highlighted. During the Soviet Union, the high rate of literacy in Kazakhstan, the increase in the overall education level in the country and the inclusion of all of the people into the educational system have been a positive legacy for Kazakhstan, which proclaimed its independence. On the other hand, Russian culture and Russian domination in the Soviet period created a negative situation in terms of national identity and culture for post-independent Kazakhstan. After independence, Kazakhstan assessed the positive legacy belonging to the Soviet era and developed a national education policy that would reverse the negative pressures on Kazakh identity and culture. In the second part of the study the post-independence educational system and national education policy were examined, and in the third part the national education policy and the social and cultural identity disputations in Kazakhstan were investigated.

While Kazakhstan is diligently trying to preserve the positive heritage of the Soviet Union in the area of education, it simultaneously seeks to implement significant alterations against the negative issues inherited from the Soviet era. On the one hand, while Kazakh identity and culture were strengthened through Russian influence, it was likewise influenced through Western culture and the English educational system as an alternative to Russian culture and Russian efficacy.

Key Words: Education, Identity, Culture, Policy, Language, Alphabet, History, Independence, Soviet Union, Tsarist Russia.

SOVYET SONRASI DÖNEMDE KAZAKİSTAN'DA MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI

ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLolar	X
EKLER	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ KAZAKİSTAN'DA EĞİTİM SİSTEMİ

1.1. Tarihte Kazaklar ve Kazak Dili	5
1.2. Çarlık Dönemi Kazakistan'da Eğitim ve Cedit Hareketi	8
1.3. SSCB Dönemi Kazakistan'da Eğitim Sistemi	11
1.3.1. 1917-1939 Arası Dönem	14
1.3.2. 1939-1961 Arası Dönem	18
1.3.3. 1961-1991 Arası Dönem	20

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'DAKİ EĞİTİM SİSTEMİ

2.1. Sovyet Döneminin Etkileri	22
2.2. Eğitim Sistemi Ve Okullar	23
2.2.1. Okul Öncesi Eğitim	26
2.2.2. İlköğretim	31
2.2.3. Orta Öğretim	33
2.2.4. Yükseköğretim	34
2.3. Milli Bayram Ve Tatiller	38
2.4. Tarih Yazımındaki Değişim	42
2.5. Dil Politikası	46
2.5.1. Resmi Dil	47
2.5.2. Ana Dilde Eğitim	48

2.5.3. Yabancı Dil Eğitimi	50
2.5.4. Alfabe Değişikliği	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN'DA MİLLİ EĞİTİM POLİTİKALARININ ULUS İNŞASINA ETKİLERİ

3.1. Ortak Vatan Kazak Ülkesi	55
3.2. Kazak ve Kazakistanlı Kimlikleri	58
3.3. Devlet Başkanının Birleştirici Rolü	62
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	70

Tablolar ve Şekiller

Tablo 1: Okul öncesi kurumların sayısı.....	29
Tablo 2: Okulöncesi kurumlarda çocuk sayısı.....	30
Tablo 3: İlköğretim ile kapsamındaki (7-10 yaş arası çocuklar) çocukların eğitim-öğretime katılma yüzdesi.....	32
Tablo 4: Kazakistan'daki Yükseköğretim Sayıları.....	37
Tablo 5: Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrenci Sayıları.....	38
Tablo 6: Eğitim diline göre 2015-2016 öğretim yılında okulların sayısı.....	49
Tablo 7: Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan yeni Latin alfabesi.....	52
Şekil 1: Kazakistan'ın Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçişi.....	51

Ekler

Ek 1: Kazakistan'daki günümüzde okutulan tarih dersi kitapları.....	84
Ek 2: Günümüz müfredatında okutulan Kazakistan tarihi kitaplarının içindeki konu başlıkları.....	87

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 20. yuzyılın sonunda yeni bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Yaklaşık yetmiş yıl boyunca Sovyetler Birliği sistemi altında yonetilen halklar bağımsızlıklarını kazandıktan sonra yeni bağımsız devletlerin vatandaşları olmuşlardır. Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan geniş Sovyetler Birliği coğrafyasında tek bir ekonomi, hukuk, eğitim sistemi içinde yaşayan halklar artık yaşadıkları yeni bağımsız devletin içinde yeni ve farklı sistemler oluşturmuşlardır. Sovyetler Birliği'nin yetmiş yıllık yonetimi sonrasında yeni devletlerde birçok alanda Sovyet kültürünün etkisi devam etmiştir. Farklı coğrafyalarda, farklı etnik kökenlere ve dinlere sahip olan halklardan bir Sovyet insanı yetiştiren eğitim sistemi, Sovyet etkisinin devam etmesinin en önemli sebeplerinden biridir. Sovyetlerden ayrılan yeni bağımsız devletlerin kurdukları yeni eğitim sistemleri ve eğitim politikaları, yeni kimliklerin de nasıl şekilleneceğini belirlemiştir. Bundan dolayı eğitim politikaları bir devletin nasıl bir vatandaş profili oluşturacağını göstermektedir. Eğitim politikaları devletin siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki amaçlarını da göstermektedir. nk devletler kendi hedeflerine yönelik çalışacak ve birlikte hareket edecek vatandaşlar yetiştirmeye çalışmaktadır. Devletlerin hedeflerine yönelik birlikte çalışacak vatandaşların aynı ortak değer ve hedefler etrafında toplanmaları gerekir. Bir devletin vatandaşlarını ortak değerler ve hedefler etrafında toplayabilmesi de iyi eğitim politikası ve eğitim sistemi ile mümkündür.

Milli eğitim politikası bir devletin okul öncesi eğitimden başlayarak yükseköğretime kadar uzanan yaklaşık 17-18 yıllık bir sürecin sisteminin, hedeflerinin, organizasyonunun ve araçlarının belirlenmesidir. Milli eğitim politikasında amaç genel olarak, vatandaşlar arasındaki ortak milli ve kültürel değerler etrafında hem iç barışın sağlanması hem de ülke dışından gelecek tehditlere karşı birlik olmaktır. Bundan dolayı özellikle sosyal bilimlerde ortak tarihi değerler ön plana çıkarılır. Devlet dilinin ve edebiyatının zenginliği üzerinde durulur. Ortak tarihi kahramanlar ve aydınlar etrafında birlik duygusu oluşturulur. Fen bilimlerinde ise genellikle devletin teknik alanlarda gelişmesini sağlayacak bir eğitim sistemi kurulmaya çalışılır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından milli eğitim politikaları konusunda sahip olduğu özel şartlar nedeniyle en dikkat çekici ülkelerden biri Kazakistan'dır. Kazakistan Sovyetler Birliği'nden ayrılan diğer ülkelere kıyasla hem coğrafı hem

demografik ve sosyo-kültürel hem de tarihi olarak özel şartlara sahiptir. 18. yüzyılın ortalarından itibaren aşama aşama Rus hâkimiyetine giren Kazaklar, bugünkü Orta Asya bölgesinde halklar arasında en erken Rus hâkimiyetine girmiş olan halktır. 18. yüzyıldan 1917 yılına kadar Rus Çarlığının egemenliğinde olan Kazakistan, bu tarihten sonra da 1991 yılının sonuna kadar Sovyetler Birliği çatısı altında yer almıştır. Bundan dolayı en fazla Rus etkisi altında kalan ve Rus halkı ile en fazla etkileşimde bulunan Orta Asya halkı Kazaklardır. Bu durum Kazakların dilini, tarihini ve sosyal yapısını şekillendirmekte etkili olmuştur. 18. yüzyıldan itibaren önce Rus Çarlığının sonrasında ise Sovyetler Birliği'nin Kazak topraklarına başta Ruslar olmak üzere pek çok halkı yerleştirmesi bugünkü Kazakistan'ın demografik yapısının şekillenmesine en önemli etkendir. Kazakistan'ın resmi istatistik kurumuna göre ülke nüfusunun yüzde 67,4'ü Kazak, yüzde 19,7'si Rus, yüzde 3,1'i Özbek, yüzde 1,5'i Ukraynalı, yüzde 1,4'ü Uygur, yüzde 1,1'i Tatar ve yüzde 1'i ise Alman'dır (stat.gov.kz-1). Kazakistan başta Ruslar olmak üzere Sovyetler Birliği içindeki pek çok halkın hala vatanıdır ve bu sebeple Sovyet dönemine ait çok ulusluluk kavramı Kazakistan'da pek çok alanda hala varlığını sürdürmektedir. Bu durum milli eğitim politikasının şekillenmesini de etkilemektedir. 2 milyon 724 bin 900 km² toprağa sahip olan Kazakistan'ın bu geniş ülkesine rağmen yaklaşık 18 milyon nüfusu vardır. 1,5 milyar nüfuslu Çin Halk Cumhuriyeti ile yaklaşık 140 milyon nüfusa sahip Rusya Federasyonu arasında yer alan Kazakistan, coğrafi konumu ve demografik yapısından dolayı ülke içi ve bölgesel barışın korunması için çalışmaktadır. Ayrıca Kazakistan'ın 13 bin 364 km'lik sınırlarının 7 bin 644 km'si Rusya'yadır. En uzun sınır komşusunun Rusya olması da Kazakistan ile Rusya arasındaki bağımlılığı artırmaktadır.

Bu çalışmada incelenen temel soru, sahip olduğu özel şartlara karşı Kazakistan, bağımsızlık sonrasında nasıl bir eğitim politikası ile nasıl bir siyasi kimlik oluşturmaktadır. Bu temel soru altında aşağıdaki alt sorular incelenecektir.

Birincisi, çok uluslu bir sosyal yapıya sahip olan Kazakistan'ın Kazak milli kimliği eğitim sisteminde nasıl yerleştirmiştir? İkincisi, Sovyet sonrası dönemde Sovyet sisteminin etkileri devam etmekte midir? Üçüncüsü, Kazak topraklarındaki yaklaşık 250 yıllık Rus hâkimiyeti eğitim müfredatında nasıl yer almaktadır? Dördüncüsü, Kazakistan'daki halklar arasındaki uyum ve birliği sağlamak için eğitim alanında nasıl bir politika izlenmektedir?

Bu çalışmada Kazakistan'ın nasıl bir eğitim politikasıyla hem Kazak kimliğini güçlendirdiği hem de çok uluslu bir devlet içinde barışı ve birliği koruduğunun anlaşılması ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Sovyetler Birliği sonrasında bağımsızlığını ilan etmesine rağmen Rus ve Sovyet döneminin etkilerini en fazla taşıyan ülke Kazakistan'dır. Buna rağmen ülkede bir yandan Kazak milli kimliği güçlendirilmekte ama aynı zamanda başta Ruslar olmak üzere diğer farklı halklarla olan barış ortamı devam ettirilmektedir. Bunu sağlayan ve devam ettiren en önemli etkenlerden biri milli eğitim sistemi ve politikasıdır. Bu sebeple çalışmada bunu sağlayan milli eğitim politikasının incelenmesi ve anlaşılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma zaman açısından Kazakistan'ın bağımsızlık sonrasında 2017 yılına kadar olan süre ile sınırlandırılmıştır. Bu sebeple çalışmanın inceleme dönemi 1991-2017 yıllarını kapsamaktadır. Fakat bugünkü eğitim sistemi içinde Rus Çarlığı ve Sovyetler Birliği döneminin etkilerinin de olmasından dolayı Rus Çarlığı ve Sovyetler Birliği dönemleri de bugünkü eğitim politikalarına etkileri açısından incelenmiştir. Konu kapsamı olarak tez çalışması içinde sosyal bilimler alanı, özellikle tarih yazımı ve dil politikaları incelenmiştir. Çünkü çalışmanın temel sorusu olan milli eğitim politikalarının Kazakistan'ın siyasi kimliğine ve toplumsal yapıya olan etkilerinin nasıl olduğudur. Bu sebeple bu soruya en iyi cevapların bulunabileceği alanlar olarak tarih yazımı ve dil politikaları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada betimleyici araştırma türü benimsenmiştir. Bu çalışmanın temel sorusu geçmişte ve günümüzde var olan durumunun toplanan veriler ve örnekler ışığında betimlenmiş ve değerlendirilmiştir. Kazakistan milli eğitim sisteminin oluşmasında etkili olan Çarlık dönemi ve Sovyetler Birliği dönemiyle ilgili veriler toplanmıştır. Bu verilerin toplanmasında Almatı'da bulunan Kazakistan Milli Kütüphanesi'ndeki lisansüstü tez çalışmaları, istatistik verileri ve o dönemlerde müfredatta kullanılan ders kitapları incelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili resmi ve diğer internet kaynakları incelenmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemle ilgili ise, Kazakistan eğitim sistemi ile ilgili yazılmış lisansüstü tez çalışmaları, makaleler, gazete haberleri ve kitaplar incelenmiştir. Ayrıca bağımsızlık sonrası eğitim müfredatında hangi yıllarda hangi kitapların okutulduğu incelenmiştir. Eğitim politikaları ile kimlik arasındaki ilişkiyi en iyi gösteren alanlardan biri tarih yazımıdır. Tez çalışmasında, Kazakistan'daki tarih yazımındaki değişimin gözlenebilmesi için 1991 sonrasında farklı sınıflarda okutulan tarih kitapları incelenmiştir. Tarih kitaplarının

incelenmesinde örnek bir dönem üzerinden inceleme yapılmıştır. Örnek dönem seçiminde Rus Çarlığının yıkılması sonrasında Kazak ileri gelenleri tarafından kurulan, milliyetçi ve sosyalizme de karşı bir hareket olan Alaş Hareketi'nin tarih kitaplarında nasıl yer aldığı incelenmiştir. Çünkü Alaş Hareketi Kazak milliyetçiliği için önemli olmakla birlikte hem Rus hem de Sovyet karşıtı bir harekettir. Bundan dolayı tarih yazımındaki Rus ve Sovyet etkisinin incelenebilmesi için en uygun örnek olarak görülmüştür.

Bu çalışma için toplanan veriler 1991 yılından 2017 yılına kadar hem adlandırma ve içerik açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Böylece eğitim politikasında yıllar içinde herhangi bir değişim olup olmadığı, olduysa neden olduğu değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ KAZAKİSTAN'DA EĞİTİM SİSTEMİ

1.1. Tarihte Kazaklar ve Kazak Dili

Kazakistan'daki milli eğitim politikasının anlaşılabilir olması açısından günümüzdeki çağdaş Türk halklarından biri olan Kazakların tarihi ve dilleri üzerine kısa bir giriş yapmak yerinde olacaktır. Çünkü Kazakistan'daki milli eğitim politikaları içinde özellikle milli kimliğin oluşmasında belirleyici olan tarih ve dil alanındaki dersler üzerine değerlendirme yapabilmek için Kazak tarihi ile ilgili temel bilgilere sahip olmak gerekmektedir. Bundan dolayı Kazak adının ortaya çıkışından itibaren Kazak tarihi ve dili ile ilgili temel bilgiler bu çalışma açısından da önemlidir.

“Kazak” teriminin kökeni, anlamı ve ortaya çıkışı ile ilgili birçok çalışmalar mevcuttur. Bu konu üzerinde tarihçiler, dilciler yıllardır araştırma yapmaktadırlar. Buna rağmen henüz günümüzde “Kazak” terimi hakkında kesin bir bilgi verilmemiş ve açıklama yapılmamıştır. Bu çalışmalarda bir grup araştırmacılar “kazak” teriminin terminolojik oluşumu üzerinde dururken, diğer bir grup araştırmacılar etimolojisi üzerine çalışmışlardır. Bununla beraber kazak teriminin kullanılmaya başladığı tarih ve Kazakların bir kavim, toplum olarak tarih sahnesine çıkması da araştırmanın önemli konusu olmuştur. Kazak teriminin kökeni ve anlamı yaklaşık iki yüz yıldır araştırmaya devam etmekte olsa da şimdiye kadar kesin sonuç elde edilememiştir.

1245'te Memlukler tarafından Mısır'da yazılmış Arapça-Kıpçak'ça el yazma sözlük Kazak teriminin geçtiği en eski yazılı kaynak olduğu görüşünde olanlar da olmuştur. Bu sözlükte Kazak terimi “evsiz, yurtsuz, başıboş dolanan” anlamına gelmektedir (Samoyloviç, 1927:9). Çağatay –Türkçesi Lügati “Abuşka” da Kazak kelimesi aynı anlama gelmektedir. Dolayısıyla, Kazak terimi ilk başta bir topluluk adı değil, sadece bir yurdu, ait olduğu herhangi bir kavim olmadan, ganimet peşinde olan kişilere kullanılmıştır. Böylece, Kazak kelimesine sosyal anlam verildiğini ve yurdundan, kabilesinden ayrılmış ve geçimini askeri geçimlerden sağlayan bir birey ifade edilmiştir (Komekov, 2007:50).

Zeki Velidi Togan'a göre “kazak” adı önce sadece sultanlara kullanılmış, sonradan ad anlamı genişleyerek sultanlara bağlı oymaklar ve devlet için de kullanılmış. Zeki Velidi Togan “siyasal bir amaçla, bir ayaklanma sonucu, çok kez aile olmaksızın (boydak) ve kimi zaman da ailesi ile birlikte toplumdaki uzaklaşan,

kırlara çekilen başkaldırıcılara “Kazak” denildiğini söylemektedir (Togan, 1981:37). Şokan Velihanov "Kazak" sözcüğünü askeri bir terim olarak kullanıp "yürekli yiğit" anlamı taşıdığını söylemiştir (e-history.kz-1).

Kazak teriminin kaynağı hakkında bazı bilim adamlarının görüşlerinde ortak noktaya dayanma ve bilimsel açıklama söz konusu iken, bazı araştırmacıların ileri sürdükleri görüşleri geçersiz görülmüştür. Örneğin, Kraft ve Çuloşnikov'un görüşünce Kazak sözcüğü “kaz+ak” sözcüklerinin birleşmesi ve “beyaz ana kaz” anlamına gelmektedir, yani “kaz” kuşun adı, “ak” (beyaz) rengini göstermektedir. Rus tarihçisi N.İ.Veselovskiy tarafından da desteklenen bu görüşün geçersiz olduğunu, Türk lehçelerinde “benzer” anlamına gelen -ak ekinin olmadığını M.Tınışpayev ispatlamıştır (Samoyloviç, 1927:6). Başka bir görüşte olan Rus dilbilimci N. Marr ve Çek bilim adamı B. Grozni Kazak terimi “kasak” ve “kesek” sözcüklerinden oluştuğunu söylemektedir. Bu görüşü Kazak bilim adamı A.Margulan, tarihçi M.Ahinjanov, yazar S.Mukanov'ta desteklemiştir (e-history.kz).

Kazak teriminin "kay" ve "sak" kabilelerinin birleşik adı “Kazak” olduğu ve böylece tarih sahnesine çıktıkları görüşü de ileri sürülmektedir (Hizmetli, 2011:26). Rus bilim adamı A. Bernştam Kazak halkının tarihini araştırmış, arkeolojik kazıların sonuçlarını yazılı edebiyat kaynakları ile karşılaştırarak “kazak” terimi “kas” ve “sak” kabilelerinin birleşiminden oluştuğu sonucuna varmıştır (zhgu.edu.kz). Rus bilim adamı, Türkolog V.Radlof Kazak kavramının anlamını hür, serbest, özgür sözcükleriyle açıklamıştır. “*Kazak kişi-* mert, yiğit, cesur adam” diye açıklama yapmıştır (Radlof, 1899:364). Ünlü Türkolog A.Samoyloviç de bu görüşü desteklemiştir. Kazak yazar, tarihçi Şakerim Kudayberdioğlu bu görüşe katılarak “Kazak- kendi haline ülke olup, serbest gezen halk” ifadesinde bulunmuştur. Kazak dilbilimcisi T.Januzakov bu görüşlerden yana olmuş ve *Kazak* kelimesinin ilk kısmı “kaz”, “kas”- Ural, Altay, Kafkas vb Türk dilleri grubunda “gerçek”, “mert”, «yiğit», «kişi» anlamına geldiğini ve böylece Kazakların hür, serbest gezen insanlar anlamına geldiğini söylemiştir (Janzakov, 1983:195). Reşit Rahmeti Arat'a göre *Kazak* sözü “hür, serbes, bi-hanman, bekâr, mert, yiğit, cesur” anlamına gelmektedir. Ahmet Caferoğlu ise *Kazak* kelimesinin Kumuk şivesinde “silahşör, kızan, asker mükellefi” gibi anlamlara geldiğini, Babür Şah'ta ise “fetret devri, bekârlık, serseri dolaşma” anlamlarında kullanıldığını ve bunun Rusların *kozak* kelimesine alakası olmadığını söylemiştir (Caferoğlu, 1988: 32). Samoyloviç, Barthold, Radloff, Vambery gibi pek

çok bilim adamı Kazak sözünün "başiboş gezen, evsiz barksız" anlamlarına geldiği görüşündedir. Böylece Kazak kelimesinin anlamı hakkında en yaygın kabul edilen görüş "başiboş gezen, evsiz yurtsuz dolaşan" ve "mert, cesur, özgür, yiğit" anlamlarına gelmektedir.

Kazakça Türk dilleri kollarının Kuzeybatı Kıpçak grubunda yer almaktadır (Gömeç, 1999:59). Bu grup Radloff ve Benzing'e göre "Batı Türkçesi" olarak adlandırılmıştır. Samoyloviç ise "qalğan" olarak adlandırılan kolu içinde yer aldığını belirtmiştir (Bozkurt, 1992:301). N.A. Baskakov'a göre Batı Hun Dalı'nın Kıpçak grubunun Kıpçak-Nogay alt grubunda yer almaktadır. Bu dil grupları farklı isimlerle adlandırılrsa da içinde bulunmakta olan diller neredeyse aynıdır. Kazakça 1870'lerden sonra yazı dili olarak kullanılmaya başlamış, 1929 yılına kadar Arap alfabesiyle, 1929-40 yıllarına kadar Latin alfabesiyle, 1940'tan günümüze kadar Kiril alfabesiyle kullanılmaktadır (Karaca, 2011:34).

Türk topluluklarında 20. yüzyılın ortalarında başlayan ulusal uyanış eğitimde de görülmüştür. 19.yüzyılın sonu ve 20.yüzyılın başlarında Kazaklara Rus alfabesi ile Kazakçayı öğretmek, Rus alfabesiyle okutmak, Kazakça okul açmak ilk başta Kazakları "Ruslaştırma", "Hristiyanlaştırma" amaçlı ortaya çıkmıştır. Ancak Çarlık Rusyası Kazakça konusundaki asıl amacına ulaşamamıştır. Bu durum Kazak aydınlarının etkisiyle Kazakçanın bir yazı ve sanat dili haline gelmesini, okul, eğitim, öğretim dili olmasını sağlamıştır. Bu çalışmalarda Abay Kunanbayulu, Ibray Altınсарin gibi aydınlar öncülük etmiştir (Ayan, 2008:132). Böylelikle 19.yüzyılın ikinci yarısından başlayarak bu aydınların eserleri ve çalışmalarından sonra Kazakça yazı dili haline getirilmiştir.

20. yüzyılın başlarında Kazakistan'da Rus, Rus-Kazak okulların sayısı gittikçe çoğalarak Rusça eğitim zorunlu hala gelmiştir (Gömeç, 1999:81). Rusçanın zorunlu eğitim dili durumuna gelmesine rağmen, halk eğitimlerini mektep ve medreselerde almaya devam etmiştir. Mektep ve medreselerin açılması için yetkili makamlardan izin alınması gerektiği için bunların birçoğu faaliyetlerini yasadışı sürdürmüştür (Kuzembayulu ve Abil, 2006:253).

Çarlık Rusya'sının yıkılmasından sonra Ortaya Çıkan Sovyetler Birliği Çarlık Rusya'sının dil amacında aynı yöntemi kullanarak hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Sovyetler Birliği'nin "Ulus Dilini Merkezileştirme" siyasetiyle Kazakça bölgede

Rusça 'nın yanında ikinci planda kalmıştır. Resmi evrak ve belgeler Rus dilinde yönetilmeye başlamış. Bu durumdan endişelenen Kazak aydınlar Kazakçanın Kazak nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde resmî evraklar ve belgeler Kazak dilinde yürütülmesi talebinde bulunmuştur. Kazakçanın kullanımı ile ilgili 1924'te alınan kararla Kazakça iş yürütülmeye başlamıştır. Ancak Sovyetler 1928'de Kazak aydınlarını ortadan kaldırma siyasetini başlatarak Kazakça için çaba göstermeye başlayan aydınları "milliyetçi" diye suçlayarak ortadan kaldırmışlardır (Boranbayeva, 2004:20-41).

Gerek Çarlık Rusya'sı döneminde gerek Sovyetler Birliği döneminde kendi çıkarları için kullanılan, dışlanan, yok edilmeye çalışılan Kazakça onca engellere rağmen unutulmamış ve Kazakistan'ın bağımsızlığın'ın ardından Resmi dil statüsünü almıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında resmi dil Kazakça olmasına rağmen Rusça da aynı seviyede kullanılmıştır. Zamanla dil inşasında çok önemli kararlar alınmaya başlamıştır. 1997'de "Diller Hakkında Yasa" kabul edilmiş ve Kazakçanın devlet yönetiminin yanı sıra yasama, yargı ve resmi dairelerde, tüm sosyal ilişki alanlarında kullanılması vurgulanarak, devlet dilinin gelişmesi ve öğretilmesine dair resmi kuruluşlar ve programlar oluşturulmaya başlamıştır.

1.2. Çarlık Dönemi Kazakistan'da Eğitim ve Cedit Hareketi

Ruslar ilk olarak 16. yüzyılda ticari ilişkilerini geliştirmek amacıyla Türkistan bölgesine elçiler göndermeye başlamıştır. İlk kez 1594 yılında bir Kazak elçilik heyeti ise Moskova'ya gitmiştir. Ruslarla Kazaklar arasındaki ilk ilişkiler de ticaret üzerinden olmuştur. Ancak 16. Yüzyılın sonrasında Cungarların ve Türkistan'daki hanlıkların saldırılarına uğrayan Kazaklar, Ruslar ile ilişkilerini güçlendirmek istemiştir. Ruslar ise bu sırada ticari ilişkilerini güçlendirirken bölgeye Rus göçmenleri yerleştirmeye başlamış ve Kazakistan sınırlarına kaleler inşa etmiştir (Ebuseyitova, 1998:414). 1717 yılında Kazak yöneticilerinden Gaip ile Ebu'l Hayr sultanlar Kazak kabilelerinin dış düşmanlar tarafından uğradığı saldırılara karşı I.Petro'dan Rusların vasalığına geçme talebinde bulundular. O sırada İsveç ile savaş halinde bulunan I. Petro bu taleple ilgilenmedi (Yerofeeva, 2010:112). Ancak I. Petro Cungarların Kazaklara karşı saldırılarında Kazakların korunmasına yardımcı olması için Kazak topraklarına yeni kalelerin inşasını başlamıştır (Kasımbayev, 2010:155). Ebu'l Hayr Han gelen olumsuz cevaplara rağmen talebindeki ısrarını sürdürdü ve 1730 yılında Rus Çariçesi Anna İvanovna'ya bir elçi göndererek himaye talebini

yineledi. 10 Şubat 1734 tarihinde Küçük Cüz'ü Rusya himayesine aldığını resmen ilan etmiştir (Kasımbayev, 2010:162). 1733-1734 yıllarında ise Kazakistan'ın güney bölgelerindeki bazı beyler Rus himayesini talep etmiştir. 1734 yılında Çariçe, Büyük Cüz'ün de Rus himayesi altına alındığını kabul etmiş ancak Büyük Cüz bölgelerinin Rusya'ya uzak olmasından dolayı karar uygulanamamıştır. 1734 yılında Orta Cüz'ün bir kısmı Rusya himayesine girmiştir (Kasımbayev, 2010:163). 1740'larda Cungarların zayıflamasıyla Kazaklar üstündeki tehdit azalmıştı ancak artık Rusya Kazak toprakları üzerindeki denetimini artırmaya başlamıştır. Rus Çarlığının Kazak toprakları üzerindeki ekonomik hayatı etkileyen düzenlemelerin Kazakların bazı yerlerde isyan etmesine neden oldu. Çıkan isyanları bastıran Rusya, Kazak topraklarındaki egemenliğini güçlendiren adımlar atmıştır.

Kazaklar Rusya'ya bağlı olmakla birlikte kendi Hanlarını seçebiliyorlardı. Ancak 1797 yılında Rusya ilk olarak Küçük Cüz'de Kazakların kendi han seçimlerini tanımadı ve Kazak Hanlarını da Ruslar tayin etmeye başladı. İlk başta sadece Hanları tayin eden Rusya zamanla bütün Kazakistan'daki yönetimi ele geçirdi. Çarlık ordusunun güç kullanarak Türkistan, Çimkent, Taşkent ve diğer şehirleri işgal etmesiyle Rusya tamamen Kazakları hâkimiyeti altına almıştır (Kasımbayev, 2010:309-311).

Kazakistan'ın 1734'de Çarlık Rusya'sının egemenliğini kabul etmesiyle diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da birçok değişiklik görülmeye başlamıştır. Çarlık Rusya'sına tabi olmadan önce Kazakistan'da sadece dini eğitim veren mektep ve medreseler olmuştur. Rusya'ya tabi olduktan sonra Kazakistan'da Çarlık Rusya'sının politikasını yürütmeye yardımcı olabilecek yetkililere ihtiyaç duyulmuştur. Rus yöneticileri tarafından Kazakları Ruslaştırmak ve ihtiyaç duydukları nitelikli Kazak memurlar yetiştirmek amacıyla Kazak elitlerinin çocukları için Kazak-Rus okulları açılmaya başlamıştır. Kazakistan'da açtıkları ilk Kazak- Rus okulu, 1786'da Omsk şehrinde açtıkları "Aziatskoe uçilişe" (Asya okulu) olmuştur (Özdemir, 2008:62). 1822 yılında çıkan "Sibirya Kırgızları¹ Hakkında Tüzük"de "*Her Kırgız çocuğunu, genel kurallar ekseninde imparatorluk içerisinde yer almakta olan eğitim kurumlarından birine gönderme hakkına sahiptir* " ifadesi ve "*Kırgızların -din*

---

¹ 1924 yılına kadar Kazaklar Ruslar tarafından Kırgız olarak adlandırılmıştır. Kırgızlar ise Kara Kırgız olarak adlandırılmıştır. Bu sebeple Ruslar bu tarihe kadar geçen metinlerde Kazaklardan Kırgız olarak bahsetmiştir. 1917 sonrasındaki Kazakistan'da kurulan özerk cumhuriyetin adı da Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olmuştur.

adamları tarafından açılacak olanlar hariçtir- okul açması yasaklanmamalıdır ve hatta mümkünse her şekilde desteklenmelidir" gibi ifadeler yer almıştır (Kovalskaya, 2002:644-651).

Çarlık idaresinin eğitim sistemindeki asıl amacı halkın yaşam tarzını, düşüncesini ve şuurunu Ruslarla yaklaştırmak ve Ruslaştırmak olmuştur. Bu amaca ulaşmak için en iyi araç okul olduğunu düşünerek neredeyse tüm okullarda eğitim Rusça verilmeye başlamıştır. 1841'de Hanskaya stavka şehrinde han yardımcılarının çocukları için ilk Rus yatılı okulu açılmıştır. Bu okullarda nitelikle öğretmenler olmadığı için eğitimi veteriner ve tercümanlar vermiştir. Veteriner çocuklara Rus dilini, coğrafya ve aritmetiği öğretmiş, tercüman ise doğu dillerini öğretmiştir. 1846'da Omsk'ta Rus askeri okulu, 1850'de ise Orenburg'da yedi yıllık okul açılmıştır (Sembayev, 1962:11). Bu okulda eğitim Rusça verilmiş ve Tatar dili de öğretilmiştir. Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz bu okullara sadece soyluların, subayların ve Kazak aristokratlarının çocukları alınmıştır. İbiray Altınсарin, Çokan Velihanov gibi birçok Kazak aydını bu okullarda eğitim görmüşlerdir.

19. yüzyılda Kazak aydınları arasında iki eğitim sistemi yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunlardan birincisi N. I. İlminskiy tarafından desteklenen ve Hıristiyanlık ile Ruslaştırmanın aynı yerde bulunduğu eğitim sistemi olmuştur. İkincisi ise, Gaspıralı İsmail Bey'in "usul-i cedit" yani "yeni metot" diye ifade edilen bir eğitim sistemi olmuştur (Kovalskaya, 2002:644-651). "Usul-i cedit"e göre okullar medreselerden ayrı olacak, ilkokulların öğretmenleri ayrı olacak ve bu öğretmenler sadaka yerine aylık alacaktır. Bunun yanında öğretim yeni "Elifba" kitaplarında gösterildiği gibi "Usul-i savtiye" veya "Usul-i meddiye" ile başlayacaktır. Ayrıca, kızlar için ayrı ilkokullar açılacak ve sadece okumaya değil yazmaya da önem verilecektir. Bunun dışında bir öğretim programı hazırlanacak ve her yaşa göre ders kitapları kullanılacaktır (Devlet, 2004:57).

Kazakistan'da 19.yüzyılın sonundan itibaren yeni usulde (Usûl-ü Cedîd) eğitim veren okullar açılmaya başlamıştır. Kazak bozkırlarında bu tür okullar çoğunlukla Semey eyaletinde açılmıştır. Bu dönemde Semey eyaleti önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olmuştur. Bu bölgede eğitimi destekleyen bir zümrenin oluşması ve Tatar tüccarların ve Tatar öğretmenlerin yoğun faaliyetleri Semey'i yeni usûl eğitimin merkezi durumuna getirmiştir. Kazakistan genelinde 1912 yılında yeni metotla eğitim veren okul sayısı 121'e öğrenci sayısı ise 1810'a yükselmiştir (Özdemir, 2008:63).

Kazak aydınları arasında Abay Kunanbayev, Muhammed Salim Kaşimov, Alihan Bökeyhan, Magcan Cumabay, Şakerim Kudayberdioğlu, Ahmed Baytursun, Mir Yakub Dulatoğlu gibi birçok isimler cedidcilik hareketinde kendi potansiyellerini göstermiştir. Kazaklar arasında yenileşme hareketinin ilk reformcuları olarak Çokan Velihanov, İbray Altınсарın ve Abay Kunanbayev bilinmektedir. Kazakların arasında kadın eğitime ilk adım 1883'te Bökey Orda'da Kazak kızları için okulun açılmasıyla atılmıştır. 1888'de Torgay bölgesinde İbray Altınсарın tarafından ilk Kazak kızları için yatılı okul açılmıştır (Sembayev, 1962:18). Zamanla bu tür okullar diğer bölgelerde de açılmaya başlamıştır. Kurulan Rus – Kazak okullarının gelişmemesinin nedeni mollaların çeşitli uydurma söylentileri nedeniyle yerli halk arasında bu okullara karşı düşmanlık yaratılmıştır. Buna rağmen, 1905'te 128 Rus-Kazak Okulu, 2.011 Rus okulu ve 135 Müslüman Okulu olmuştur (Devlet, 2004:44). XIX yüzyılın sonunda Kazakistan'da Rus-Kazak okullarının birkaç türleri, iki yıllık köy okulu, dört yıllık bir sınıflı volost Rus-Kazak okulu, altı yıllık iki sınıflı Rus-Kazak okulu olmuştur (Sembayev, 1962:24).

1.3. SSCB Dönemi Kazakistan'da Eğitim Sistemi

Rus Çarlığı 19. yüzyılın başından itibaren Rus aydınları öncülüğünde yeni fikir akımları ve halk hareketleri ile karşılaşmaya başlamış ve bu süreç I. Dünya Savaşında Çarlığın yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu siyasi, ekonomik ve toplumsal süreç 1825 yılında biri Petersburg'ta diğeri Kiev'de bulunan iki ihtilalci grubun faaliyetleriyle başlamıştır (Devlet, 2004:106). I. Aleksandr varis bırakmadan ölmesinin ardından çıkan taht kavgalarından yararlanan Petersburg grubu kendilerine sadık olan askerlerle ayaklanmışlar ancak Çarlık kuvvetleri tarafından ağır kayıplar vererek durdurulmuşlardır. Kiev grubu ise askeri bir kalkışmaya başlamadan yakalanmış ve 5 mensubu kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Onların bu ihtilal girişimi başarısız olmuşsa da kendilerinden sonraki Rus ihtilalcileri için bir ilham kaynağı olmuş ve kendilerinden sonraki Rus ihtilalcileri tarafından saygıyla anılmıştır. Bu ihtilal girişimi her ne kadar başarısız olsa da Rus aydınları arasında Çar karşıtı fikir hareketleri ve reform talepleri Çarlık içinde güçlenerek devam etmiştir (Devlet, 2004:107). Çarlık içindeki ihtilalci grupların sayısı her geçen gün artmış ve 1865 yılında II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulunulmuştur. Bu girişim başarısızla sonuçlansa da halk arasında "Narodničestvo" (Halkseverlik) akımı daha güçlü hale gelmeye başlamıştır. İhtilalciler tarafından kurulan "Halkın İdaresi" örgütü 1881

yılında II. Aleksandr'a bir suikast düzenledi ve bu kez Çarı öldürmeyi başarmışlardır. (Devlet, 2004:107).

Bu dönemde her ne kadar Rus işçileri arasındaki sosyalizm düşüncesi yaygın olmasa da üniversite öğrencileri ve aydınlar arasında sosyalizm düşüncesi giderek güçlenmiştir. Bu dönemde kurulan Sosyal Demokrat Partisi sosyalizm düşüncesinin öncülüğü yaparak güçlendi ve partiye Vladimir İlyiç Lenin katılmasıyla siyasi faaliyetlerini artırmıştır (Devlet, 2004:108). Önce Londra'da sonrasında ise Brüksel'de toplanan Rus Sosyal Demokratları iki farklı görüşe bölünmüşlerdir. Lenin ve taraftarları ihtilalci bir yöntem benimsenmesinden yana olmuştur. Martov ve taraftarları ise buna karşı çıkmıştır. Yapılan oylamada çoğunluğu kazanan Lenin grubuna çoğunluk manasında "Bolşevik" Martov'un grubuna ise azınlık manasına gelen "Menşevik" adı verilmiştir. Sosyal Demokratlar örgütlenerek, güçlenerek ve aralarında bölünerek mücadeleye devam ederken Rusya içinde çeşitli sosyalist örgütlerin sayısı ve faaliyetleri de giderek artmıştır. Sadece siyasi ve fikri bir mücadele değil aynı zamanda grevler, mitingler hatta terör faaliyetleri de gerçekleştiriliyordu. "Sosyal Devrimciler" adlı grup şiddet eylemleri gerçekleştiriyordu ve 1902 yılında İçişleri Bakanı Sıpyakin'i öldürdüler (Devlet, 2004:109). Bu olaylar üzerine Çarlık hem sosyalistler hem de Çarlık içerisindeki Rus olmayan halklar üzerindeki baskısını giderek artırmıştır. Bu baskı muhaliflerin taraftarlarını çoğalttığı gibi Rus olmayan halkların da Çarlık aleyhine sosyalistler ile çoğu zaman birlikte hareket etmesine neden olmuştur.

1904 yılının başında çıkan Rus-Japon savaşı Çarlık içindeki muhalif hareketleri daha fazla artırmıştır. Savaşın Rusya'nın mağlubiyetiyle bitmesi halkın arasında Çarlık otokrasisinin iç ve dış politikalarından genel memnuniyetsizliğin güçlenmesine neden olmuştur. Halk büyük değişimler talep etmiştir. Hükümet tereddütte kalarak herhangi bir girişimde bulunamamıştır. Bu olayların daha da güçlenerek patlama noktasına getirmiştir. 9 Ocak 1905 tarihinde Çar'a destek vermek üzere Kışlık saraya doğru binlerce kişi yürümeye başlamıştır. Ancak beklenmedik yerden silahlı askerler kalabalığın önünü keserek yürüyüşe engel oldu ve kalabalığa doğru ateş açmaya başlamıştır. 9 Ocak Pazar günü "Kanlı Pazar" olarak, Çar ise "Kanlı Nikolay" olarak adlandırıldı. Gayri resmi verilere göre 1.000 kişi ölmüş, 2.000 kişi ise yaralanmış, resmi verilere göre ise 99 kişi ölmüş, 333 kişi yaralanmış (Stepanişev, 2008:23-25). Bu olay Çar'a desteğin artmasına değil aksine Çar

karşıtlığının yükselmesine ve Şubat devriminin gerçekleşmesine neden olmuştur. Böylece yaşanan gelişmeler üzerine Çar Duma (Meclis) açmak zorunda kalmış ve 27 Nisan 1906 tarihinde I. Duma açılmıştır. I. Duma o dönemlerin en önemli sorunu – tarıma yönelik çalışmalar yapmıştır. Ancak bu dumanın ömrü yaklaşık iki ay sürdü ve 9 Temmuz 1906 yılında Çar tarafından kapatılmıştır (Saharova, 2012:574).

I. Duma'daki sert muhalif tutumun yumuşamasını isteyen Çar 20 Şubat 1907 tarihinde ikinci kez Duma'yı açmıştır. Bu sefer Duma içinde 35 mebusuyla "Müslüman fraksiyonu" kurulmuştur. Müslüman fraksiyonu özellikle toprak reformu meselesi üzerinde durmuş ve toprağın büyük çiftlik sahipleri eliyle uzun vadede köylülere satılmasını desteklemiştir (Stepanişev, 2008:33). Bu Duma'nın da istenen sonucu veremeyeceğini, seçim kanunu değiştirilmeden bir Duma'dan diğer Duma'ya geçmenin bir anlamı olmadığını ve bu Duma'nın da istenen sonuca varamayacağını anlayan Çar halkı isyan ettirmeden II. Duma'yı dağıtma yolunu aramıştır (Stepanişev, 2008:34). Sonunda Duma'nın sosyal-demokratik fraksiyonu Çar otokrasisini devirme girişiminde bulunduğu iddiasıyla Çar II. Duma'yı da dağıtmıştır.

Seçim kanununun yeniden değiştirilmesi sonucunda 1 Kasım 1907 tarihinde III. Duma açılmıştır. Yeni seçim kanununa göre Lehistan ve Rusya'nın Avrupa kısmındaki Türklerin seçim hakkı kısıtlanırken, Türkistan ve Bozkır Eyaletindeki Türklere seçim hakkı hiç verilmemiştir. Bu şartlarda ortaya çıkan III. Duma'ya Türkler ancak 10 mebus sokabilmişlerdir. Bunların 7'si Kazan'dan, 2'si Kafkasya'dan ve 1'i de Kırım'dan seçilmiştir (Devlet, 2004:151). Sayıları azalan Türkler yine Müslüman Fraksiyonu kurdular ancak fazla bir faaliyet gösteremediler. Bu dönemde Türkler arasındaki milli ve yenilik hareketlerine karşı Rus baskısı artmış birçok Türk aydını sürgüne gönderilirken Türk okulları çoğunlukla kapatılmış ya da faaliyetleri kısıtlanmıştır.

Diğer iki Duma'ya nispeten III. Duma'nın ömrü uzun sürmüştür. Varlığını sürdürdüğü beş yıl boyunca birçok alanda önemli kararlar alınmıştır. III. Duma da Çar'ın emri ile 9 Haziran 1912 tarihinde kapatılmıştır (Saharova, 2012:578).

Duma'nın yeniden açılması yönündeki taleplerin artması üzerine Aralık 1912'den Şubat 1917'ye kadar varlığını sürdüren IV. Duma açılmış ancak Rusya'nın I. Dünya Savaşına katılması nedeniyle IV. Duma'da dağıtılmıştır (Stepanişev, 2008:36).

Rus milliyetçilerinin Duma'daki gücüyle birlikte Dünya I. Dünya Savaşı'na doğru sürüklenirken Rusya'da silahlanma ve milliyetçi söylemler artmıştır. 28 Ağustos 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Sırbistan'a savaş ilan etmesiyle birlikte I. Dünya Savaşı başlamış ve Almanya 1 Ağustos 1914 tarihinde Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Savaşın başlamasıyla Rusya'da yabancı düşmanlığı da artmış ve buna bağlı olarak Rus olmayan halklar üzerindeki baskı sertleşmiştir. Savaşın Rus ekonomisine getirdiği ağır yükler Rusya'da üretimin azalmasına, fabrika üretimlerinin yüzde 80'ninin orduya aktarılmasına neden olmuştur. Köylülerin çoğunun askere alınması tarımdaki üretimi de durma noktasına getirmiştir (Devlet, 2004:268-269).

Türkistan genelinde ise daha önce askere alınmayan Rus olmayan halklarında askere alınması yönündeki karar 1916 isyanlarının başlamasına neden olmuştur. İlk başlarda bölgesel olarak başlayan isyanlar zamanla Türkler arasında milliyetçi, Rus karşıtı bir ayaklanmaya dönüşmüş ve Rusya için savaş cephelerinin dışında içeride yeni bir cephe açılmasını gerektirmiştir. Bir yandan Dünya Savaşı içinde olan Rusya diğer yandan hem halk içindeki grev ve protestolarla hem de Türkistan isyanlarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır (Devlet, 2004:287).

Ocak 1917'de Rusya genelinde başlayan grevler halktaki Çar karşıtı öfkenin en sert yansıması olmuştur. Halk ve işçiler arasında Çar'a olan nefret son noktaya varmış durumdaydı. Çar Nikolay II tahttan vazgeçtikten sonra ülkede "yeni hükümet" sorunu ortaya çıkmıştır. Sonbahar 1917 yılına gelindiğinde iki paralel, bir birine zıt iki güç oluşmuştur. Bunlar iktidar için bir savaşa hazırlanmakta olan Geçici Hükümet ve Bolşevikler partisi olmuştur (Ryabtsev, 2005:89). 1917 Ekim Devrimden sonra ülkede iç savaş başlamıştır. Savaşın ülkedeki farklı siyasi güçlerin devlet iktidarı konusunda birlikteliği sağlayamaması, Bolşeviklerin kendi amaçlarına ulaşması için devrimleri kullanması, Bolşeviklerin "dünya devrimi" ideolojisini pratikte gerçekleştirme fikrinde inatlaşması gibi birçok nedenleri olmuştur. İç savaş neticesinde ülkede Bolşevikler hükümeti ele geçirmiştir. 1922 yılında iç savaşın bitmesiyle Rusya'da yeni bir dönem başlamıştır.

1.3.1. 1917-1939 Arası Dönem

Bu dönem Kazakistan'da Sovyet iktidarının tamamen yerleşmesi, Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin kurulması ve eğitim sisteminin temelinin

oluşturulmasıyla başlamıştır. Devrim sonrası Sovyet hükümetinin yeni eğitim sistemindeki başlıca görevlerinden biri cehaletin ortadan kaldırılması olmuştur. Bu hakkında 11 Kasım 1917’de ilk Sovyet eğitim komiseri Anatoli Lunaçarski Sovyet hükümeti adına tüm Rusya’ya seslenişinde dile getirmiştir (Sembayev, 1962:37). Bundan sonraki adımlarda eğitim sisteminde yapılacak olan değişiklikler, alınacak olan kararlar buna yönelik olmuştur. 1917 Ekim devriminden sonra Kazakistan’da eğitim kurumların gelişmesi 16 Ekim 1918’de Tüm Rusya Merkezi Yönetim Komitesi tarafından kabul edilen “Birleşik Üretim Okulları” hakkında deklarasyon (“Deklaratsiya o edinoj trudovoj škole”) prensiplerine dayanmıştır. Birleşik üretim okullarının en önemli prensipleri öncelikle eğitimin toplumun tüm kesimleri için erişebilir hale getirilmesi, ücretsiz olması ve “svetskiy harakter” (yani laik eğitim) olması, erkek ve kız öğrencilerin birlikte eğitim almaları, dini derslerin kaldırılması, çocukların fiziksel ve estetik gelişmelerine dikkat edilmesi için tüm ceza türlerinin kaldırılması, okulların özerkliği olmuştur (Abdrahmanova, 2010:80). Yeni yöntem ve sistemde Sovyet üretim okullarını oluşturmak için kabul edilen bu deklarasyona göre dokuz yıllık iki aşamalı I. aşama – 5 senelik (8-13 yaş aralığı), II. aşama – 4 senelik (13-17 yaş aralığı) okul sistemi oluşturulmuş ve tüm okullar yeni II aşamalı düzene geçirilmiştir (Kunantayeva, 1997:13). İlerleyen zamanlarda bu sisteme bazı değişiklikler yapılmıştır.

Sovyet hükümeti halkın tüm kesimlerine okuma yazma öğrenme (eğitim)fırsatını sağlamaya başlıyor. Zamanla yaşına, milletine, inancına bakmaksızın okumak isteyen herkes için çeşitli programlar, kurs, gece okulları, düzenlene başlamıştır. Tüm milletlere emek okullarını açma, kendi ana dillerinde eğitim alma haklarını da vermiştir. Birçok mektep ve medreseler ana dilinde eğitim veren Kazak, Uygur, Özbek, Tatar Sovyet Üretim okullarına dönüştürülmeye başlamıştır. Yetki yerel Sovyetlerin eline geçtikten sonra Kazakça eğitim veren ve Devlet eğitim kurumlarının tüm haklarına sahip olan Kazak okulları açılmaya başlamıştır.

Yeni bir eğitim sistemi oluşturulmasının ilk dönemlerinde Kazakistan’da çeşitli okullar açılmıştır. Birinci aşamalı okullar (eğitim süresi 2 ve 4 yıl), komün okulları, yedi yıllık okullar, ikinci aşamalı okullar (on yıl), 14-17 yaş aralığı çocuklar için yatılı okullar. Bunların dışında tamamlanmış orta öğretim veren işçi okulları, 3 yıllık köylü gençlerin okulları, teknik okullar da açılmıştır (Sembayev, 1962:89). Bu

okullarda ana dilinin yanı sıra Rusça da ikinci yıldan başlayarak okutulmaya başlamıştır.

Kazak okullarında eğitim süreci çok yavaş ilerlemiş ve bunun en önemli nedeni ise ana dilinde ders kitaplarının olmamasıdır. İlk senelerde Sovyet okulunun taleplerine cevap veremeyen, malzemelerin bir kısmı dini konuları içeren ders kitapları kullanılmıştır. Halk eğitim komiserliği tarafından 1921-1922 yıllarında sadece 3 ders kitabı (alfabe, gramer ve aritmetik öğretici) 178 bin tane basılmıştır (Sembayev, 1962:107). Basılan ders kitaplarının sayısı yetersiz bulunarak okulların yarısının bile ihtiyacını karşılayamamıştır. Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde basım evinin kurulmasıyla ders kitaplarının basım durumu biraz daha artarak iyi gelişme göstermiştir ama ideolojik, metodolojik ve bilimsel açıdan birçok ciddi eksiklikler görülmüştür. Bu eksikliklerin ortaya çıkması ise o dönemlerde neredeyse tüm kitapların hazırlanması milliyetçi entelektüellerin elinde olmuştur. Onlar bu ders kitaplarında bir taraftan okul müfredatında yeni bir yöntem oluştururken, diğer taraftan milliyetçilik fikrini propaganda ederek milli düşmanlığı teşvik etmeye çalışmışlardır (Sembayev, 1962:109). Bu tarz kitapların basılması ve okullarda kullanılması ise öğretmenleri zor durumda bırakmıştır. Böylece ders kitaplarının, öğretmenlerin yetersizliği, kitapların içindeki milliyetçilik sorunu, ders programlarının farklılığı, kesin kabullenmiş müfredatın olmaması, yeni okulların oluşturulmasında, eğitimin ilerlemesinde büyük bir eksiklik olmuştur.

1927/28 yılında toplamda köylerdeki okul sayısı 3601, öğrenci sayısı ise 202.292 olmuştur. Bu okulların arasında ilkokul sayısı 3516, yedi yıllık okul sayısı 73, ortaokul sayısı 11 olmuştur (Statistiçeskoe Upravlenie Kazahskoy SSR, 1960:10). Bu okullarda eğitim alan öğrencilerin eğitim seviyesi düşük olmuştur. Bunun en önemli nedenleri de Kazak köylerinin dağınık olması, halkın göçebe ve yarı göçebe hayat sürdürmeleri ve öğretmenlerin yetersizliğidir. Köy halkının kışın çok farklı ve çeşitli arazilere dağılması, ilkbaharda da yaylalara erken göç etmesi okul işini zorlaştırmıştır. Çözüm olarak köy okullarının eğitim süresinin azaltılması, bir yıllık okulların açılması, bu okullarda sadece 10-15 öğrenci olması ve derslerin çadırda yapılması teklif edilmiştir. Bu gibi tekliflerde bulunanlar ve onları savunanlar daha çok milliyetçi kesim olmuştur. Bu kesim eğitimin ilerlemesi için yeni Sovyet okullarının açılması değil mevcut olan iki yıllık köy okullarının daha uygun olduğunu savunarak köy okullarının eski yapısı ve sistemini korumaya çalışmışlardır. Onların

teklifleri köylerin ilerleyen dönemlerde sosyalist dönüşümüne karşı çıkmıştır (Sembayev, 1962:93).

Genel olarak eğitimde Kazakistan diğer Sovyet Cumhuriyetlerine baktığımızda geriden gelmiştir. Kazakistan'da 1926 yılında okuryazarlık oranı %25,2 iken bu oran Sovyetler birliğinde %56,6 olmuştur. 15 Aralık 1927'de yapılan sayıma göre Kazakistan'da Kazak çocuklarının sadece %20'si ilköğretim görmüş ve toplamda 4092 okul, 277087 öğrenci olmuştur (Kunantayeva, 1997:26).

Sovyet okullarının, Sovyet kültürünün ve teknolojisinin hızlı bir şekilde ilerlediği bu dönemlerde Kazakistan'da eğitim sistemini olumsuz etkileyen karar 1928'de alınan "Latin alfabesine geçiş" kararı olmuştur (Sembayev, 1962:161). Arap alfabesi zamanın taleplerine göre kullanışa uygun olmadığı için ve Kazak dilinin fonetik özelliklerinin aktarılmasını sağlayamadığı için Latin alfabesine geçiş ihtiyacı duyulmuştur. Latin alfabesine geçişin olumlu tarafları da olmuştur ama pratikte görüleni Latin alfabesi Kazak dilinin öğrenilmesinde kolaylık yaratamamış aksine öğrencilerin okuma yazma işini zorlaştırmıştır. Kazak okullarındaki ve diğer halkların okullarındaki çocuklar aynı zamanda Rus dilinin okutulmasından dolayı hem latin hem kiril alfabelerini öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu sorun 1940 yılında Kiril alfabesine geçtikten sonra ortadan kalkmıştır. Kazakistan eğitim sistemini geliştirmek, okuryazarlık oranını yükseltmek için yeni kararlar almaya devam etmiştir. Örneğin, 27 Ağustos 1930'da Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Komiserleri Konseyi tarafından "Zorunlu Genel ilköğretim" kararı almıştır. Bu karar 1930/31 öğretim yıllarında yürürlüğe girerek 8 – 11 ve 12-15 yaş aralığındaki tüm çocukları kapsamıştır (Sembayev, 1962:194). 1931/32 öğretim yılında ise tüm şehirlerde yedi yıllık zorunlu eğitim başlatılmıştır. Böylelikle 1937 yılına kadar okul yaşındaki çocukların %96'sı zorunlu eğitim almıştır. Genel okuryazarlık oranı da 1939'un sonlarında %79,5'e yükselmiştir (Kunantayeva, 1997:36). Bazı kaynaklarda bu oran %83 olarak ta gösterilmiştir (Titenov, 2001:26).

15 Mayıs 1934'te Sovyet okullarındaki sistem farklılıkları ortadan kaldırmak için "İlk ve Ortaokul yapısı" hakkında karar alınarak tüm SSCB ülkeleri için genel eğitim okullarının üç türü oluşturulmuştur. İlkokul, 4 sınıftan oluşuyor (I-IV sınıf aralığı), tamamlanmamış ortaokul, 7 sınıftan oluşuyor (I-VII sınıf aralığı), Ortaokul, 10 sınıftan (I-X sınıf aralığı) oluşuyor (Sembayev, 1962:228). Bu kararda ortaokulu tamamlayan öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına kabul hakkına sahip oldukları,

yedi sınıfı tamamlayan tüm öğrenciler ise tercihlerine göre orta meslek okullarına veya sekizinci sınıfa geçirilmeleri belirtilmiştir.

Bu dönemlerde eğitim dili olan Kazakça Rusçanın yanında ikinci plana geçmeye başlamıştır. Sovyet hükümeti Kazakistan'da Rusçayı hâkim kılmak için önemli kararlar almıştır. Örneğin, 5 Nisan 1938'de "Kazak okullarında Rus dilinin zorunlu okutulması" kararı çıkmıştır (Kınacı, 2010:1311). Bu karar doğrultusunda Rusça ek ders kitapları hazırlanmış ve ders sayıları arttırılmıştır.

İncelemekte olduğumuz dönemlerde Kazakistan eğitim sisteminin temelleri oluşturulmuştur. Kazakistan'da 1939-1940 yıllarının sonuna gelindiğinde çok sayıda ilkokul, ortaokul, yatılı okullar açılmış, yükseköğretim kurumlarının, üniversitelerin sayısı ve eğitim gören öğrencilerin sayısı da artmıştır. Kazak okullarına tüm derslerden ve bütün sınıflar için Kazakça ders kitapları sağlanmıştır. Zorunlu müfredat ve eğitim programları hazırlanmıştır. Kazakistan'da yaşayan tüm milletlerin kendi ana dillerinde öncelikle zorunlu ilköğretim, sonradan ortaöğretim uygulaması yapılmıştır.

1.3.2. 1939-1961 Arası Dönem

Savaşın ilk yıllarındaki zor koşullara rağmen Kazak hükümeti eğitim sistemini aksatmamaya çalışmıştır. Okul yaşındaki tüm çocukların okumasını, okulların maddi ihtiyaçlarını ve öğrencilerin ders kitaplarını sağlamaya devam etmiştir. Savaştan dolayı bu dönemlerde daha çok yatılı okulların sayısı artmıştır. 1940-1942 öğretim yıllarında 250 yatılı okul açılmış ve burada 29.000 çocuk eğitim almaya başlamıştır (Kunantayeva, 1998:30). Bu çocukların büyük çoğunluğu Batıdan tahliye edilen, savaşta anne babasız kalan çocuklar olmuştur. Savaş koşullarından dolayı bu yıllarda eğitimin sosyal hizmetlerle bağlamına daha çok önem verilmeye başlamıştır. Örneğin, 8-10 sınıflar için traktör, araba gibi araçların öğrenilmesi, 4-7 sınıflar için ise tarımın temel ilkelerinin ve basit tarım makinelerinin öğrenilmesi zorunlu olmuştur (Kunantayeva, 1998:40). Öğretmenler ve öğrenciler kolektif ve sovhozlarda hasat toplamaya yardım etmişlerdir. Birçok yukarı sınıf öğrencilerinin ve uzman öğretmenlerin cepheye gitmesi nedeniyle bazı dersleri verecek öğretmenler kalmamıştır.

1942-1944 yıllar okullarda yedi yıllık zorunlu eğitim yasının uygulanması için zor yıllar olmuştur. Savaşın verdiği zorluklar ve yoksunluklar öğrencilerin,

özellikle yukarı sınıf öğrencilerinin, okulu bırakmalarına neden olmuştur. 1940/41 öğretim yılına baktığımızda Ortaokul öğrencilerinin sayısı 1943/44 yıllarında iki katına azalmıştır (Sembayev, 1962:292). 8 Eylül 1943'te 1944/45 öğretim yılından başlayarak yedi yaşındaki çocukların zorunlu okula alınma kararı çıkmıştır.

Savaş yıllarının böyle bir koşullarında SSCB Halk Komiserleri Konseyi 1943-1944 öğretim yıllarında yedi yıllık ve ortaokullarda erkek ve kız öğrencilerinin ayrı okutulması hakkında karar alınmıştır. Bu kararın alınma nedeni erkek ve kız çocuklarının fiziki gelişim özelliklerini dikkate alarak savaş koşullarında öğrencilerin pratik faaliyet için özel hazırlıklı okutulması olmuştur (Kunantayeva, 1998:44). Savaş yıllarında alınan bu karar sonradan gücünü yitirmiş ve 1954/55 öğretim yılından başlayarak erkek ve kız öğrencilerin tekrar beraber eğitim almaya başlamışlardır.

1957'de Kazak SSC Yüksek Kurul Başkanlığı tarafından “ Kazak SSC'deki çocukların genel yedi yıllık zorunlu eğitimi ” kararı alınmıştır (Sembayev, 1962:293). Bu karara göre 15-16 yaş aralığındaki tüm çocukların okulda zorunlu yedi sınıf eğitim almaları, yedi yıllık eğitimi yok 15-20 yaş aralığındaki çocuklar ise köy gençlerinin veya işçi gençlerin okullarında eğitim almaları zorunlu olmuştur.

Bu dönemlerde okullarda Kazak dilinin öğretilmesine daha çok önem vermeye başlamıştır. Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesinin Almatı'da 1957'de düzenlediği Kazak dili ve edebiyatı öğretmenlerinin toplantısında “Okullarda Kazak dilinin öğretilmesini geliştirmek” kararı alınmıştır (Sembayev, 1962:310). Okullarda Kazak dili ve edebiyatı ders saatleri arttırılmış, dil öğretiminde öğretmenler yeni yöntemler kullanmaya başlamıştır.

SSCB Yüksek Sovyet'i 1958'de “okulun yaşama olan bağlantısının güçlendirmesi ve SSCB halk eğitim sisteminin daha da geliştirilmesi” yasasını kabul etmiştir (Sembayev, 1962:332). Yasada eğitimin ilk yıllarından itibaren çocukları, daha sonra sosyal hizmetlere katılımına hazırlamak, 15-16 yaştan itibaren tüm gençlerin uygun sosyal hizmetlerde çalışmaları ve ileride eğitimin tamamen üretimle bağlı olması belirtilmiştir

Bu yasa ardından 28 Mart 1959'da Kazak SSC de “okulun yaşama olan bağlantısının güçlendirmesi ve Kazak SSC halk eğitim sisteminin daha da geliştirilmesi” yasasını kabul etmiştir. Bu yasada halk eğitiminin yeni bir sistemi oluşturulmuştur. Yedi yıllık ve on yıllık eğitim yerine sekiz yıllık zorunlu eğitime

geçiş yapılmıştır (Titenov, 2001:27). Sekiz yıllık zorunlu okulu bitiren öğrenciler fabrikalarda veya tarımda üç yıl çalışmak zorunda olmuştur. Bu sisteme geçiş Kazakistan'da 1961-1962 yıllara kadar devam etmiştir (Kuzembayulı ve Abil, 2006:323). Bundan sonraki dönemlerde Kazakistan eğitim sistemi bu yasa gerekçesi üzerine gelişmeye başlamıştır.

Okullarda eğitim ana dillerinde yürütülmüştür ama öğrencilerin ve anne babalarının isteğine göre farklı dilde eğitim veren okul seçme hakkı verilmiştir. Ama Kazakistan'daki tüm okullar bu seçeneği sağlayacak durumda olmamıştır. 1959/60 öğretim yılında eğitim verildiği dillere göre okullar sayısı şu şekilde olmuştur. Bir dilde eğitim veren okullar sayısı toplam 7 397, bunların arasındaki Kazak okullarının sayısı 3 123, Rus okullarının sayısı 4 199, Özbek okullarının sayısı 52, Uygur okullarının sayısı 19, Tacik okullarının sayısı 4 olmuştur. Rus-Kazak, Kazak-Rus-Uygur, Kazak-Rus-Özbek, Kazak-Tacik, Rus-Tacik-Özbek gibi birkaç dilde eğitim veren okullar sayısı ise 1 158 olmuştur (Sembayev, 1962:297).

Böylece, bu dönem aralığında Kazakistan eğitim sisteminde genel olarak birçok ilerleme kaydetmiştir. İlk yıllarda zorunlu başlangıç eğitim kararı, sonradan yedi yıllık zorunlu eğitime geçiş kararının alınması halk arasında eğitim seviyesinin yükselmesine neden olmuştur. Bunun dışında ortak bir okul türünün oluşturulması, yedi yıllık ve orta öğretim okullarının sayısının artırılması, orta öğretim mesleki ve yükseköğretim kurumları açılması ve bunların yanı sıra eğitimin her aşamasındaki eğitim içeriğinde niteliksel değişiklikler yapılması eğitim sisteminin gelişmesini sağlamıştır.

1.3.3. 1961-1991 Arası Dönem

1961-1962 yıllarında Kazakistan'da sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş süreci tamamlanmıştır. 1964'te zorunlu orta on yıllık eğitim başlatılmış ve yeni müfredat, programlar hazırlanmaya başlamıştır. Artık eğitim sisteminin büyük ve önemli görevi tüm okul yaşındaki çocuklar için zorunlu genel orta öğretim ve teknik eğitim vermek, ulusal ekonomide çalışan ve yeterli eğitimi olmayan gençler için sekiz yıllık eğitim vermek olmuştur (Kunantayeva, 1998:65).

Zorunlu genel ortaöğretime geçme süreci birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 10 Kasım 1966'da "Ortaokulu geliştirme önlemleri" hakkında karar alınmıştır. Bu kararda ortaokulların malzeme ve teknik esaslarının geliştirilme yolları,

yeni binaların yapılması, yeni ders kitaplarının hazırlanması, okul sınıflarının yeni malzemelerin temin edilmesi belirtilmiştir (Kunantayeva, 1998:67). Bunun dışında köydeki gençlerin eğitime dahil edilmesine de önem verilmiştir. Bu amaçla gece okulları açılmaya başlamıştır. 1970’de ortaokulların üç aşamalı eğitimi başlatılmıştır: ilkokul (3 yıl), sekiz yıllık ve ortaokul(10 yıl). Sekiz yıllık okul mezunları eğitimlerini on yıllık okullarda veya meslek okullarında, özel orta eğitim kurumlarında devam ettirme haklarına sahip olmuştur (Kuzembayulı ve Abil, 2006:323). 1960-1970 yıllarında bilimsel ve teknolojik ilerlemenin görevlerine uygun olması gereken eğitim içeriğine ve yöntemlerine büyük önem verilmiştir. Bu yıllarda okul kütüphanelerinde ders kitaplarının fonları oluşturularak, orada öğrenciler için ders kitaplarının bedava kullanılmasına izin verilmiştir.

Bu dönemde eğitim sisteminde en önemli karar 1972 yılında zorunlu ortaöğretime geçme kararı olmuştur. Zorunlu ortaöğretim kararı esasında köy okullarına daha çok önem verilmeye başlamıştır. 1973 yılında “köy okulları çalışmalarını geliştirmek” kararı alınmıştır (Kunantayeva, 1998:75). 1973-1974 yılları aralığında köylerde toplam 408 ortaokullar açılmıştır. Bunun dışında ortaöğretim gece okulları ve orta mesleki-teknik okullarında da gelişmeye başlamıştır (Aktayeva, 2005:295). Kazakistan’da 1988’de eğitimin bütün birimlerini kapsayan sürekli eğitim sistemi oluşturulmuştur. Bu sisteme kademeli geçiş okul öncesi kurumlar, ortaokullar, meslek okulları ve mesleki gelişim kurumları gibi eğitim sistemi temelinde gerçekleşmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI KAZAKİSTAN'DAKİ EĞİTİM SİSTEMİ

2.1. Sovyet Döneminin Etkileri

Sovyet rejiminin Kazakistan eğitiminde koşulsuz başarılarından biri halk eğitim sisteminin geliştirilmesi ve genel okuryazarlık uygulamasıdır. 1918 yılından başlayarak Sovyet eğitim sisteminin ana ilkeleri ilan edilmiştir. Dini derslerin kaldırılması, kız ve erkek öğrencilerin birlikte okuması, okulların kendi yönetiminin oluşturulması gibi eğitimin seküler şeklini aldığı göstermektedir. Çocuklara eğitim fırsatını sağlamak için birçok çeşit okullar açılmıştır. Kazak çocukları ve çiftlik işçilerinin çocukları, yetim çocuklar için komün okulları ve yatılı okullar açılmıştır.

Cehaleti ortadan kaldırma politikasının uygulanması için büyük yaşta nüfusun alfabe öğrenerek okuryazarlık eğitimi almak için birçok bölgede organizasyon noktaları oluşturulmuştur. 1921'den 1927'ye kadar bu noktalarda yaklaşık 200.000, 1929'da -150.000, 1930'da ise yaklaşık 500.000 kişi eğitim almıştır (Kuzembayulı ve Abil, 2006:295). Okuryazarlık oranını yükseltmek için yeni okul binaları yapılmış, Kazak okullarının sayısı ve okuldaki Kazak öğrencilerin sayısı arttırılmıştır. 1930'da zorunlu genel ilköğretim, 1931'de ise zorunlu genel yedi yıllık eğitim başlatılmıştır (Kuzembayulı ve Abil, 2006:295). Bunun dışında yükseköğretim kurumlarının sisteminde de gelişimler kaydedilmiştir. En önemlisi de Kazakistan Bilim Akademisinin kuruluşu olmuştur. Bunların hepsi Kazakistan eğitiminde bir sistemin oluşturulmasını sağlamıştır. Böylece Kazakistan eğitim sisteminde Sovyetlerin olumlu etkileri cehaletin ortadan kaldırılması, zorunlu genel orta eğitim ve yükseköğretim erişilebilirliğinin yüksek seviyede olması, eğitimin her aşamasında ücretsiz olmasıdır (ksu.edu.kz). En önemlisi de Kazakistan bağımsızlığının ilk yıllarında eğitimde bir sistemin oturtulmuş olmasıdır. Kazakistan nüfusunun eğitim seviyesi ve niteliklerine, eğitim sürecinin verimliliğine, bilimsel potansiyellerine göre birçok gelişmiş ülkelerden öndedir.

Olumsuz etkilerin başında alfabe değişiklikleri gelmektedir. Kazakistan'da 1929 yılında Arap alfabesinden Latin alfabeye geçiş yapılmıştır (Kuzembayulı ve Abil, 2006:296). Sovyetler okuryazarlık oranını yükseltme amacının yanı sıra Kazakları yüzyılların büyük manevi mirasından uzak tutmaya çalışmışlardır.

Kazakların diğer Türk devletleri ile bağlantılarını koparmak için de alfabe değişikliğini yapmıştır. Çünkü Arap alfabesi Kazakların herhangi bir Türk dilli yayınlarını okuyabilmesini sağlamıştır ki buda siyasi anlamda Sovyetler için tehlikeli bir durum olarak algılanmıştır. Alfabe değişikliği sonrası Arap alfabesi temelinde Kazakça okuyabilen binlerce Kazak tekrar yeni alfabeyi öğrenmeye başlamıştır. Ruslaştırma politikasını bir parçası olan alfabe değişikliği 1940 yılında bir kez daha yapılmıştır. Yaklaşık 10 sene kullanılan Latin alfabesinden bu sefer Kiril alfabesine geçiş yapılmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde eğitim sistemi içindeki vatan, kimlik ve kültür gibi kavramların Sovyet merkezli bir düşünce sistemiyle ele alınmış olması neticesinde Kazakistan tarihi ve Kazaklar hakkında bugün bile Sovyet izlerini görmek mümkündür. Örneğin II. Dünya Savaşı'ndaki kahramanlıklar üzerine kurulan vatan ve tarih nedeniyle Kazakistan için II. Dünya Savaşı hala kutsallığını korumaktadır. Bugünkü ders kitaplarında dahi II. Dünya Savaşı Kazaklar için bir "vatan savunması" olarak yer almaktadır. Sovyet Birliği tarafından eğitim sistemine de dâhil edilen tarihi, kültürel ve siyasi kavramlar bugün dahi kullanılmaya devam etmektedir. Örneğin Rusça da Türkiye'deki Türkler için "Turok", Rusya hâkimiyetindeki Türkler için "Tyurskih narodov" yani Türki halklar ifadesiyle gerçekteştirilen ayırım bugün Kazakistan eğitim sisteminde de aynen yer almaktadır. Sovyetler Birliği döneminde komünizm karşıtlığı sebebiyle ihanetle ve insanlık dışı olmakla suçlanan milliyetçilik kavramı da yine Kazakistan'da bugün dahi olumlu bir çağrışımından çok uzaktır. Kazakçada milliyetçilik kelimesine karşılık kullanılan "ultşıldık" kelimesi doğrudan ırkçılık kavramını çağrıştırmaktadır. Bu sebeple tarihteki milliyetçi bir hareket olan Alaş hareketinin kitaplarda "milliyetçi" kelimesiyle ifade edilmesinden kaçınıldığı görölmektedir. Sovyet eğitim sisteminin Rusça üzerinden kullandığı kavramlar Rusçadan Kazakçaya tercüme şeklinde Kazak eğitim sistemine girmiştir. Bu sebeple birçok kavram hala üzerinde Sovyet etkisini taşımaktadır.

2.2. Eğitim Sistemi ve Okullar

Kazakistan Cumhuriyeti eğitim mevzuatı, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasına dayanarak Eğitim Hakkında Kanun ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin diğer normatif yasal düzenlemelerinden oluşmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nın İnsan ve Vatandaş başlıklı II. Bölümün 30. Maddesinde vatandaşlara devlet eğitim kurumlarında ücretsiz orta öğretim garantisi verilmektedir. Orta öğretim

zorunludur. Vatandaş, bir devlet yükseköğretim kurumunda rekabetli temelde ücretsiz yükseköğrenim alma hakkına sahiptir. Özel okul kurumlarında ise ücretli eğitim yasada belirlenen temel ve tertiplere göre gerçekleşmektedir. Devlet genel eğitim standardını oluşturur ve tüm eğitim kurumlarının faaliyetleri bu standartlara uygun olmalıdır (akorda.kz-1).

Kazakistan Cumhuriyeti eğitim sistemi okulöncesi eğitim ve öğretim, ilköğretim, temel orta öğretim, orta öğretim (genel orta öğretim, teknik ve mesleki eğitim), orta öğretim sonrası eğitim, yükseköğretim, lisansüstü eğitim, düzeylerinden oluşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyetinde okulöncesi eğitim ve öğretim - 5 yıl, ilköğretim - 4 yıl, temel orta öğretim - 5 yıl, genel orta öğretim – 2 yıl süre ile belirlenmiştir. Teknik ve mesleki eğitim süresi belirlenmiş yeterlilik düzeyi ve öğrencinin temel eğitim düzeyinin seviyesine bağlıdır. Bunun dışında yükseköğretim süresi 4-5 yıl, lisansüstü eğitim - 1 ila 3 yıldan oluşmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim faaliyetlerini düzenleyen temel yasa “Eğitim Hakkında” (27 Temmuz 2007) yasasıdır. Bu yasada eğitim sisteminin temel amaçları şu şekilde yer almaktadır:

- öğrencilerin genel bilimsel ve kültürel eğitiminin oluşturulması;
- okul çocuklarının toplumdaki hayata sosyal adaptasyonu;
- vatandaşlığı öğretmek (eğitim yoluyla) ve Vatan sevgisini oluşturmak;
- toplumun nitelikli işçiler ve uzmanlar ihtiyaçlarının karşılanması ve onların niteliklerini yeniden eğitmek ve yükseltmek (charko.narod.ru).

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu'nun 11. Maddesinde belirtildiği gibi eğitim sisteminin görevleri aşağıdakilerdir oluşmaktadır (online.zakon.kz-1):

1) Bilimsel ve pratik başarılar, ulusal ve evrensel değerler temelinde bireyin mesleki gelişimini amaçlayan nitelikli bir eğitim almak için gerekli koşulların oluşturulması;

2) Bireyin yaratıcı, manevi ve fiziksel yeteneklerinin geliştirilmesi, sağlıklı yaşam tarzının ve ahlakın güçlü temellerinin oluşturulması, bireyselliğin gelişimi için gerekli koşulları yaratma yoluyla bilginin zenginleştirilmesi;

3) Vatandaşlığı ve vatanseverliği öğretmek, vatanına – Kazakistan Cumhuriyetine olan sevgiyi, devlet simgelerine ve devlet diline olan saygıyı

öğretmek, ulusal geleneklere saygı duymayı, anayasaya aykırı ve anti sosyal durumlara karşı olabilmeyi öğretmek;

4) Aktif sivil pozisyona sahip kişi yetiştirmek, Cumhuriyetin sosyo-politik, ekonomik ve kültürel hayatına katılma gereğini oluşturmak, bireyin haklarına ve görevlerine karşı bilinçli tutumunu öğretmek;

5) Ulusal ve dünya kültürünün başarılarına erişimi sağlamak; Kazak halkının ve ülkedeki diğer halkların tarihinin, gelenek ve göreneklerinin öğretilmesi; devlet dilinin, Rusça ve yabancı dillerin öğretilmesi;

6) Öğretmenlerin sosyal statüsünün yükselmesini sağlamak;

7) Eğitim kurumlarının özerkliğinin, bağımsızlığının genişlemesi, eğitim yönetiminin demokratikleşmesi;

8) Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarını karşılayan ulusal eğitim kalite değerlendirme sisteminin işleyişi;

9) Mesleki eğitimin toplumun ve emek piyasasının değişen gereksinimlerine hızla adaptasyon olmasını sağlayan kredi, uzaktan, bilgi ve iletişim dâhil olmak üzere yeni öğrenme teknolojilerinin tanıtılması ve etkin kullanımı;

10) Genel eğitim, işbaşı eğitimi ve emek piyasası ihtiyaçları arasındaki bağlantıyı sağlayan ve herkese toplumda bilgi ve yeterliliğe dayalı kişisel potansiyellerinden en iyi şekilde faydalanmasını sağlayan yaşam boyu öğrenme sistemlerinin geliştirilmesi;

11) Eğitim, bilim ve üretim entegrasyonu;

12) Öğrencilerin mesleki motivasyonlarının sağlanması;

13) İşverenler ve diğer sosyal taraflarla aktif etkileşim yoluyla teknik ve mesleki eğitimin hızla gelişmesini sağlamak;

14) Özel eğitime ihtiyaç duyan kişilerin (çocukların) eğitimi için özel şartların oluşturulması.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, eğitim, bilim, çocuk haklarının korunması ve gençlik politikası alanlarında liderlik yapan bir devlet organıdır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı eğitim ve bilim alanında kontrol komitesi, bilim komitesi ve çocuk haklarını koruma komitesinden oluşmaktadır. Kazakistan Eğitim ve

Bilim Bakanlığı'nın esas görevleri eğitim, bilimsel ve teknik faaliyetler alanında birleşik bir devlet politikasının oluşturulmasından, eğitim için gerekli şartların oluşturulmasından, bilimsel araştırmaların organizasyonunu geliştirmek ve rekabet güçlerini arttırmak ve çocuk haklarının korunmasından oluşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin Eğitim ve Bilim Bakanlığına verdiği görevlerin yerine getirilmesinden Eğitim ve Bilim Bakanı sorumludur. Eğitim ve Bilim Bakanı, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Bakan yardımcıları da Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatına uygun olarak göreve atanır ve görevden alınır. Eğitim ve Bilim Bakanının temel görevleri: yardımcılarının görev ve yetkilerini tanımlamak, Eğitim ve Bilim Bakanlığı memurlarını göreve atamak ve görevden uzaklaştırmak, bakanlık emirlerini imzalamak, yolsuzluğa karşı tedbirler almak gibi görevlerden oluşmaktadır(edu.gov.kz).

2.2.1. Okul Öncesi Eğitim

Kazakistan'da okul öncesi eğitim 20. yüzyılın başlarından başlayarak gelişmeye başlamıştır. İlk teorisyen ve kurucu isimler N. Kuljanova, O.D.Muhlya, E.L. Romanova, M.G. Soldatova, K.D. Travina, M.F. Pokrovskiy, Ş. Begimbetova olmuştur. Kazakistan'da ilk anaokulu 1917'de O.D. Muhlya tarafından açılmıştır. Zamanla ülkenin diğer bölgelerinde de anaokulları açılarak okulöncesi eğitim kongreleri de düzenlenmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde ülkede çeşitli okul öncesi eğitim kurumları oluşturulmuştur. Örneğin, çocukların 6 saat kaldıkları anaokulları, 8-10 saat kaldıkları çocuk ocakları ve çocuklar için periyodik alanlar kurulmuştur (Kusainov, 2011:7-8). 1920 yılında okul öncesi eğitimin devlet yönetimi merkezi organları oluşturularak, okul öncesi eğitim kurumlarının çeşitli türleri ortaya çıkmıştır. Böylece, 1930'lu yıllardan 1950 yılların ortasına doğru okul öncesi eğitim sisteminin gelişmesinde birbirinden farklı uç tarihi dönem oluştuğu görülmektedir.

İlk dönem – İkinci Dünya Savaşına kadarki yıllar (1930-1940). Bu dönemde bölge merkezlerde çeşitli öğretim ve pedagojik enstitüleri, Pedagoji bilimlerinin bilimsel-araştırma enstitüleri açılmıştır. 1932 yılında okul öncesi eğitim kurumlarının yönetim sistemi tamamen oturtulmuştur (Kusainov, 2011:9). 1934'te “Anaokulu programları ve iç düzen” projesi, 1938'de ise “Anaokul tüzüğü” ve “Okul öncesi kurum eğiticileri için talimatlar” program ve metodolojik talimatlar hazırlanmıştır.

İkinci dönem – İkinci Dünya Savaşı yılları (1941-1945). Bu dönemde ülkede savaş nedeniyle diğer ülkelerden gelen anne ve çocukların sayısı artmıştır. 1941’de onların sayısı 1,999179’u bulmuştur. 1942’de ise sadece 10 oblastta 1501 anaokulu açılmış ve orada eğitim alan çocuklar sayısı 42.846 olmuştur. Savaş öncesi dönemine göre savaş döneminde okul öncesi eğitim kurumlarında daha fazla gelişme kaydedilmiştir. Örneğin, 1941 yılında anaokulların sayısı 379, 1945 yılında 736’yı bulmuştur (Kusainov, 2011:10).

Üçüncü dönem – İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem. Temmuz 1949’da Kazak SSC Bakanlar Kurulu “Çocuklar için okul öncesi kurumlar ve doğumhaneleri çoğaltmak ve onların faaliyetlerini geliştirmek” kararını almıştır (Kusainov, 2011:10). 1945-1950 yıllar aralığında savaş esnasında tahliye edilen ailelerin vatanına geri gönderilmesi nedeniyle ülkede nüfus sayısı azalmıştır. Dolayısıyla okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı da düşmeye başlamıştır. 1950 yıllarında anaokulları sayısı 125’e azalmış, genel okul öncesi eğitim kurumları sayısı ise 1.330 olmuştur (Kusainov, 2011:10). Ancak ilerleyen yıllarda sürekli eğitim sisteminin oluşmasıyla birlikte okul öncesi eğitim çok büyük önem kazanmış ve anaokulu sayıları artış göstermiştir. 1955 yılında Kazakistan’da 73.000 çocuğun eğitim aldıkları 1714 anaokulları olmuştur (Kusainov, 2011:10).

Kazakistan’da 1960-1990 yılları okul öncesi kurumların geliştirilmesi, öğretmenlerin sayısının artışı, halk eğitim kurumlarına okul öncesi eğitim sistemine pedagojik kadroları sağlamak görevi verilmiştir. Bu görev doğrultusunda pedagoji enstitülerinde okul öncesi eğitim fakülteleri açılarak yüksek eğitilmiş uzmanlar yetiştirilmeye başlamıştır. Böylece, 1990 yılına gelindiğinde Kazakistan’da okul öncesi eğitim zirveye ulaşmış durumdaydı. Okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı 8.881 olmuş ve ülkedeki 2 aydan 7 yaşa kadar çocukların %47,8’i eğitim görmüştür (Kusainov, 2011:14).

Bağımsızlık sonrası Kazakistan’da eğitim sisteminin yasal temelleri oluşturulmaya başlamıştır. Bunlardan en önemlileri 30 Ağustos 1995’de kabul edilen Kazakistan Cumhuriyeti’nin Anayasası, 11 Temmuz 1997’de kabul edilen “Diller kanunu” ve 7 Haziran 1999’da kabul edilen “Eğitim Hakkında Kanun” olmuştur.

1999 yılının kasım ayında Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti “Çocukların zorunlu okul öncesi hazırlığı hakkında” karar kabul etmiştir. Bu karar doğrultusunda

eğitim kurumlarında çocukları okula hazırlamak için bir yıllık okul öncesi sınıf açma izni verilmiştir.

Böylece, ilerleyen yıllarda Kazakistan'da okul öncesi eğitim sistematik ve periyodik şekilde gelişme göstermiştir (Kusainov, 2011:15). Kazakistan Cumhuriyetinde çocuğun altı (yedi) yaşına kadarki okul öncesi eğitim ve öğretimi aile tarafından veya bir yaşından başlayarak okul öncesi kurumlar tarafından verilmektedir. Çocukları okula hazırlamak zorunludur ve devlet kurumlarında ücretsizdir. Okul öncesi hazırlık ailede, okul öncesi organizasyonlarda, okulların hazırlık sınıflarında gerçekleştirilmektedir.

Okul öncesi kurumlar mülkiyet biçiminden devlet ve özel olarak faaliyet göstermektedir. Bu kurumların ana görevleri çocukların yaşam ve sağlığının korunması, öğrencilerin fiziksel, entelektüel ve kişisel gelişimlerini sağlayan, aynı zamanda özel eğitime ihtiyaç duyan özürlü çocukların bireysel gelişimleri için en uygun koşulların oluşturulması ve eğitim, çocuk gelişim ve sağlık bakımı konularında ailelere istişare ve metodolojik yardım sağlamak gibi görevlerden oluşmaktadır (online.zakon.kz-2).

Okul öncesi eğitim ve öğretim genel eğitim müfredatını kapsama süresi 5 ya da 6 senedir. Yaş ve grup aşamaları bebek yaşı – 1 ila 3 yaş arası ve okul öncesi yaş – 3 ila 6 (7) yaş arası olarak bilinmektedir (adilet.zan.kz-1).

Tablo 1: Okul öncesi kurumların sayısı (stat.gov.kz-2)															
	tane														
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 **	2011	2012	2013	2014 *	2015	2016	2017
Kazakistan Cumhuriyeti	1.106	1.120	1.179	1.327	1.500	1.692	1.852	4.781	6.133	7.221	7.661	8.467	8.834	9.410	9.828
Akmola	48	50	57	65	74	82	88	321	402	465	503	532	551	577	590
Aktobe	68	68	68	103	126	159	186	219	505	517	520	522	530	555	535
Almatı	42	41	42	46	52	58	71	102	471	551	571	687	769	895	997
Atırau	84	85	91	90	93	100	106	112	240	256	257	280	296	303	317
Batı Kazakistan	63	64	67	90	111	127	151	425	431	461	451	465	468	474	489
Jambıl	46	49	50	71	99	128	134	275	344	366	381	392	418	428	455
Karagandı	125	130	139	144	151	157	160	444	487	497	499	503	507	508	514
Kostanay	59	61	60	66	72	81	87	597	615	627	620	629	620	621	618
Kızılorda	64	62	73	89	100	115	129	217	287	414	494	589	648	712	659
Mangıstau	34	34	34	36	35	56	63	73	94	152	161	202	215	241	251
Güney Kazakistan	103	103	107	120	154	164	183	333	454	1.011	1.239	1.362	1.455	1.568	1.709
Pavlodar	70	71	73	80	86	94	111	364	397	415	426	428	432	429	425
Kuzey Kazakistan	27	31	40	45	50	53	55	535	560	576	575	566	558	546	520
Doğu Kazakistan	73	71	80	82	88	97	100	492	548	587	608	786	778	786	804
Astana şehri	44	45	44	47	51	61	66	94	104	125	139	181	188	261	328
Almatı şehri	156	155	154	153	158	160	162	178	194	201	217	343	401	506	617
* 2014 yılından itibaren, 85-K istatistiksel gözlemi, 2014 yılı istatistik çalışmalarının Planından çıkarılmıştır, veriler Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından toplanmaktadır															
** 2010 yılı verilerindeki artış, 85-K formunun "okul öncesi organizasyon raporu" nun gözden geçirilmesi ve katılımcıların sayısındaki artıştan kaynaklanıyor.															

Tablo 1’de görüldüğü gibi Kazakistan genelinde 2003 yılında 1106 okul öncesi kurum varken bu sayı 2017 itibariyle 9828’e yükselmiştir. Balapan programı uygulaması sırasında Kazakistan’da anaokullarının sayısı yaklaşık 10 kat artış göstermiş ve program uygulaması 2020 yılına kadar uzatılmıştır. Programa uygun olarak, 2020 yılına kadar çocukların %100’ü okul öncesi eğitim ve öğretimle sağlanması beklenmektedir.

Tablo 2: Okulöncesi kurumlarda çocuk sayısı (stat.gov.kz-3)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010**	2011	2012	2013	2014*	2015	2016	2017
Kazakistan Cumhuriyeti	156.542	168.761	185.368	207.798	232.925	257.053	274.905	390.791	489.380	584.305	634.504	727.478	758.772	807.170	862.305
Akmola	5.507	6.301	7.339	8.400	9.785	10.746	11.007	17.555	21.578	25.210	27.726	31.782	33.664	35.162	36.139
Aktobe	8.702	9.182	10.328	11.807	14.800	19.007	21.444	24.338	35.136	39.545	40.848	42.682	43.982	46.387	48.555
Almatı	4.518	5.026	5.725	6.920	7.935	9.284	10.646	14.117	31.520	36.502	40.486	48.741	53.982	63.089	69.711
Atırau	8.497	8.897	9.663	10.076	11.398	12.758	14.428	16.098	23.186	27.447	26.942	29.194	31.647	32.243	32.994
Batı Kazakistan	8.580	9.026	9.982	10.915	10.226	11.060	13.607	21.818	23.176	25.670	25.907	28.105	28.538	29.252	30.022
Jambıl	8.267	8.933	9.124	11.662	15.901	17.768	18.784	24.700	31.736	35.705	39.472	41.644	44.394	46.143	49.472
Karagandı	19.142	20.092	22.037	24.183	25.986	27.660	27.853	39.148	42.611	44.928	46.288	51.231	51.591	50.555	52.708
Kostanay	8.619	9.307	10.253	11.711	13.437	14.233	14.279	27.105	30.362	32.087	32.793	33.963	34.504	35.079	35.250
Kızılorda	4.424	5.647	6.080	7.270	8.377	9.488	10.310	15.444	19.758	27.673	33.503	40.491	43.351	47.837	46.414
Mangıstau	6.684	6.620	7.526	8.434	8.592	11.023	12.791	14.773	17.299	21.632	23.885	28.275	29.093	32.492	40.644
Güney Kazakistan	14.398	15.858	17.406	19.835	22.424	23.020	25.600	38.172	59.068	100.024	122.803	144.561	155.650	162.887	183.092
Pavlodar	11.181	12.344	13.236	15.031	16.753	17.990	20.120	31.479	34.472	36.544	37.350	38.312	38.710	38.956	39.311
Kuzey Kazakistan	3.595	4.175	5.223	5.922	6.369	7.485	7.489	17.503	18.974	20.905	21.589	22.355	22.074	22.794	21.878
Doğu Kazakistan	10.129	10.911	12.246	13.637	15.554	17.479	17.824	32.629	38.897	44.590	47.347	64.627	59.926	59.352	60.134
Astana şehri	10.240	11.378	12.151	13.118	13.758	14.642	14.327	18.973	22.170	25.286	27.849	32.508	34.454	48.208	52.998
Almatı şehri	24.059	25.064	27.049	28.877	31.630	33.410	34.396	36.939	39.437	40.557	39.716	49.007	53.212	56.734	62.983
* 2014 yılından itibaren, 85-K istatistiksel gözlemi, 2014 yılı istatistik çalışmalarının Planından çıkarılmıştır, veriler Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından toplanmaktadır.															
** 2010 yılı verilerindeki artış, 85-K formunun "okul öncesi organizasyon raporu" nun gözden geçirilmesi ve katılımcıların sayısındaki artıştan kaynaklanıyor.															

Tablo 2’de ise okul öncesi kurum sayılarının artışının yanında öğrenci sayılarındaki artış da görülmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarında yaklaşık 10 kat bir artış varken okul öncesi öğrenci sayılarında da bu artış yaklaşık 8 kat civarındadır.

2.2.2. İlköğretim

Kazakistan Cumhuriyeti’nde ilköğretime 6(7) yaştaki çocuklar kabul edilmekte ve 1-4 sınıfları kapsamaktadır. İlköğretim genel ortaöğretimin başlangıç aşaması olmakla birlikte genel zorunludur. Çocuklar 4 yıllık bir ilköğretim sürecini tamamladıktan sonra ortaöğretime başlarlar.

İlköğretimin esas amaçları insanlık, doğa ve toplum hakkında propaedütik bilgi oluşumu, manevi-ahlaki değerlerin geliştirilmesi, öğretim becerilerinin oluşumu ve sayma, okuma, yazma, kendi fikirlerinin mantıksal ifadesi, neden-sonuç ilişkilerinin belirlenmesidir. Ayrıca kişisel ve kolektif çalışmaların temeli olarak bilgi bulma, analiz etme ve yorumlama becerilerinin geliştirilmesine de dikkat edilmektedir (akkol.akmoedu.kz).

İlköğretim içeriğinde temel değerler Kazakistan vatanseverliği ve vatandaşlık görevi, hürmet, birlik beraberlik, emek ve yaratıcılık, sürekli eğitim alma olarak tanımlanmıştır. İlköğretimin temel içeriği üç dilli eğitim politikası çerçevesinde uygulanmaktadır. Üç dilli eğitimin amacı, en az üç dili bilen, çeşitli faaliyet alanlarında üç dilde konuşma yürütebilen, kendi ülkesinin kültürüne değer veren ve başka ülke kültürlerine saygı duyan çok dilli Kazakistan vatandaşın yetiştirmektir. Bu amaçlar doğrultusunda üç dilli eğitim pratik olarak aşağıdaki yollarla yürütülmektedir:

- Kazakça, Rusça ve İngilizcenin uluslararası standartlara uygun seviyeli öğrenilmesini sağlamak;
- Ders dışı etkinlikleri Kazakça, Rusça ve İngilizce yürütmek

İlkokul öğrencilerinin haftalık ders saati en fazla 29 saat olmalıdır. Öğretim yılının süresi okul öncesi hazırlık sınıflarda – 32 hafta, 1.sınıflarda – 33 hafta, 2,4. sınıflarda – 34 haftadan oluşmaktadır. Bir öğretim yılında en az 30 gün tatil verilir ve bunlar sonbaharda, kışın ve ilkbaharda olur. Ayrıca birinci sınıf öğrencileri için üçüncü dönemde bir haftalık ek tatil süresi verilmektedir (adilet.zan.kz-1).

İlköğretimin genel eğitim müfredatları, çocuğun kişiliğinin oluşumuna, bireysel yeteneklerini geliştirmeye, okuma, yazma, sayma, dil iletişim deneyimi gibi

2.2.3. Orta Öğretim

Ortaöğretim – Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası tarafından garanti edilen kesintisiz eğitimin bir kademesidir. Kazakistan Anayasa'nın 30. Maddesinde ortaöğretim zorunluluğu şöyle kaydedilmiştir: “Devlet eğitim kurumlarında vatandaşlara ücretsiz orta öğretim garantisi verilmektedir. Orta öğretim zorunludur” (akorda.kz-1). Genel ortaöğretim eğitim sisteminin görevleri şunlardan oluşmaktadır:

- okul yaşını dolduran her çocuğa eğitim sağlamak;
- zorunlu genel orta öğretimi devlet standartlarının uygulanması;
- öğretim içeriğini ve yöntemlerini geliştirerek okullarda eğitim kalitesini arttırmak, öğrencilerin bilgilerini ve öğretmenlerin faaliyetlerini değerlendirmek için nesnel ölçüt ve yaklaşımların getirilmesi;
- öğrencilerin ve öğretmenlerin sağlığını korumak için gerekli tedbirlerin alınması (charko.narod.ru).

Kazakistan eğitim sisteminde genel ortaöğretim üç düzeyden oluşmaktadır: başlangıç(1-4 sınıflar), temel (5-9 sınıflar), yüksek sınıf (10-11 veya 12 sınıflar). Bu düzeyler, bir genel eğitim kurumunda birlikte veya ayrı olarak ilköğretim, temel genel eğitim okullarında da gerçekleştirilebilir. Kazakistan Cumhuriyetindeki genel ortaöğretim veren kurumları çeşitli kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür. Örneğin, akşam faaliyet gösteren, tam gün ve gündüz faaliyet gösteren okullar vardır. Genel ortaöğretim veren okulların başlıca türleri aşağıdakilerdir:

Kapsamlı okul - ilköğretim, orta öğretim ve genel ortaöğretim için genel eğitim programları uygulayan bir eğitim kurumudur.

Küçük okul – öğrenci sayısı az olan, birleştirilmiş sınıflardan oluşan, özel bir ders biçimi olan genel eğitim okulu.

Gimnaziya - ilköğretim, orta öğretim ve genel ortaöğretim müfredatını ve ek eğitim programlarını uygulayan eğitim kurumudur. Bu okul kurumu sosyal, insani ve diğer eğitim alanlarında, öğrencilerin eğilim ve yeteneklerine uygun olarak ileri düzeyde, genişletilmiş bir eğitim sağlamaktadır.

Lise - temel ortaöğretim ve genel ortaöğretimin genel eğitim müfredatını uygulayan bir eğitim kurumudur. Öğrencilerin eğilim ve yeteneklerine uygun olarak derinleştirilmiş eğitim sağlamaktadır.

Profil okul - genel orta öğretimin genel eğitim müfredatını uygulayan eğitim kurumu. Öğrencilerin uzmanlık alanlarında daha ileri düzeyde mesleki eğitim için gerekli olan bir alanla ilgili konularda derin bir bilgi sağlayan okuldur.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu'na göre ortaöğretimin genel standartları devlet tarafından belirlenir ve tüm eğitim kurumları bu standartlara uygun şekilde faaliyet göstermektedir. Standartlar eğitim içeriği, toplam ders saatleri, eğitim düzeyi ve eğitim süresini belirler. Genel ortaöğretim standartlarına göre öğrencilerin haftalık ders saatleri (seçmeli, bireysel ve grup dersleri dâhil) 1.sınıflarda 24, 2.sınıflarda 25, 3.sınıflarda 29, 4.sınıflarda 29, 5.sınıflarda 32, 6.sınıflarda 33, 7.sınıflarda 34, 8.sınıflarda 36, 9.sınıflarda 38, 10.sınıflarda 39, 11.sınıflarda 39 saati geçmemelidir. Genel orta öğretim müfredatı yüksek sınıflarda (10-11 veya 12) doğa bilimleri ve matematik, sosyal ve beşeri bilimler olarak iki yönde uygulanılmaktadır.

Genel ortaöğretim standartlarında okutulması zorunlu olan derslerde belirtilmiştir. Kazak dilinde eğitim gören sınıflar için Kazak dili ve edebiyatı, Rus dilinde eğitim gören sınıflar için Rus dili ve edebiyatı ve Uygur, Özbek, Tacik dillerinde eğitim gören sınıflar için Ana dili ve edebiyatı dersleridir. Bunların dışında yabancı dil, matematik, modern dünyadaki Kazakistan, ekonomi ve girişimciliğin temelleri, beden eğitimi ve temel askeri ve teknolojik hazırlık dersleri de okutulması zorunlu olan derslerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz iki ayrı yönlerdeki sınıflarda genel zorunlu dersler dışında ileri düzeyde okutulan derinleştirilmiş dersler de vardır. Örneğin, doğa bilimleri ve matematik yönde biyoloji, kimya, fizik, bilgisayar dersleri ileri düzeyde okutulurken, sosyal ve beşeri dersler yönünde Kazak dili, Rus dili, Kazakistan tarihi, dünya tarihi, coğrafya dersleri ileri düzeyde okutulmaktadır (adilet.zan.kz-1). Kazakistan'da ortaöğretim kurumlarından mezun olduğuna, ortaöğretimi tamamladığına dair belge almak için devlet bitirme sınavı yapılmaktadır. Sınav ortaöğretim kurumlarında düzenlenir. Ayrıca, ortaöğretimi tamamladıktan sonra yükseköğretime başlamak, üniversiteye başvurmak için ortaöğretimi tamamladığına dair belgenin bulunması şarttır.

2.2.4. Yükseköğretim

Kazakistan Cumhuriyeti'nde yükseköğretim Anayasa'da belirtildiği gibi genel orta, teknik ve mesleki eğitimi olan veya orta öğretim sonrası eğitimi olan vatandaşlar tarafından alınır. Ayrıca, Kazakistan vatandaşları yükseköğretim kurumlarında yarışma ile ücretsiz yükseköğrenim görme hakkına sahiptirler. Özel eğitim kurumlarında ücretli eğitim alma, yasalarla belirlenen usullere uygun olarak gerçekleştirilir (constitution.kz).

Yükseköğretim kurumlarının temel görevi – öğrencilerin mesleki gelişimini amaçlayan bilim ve pratiğin kazanımlarına dayanan eğitim programlarının geliştirilmesi için gerekli koşulları oluşturarak, yüksek ve yükseköğretim sonrası eğitilmiş kadrolar hazırlamak (online.zakon.kz-3). Kazakistan’da yükseköğretim kurumları, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası, Kazakistan Cumhuriyeti “Eğitim”, “Bilim”, yasaları ve diğer normatif yasal düzenlemelere uygun olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu kurumların başlıca türleri ulusal araştırma üniversitesi, ulusal yükseköğrenim kurumu, araştırma üniversitesi, üniversite, akademi, enstitü, konservatuar ve yüksekokullardan oluşmaktadır

Yükseköğretim kurumlarında, uygun lisans, malzeme ve teknik altyapı olduğu takdirde teknik ve mesleki, ortaöğretim sonrası, yüksek, yükseköğretim sonrası programları uygulanabilir. Bunların yanı sıra kültürel eğitim kurumlarında ilköğretim, temel ortaöğretim, genel orta öğretim genel eğitim müfredatları programları da uygulanabilir. Teknik ve mesleki, orta öğretim sonrası eğitim programları yükseköğretim kurumunun ücretli eğitim gelirleri ile (kültürel alandaki yükseköğretim kurumları hariç) sağlanır. Kazakistan’da yükseköğretim seviyeleri ve nitelikleri eğitim kanununda belirtilmiştir. Bu kanunda belirtildiği gibi lisans programı - 4 yıldan, yüksek lisans programı – lisans eğitimi temelinde - 2 yıldan, yüksek mesleki eğitim temelinde – 1 yıldan, yüksek lisans programını tamamladıktan sonra doktora programı (Phd) – en az 3 yıldan oluşmaktadır. Yükseköğretimin eğitim programları “lisans” ya da “uzman” derecesine sahip olarak, ekonomik sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda nitelikli personel yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Lisans eğitimi tamamlayan veya "uzman" yeterlilik belgesini alan kişiler belli bir alanlarda çalışma hakkına sahiptir. Ayrıca yükseköğretim kurumları, rekabetçi bir temelde, eğitim sisteminin geliştirilmesini amaçlayan en son teknoloji ve öğretim yöntemlerini içeren yenilikçi eğitim programları geliştirmek ve uygulamak hakkına sahiptir. Yükseköğretim eğitim programlarını öğrenme süresi, devletin zorunlu yükseköğretim standartlarına göre belirlenir ve en az dört yıl olmalıdır. Teknik ve mesleki, orta öğretim veya yükseköğrenime sahip Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları için yükseköğretim kurumları, daha kısa eğitim süreleri sağlayan eğitim programları geliştirir ve uygular.

Yükseköğretim kurumlarında yükseköğrenim programının bitirme sınavını başarı ile geçen öğrencilere “Bakalavr” (Lisans) bilim derecesi verilmektedir (online.zakon.kz-1). Lisans eğitimi başarılı bir şekilde tamamlayan ve eğitimini devam ettirmek isteyen öğrenciler sınav esaslı yüksek lisans programına başlayabilir.

Yüksek lisans programından başarı ile mezun olan öğrenci “Magistr” derecesini alır. Yüksek lisans programını tamamladıktan sonra aynı şekilde sınav esaslı öğrenciler doktora programına devam edebilirler. Ayrıca, öğrencilerin yurtdışındaki en iyi yükseköğretim kurumlarında eğitim almaları veya staj yapmaları için Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından verilen uluslararası “Bolaşak” bursunu sınav esaslı kazanma hakkına sahiptir.

Kazakistan Cumhuriyetinde bireyin yetiştirilmesi, eğitimi ve mesleki gelişimine önemli bir katkı sağlayan yükseköğretim kurumlarına özel bir statü verilmektedir. Özel statü - Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatının öngördüğü eğitim faaliyetlerini ve eğitim içeriğini bağımsız olarak belirleme hakkını veren eğitim organizasyonunun işleyişi için özel bir rejimdir. Özel statüye sahip olan yükseköğretim kurumlarının sahip oldukları hakları eğitim kanununun 40.Maddesinde yer almakta ve aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- 1) Lisans, yüksek lisans ve doktora programları geliştirmek ve uygulamak;
- 2) Devlet zorunlu eğitim standardına göre mevcut, ara ve nihai belgelendirme kurallarını belirlemek;
- 3) Bu Yasa'nın 52. maddesinin 8. fıkrası ile belirlenen sınırlar dâhilinde, öğretim elemanlarına öğrencilerin oranını belirlemek;
- 4) Pedagogların yetkilerinin nitelik özelliklerinin belirleme;
- 5) Eğitim hizmetlerinin sağlanması için sözleşmeleri onaylamak;
- 6) Kendi geliştirdiği eğitim yükü normları, formları ve ücret miktarları temelinde eğitim faaliyetlerini yürütme hakkına sahiptir (zakon.kz-1).

Kazakistan Cumhuriyeti'nin “2011-2020 yılları için Eğitim geliştirme” devlet programına göre yükseköğretimde ülkenin endüstriyel ve yenilikçi kalkınma projelerini lisansüstü ve yüksek eğitimi olan personeller sağlamayı, Avrupa yüksek eğitim alanı ile bütünleşmeyi, Eğitim ve bilim entegrasyonunun sağlanması hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda üniversitelerin % 14'ü uluslararası uzman akreditasyonundan geçmeleri, üniversitelerin %100'ünde Avrupa kredi transfer sisteminin uygulanması (ESTC) belirtilmiştir. Ayrıca üniversitelerin % 50'sinin yenilikçi yapılar, bilimsel laboratuvarlar, teknoloji parkları, merkezleri ile sağlanması belirtilmiştir (primeminister.kz).

	2003 /04	2004 /05	2005 /06	2006 /07	2007 /08	2008 /09	2009 /10	2010 /11	2011 /12	2012 /13	2013 /14	2014 /15	2015 /16	2016 /17	2017 /18
Kazakistan Cumhuriyeti	180	181	181	176	167	143	148	149	146	139	128	126	127	125	122
Akmola	8	8	8	7	7	6	6	6	6	6	6	6	6	5	4
Aktobe	6	7	7	7	6	6	7	8	8	7	6	6	6	6	6
Almatı	4	4	4	4	4	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Atrau	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Batı Kazakistan	6	6	7	7	7	4	4	4	4	4	3	3	3	5	4
Jambıl	4	5	5	5	6	5	5	5	5	5	5	5	4	3	3
Karaganda	15	15	15	15	13	14	13	13	13	10	10	9	9	9	9
Kostanay	8	9	9	8	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Kızılorda	6	6	6	6	6	5	5	5	4	4	4	4	4	3	3
Mangıstau	5	4	3	4	4	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2
Güney Kazakistan	19	18	19	17	11	12	12	12	14	12	11	11	11	12	12
Pavlodar	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Kuzey Kazakistan	4	4	4	4	4	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Doğu Kazakistan	9	11	10	10	9	9	10	10	10	10	7	7	7	7	7
Astana şehri	10	10	11	13	13	12	12	13	14	14	14	14	14	14	13
Almatı şehri	69	66	66	62	63	48	52	52	47	45	41	40	42	40	40

Tablo 4'te Kazakistan'daki yükseköğretim sayılarının 2003 yılından itibaren düşmekte olduğu görülmektedir. Bu durum üniversitelerin daha nitelikli hale getirilmesi için getirilen standartlara her üniversitenin uyum gösterememesi sonucunda kapanmasından kaynaklanmıştır.

	2003 /04	2004 /05	2005 /06	2006 /07	2007 /08	2008 /09	2009 /10	2010 /11	2011 /12	2012 /13	2013/ 14	2014/ 15	2015/ 16	2016/ 17	2017/ 18
Kazakistan Cumhuriyeti	658.106	747.104	775.762	768.442	717.053	633.814	610.264	620.442	629.507	571.691	527.226	477.387	459.369	477.074	496.209
Akmola	22.061	24.598	27.486	26.836	19.030	19.151	17.609	16.736	16.332	17.086	13.787	10.289	9.267	8.455	9.441
Aktobe	29.433	35.037	37.740	33.031	24.808	23.199	24.335	25.336	26.969	24.882	23.821	20.825	20.336	21.004	21.829
Almatı	10.976	12.847	13.275	12.496	11.882	10.778	10.494	10.057	9.995	11.200	10.701	9.724	9.051	9.422	9.342
Atırâu	23.261	24.479	23.196	22.030	20.803	17.652	15.884	15.481	15.291	12.979	11.347	10.552	10.014	11.012	12.046
Batı Kazakistan	27.286	30.378	31.172	30.168	27.902	26.047	25.985	28.260	31.023	27.380	25.517	28.369	26.856	29.919	31.392
Jambıl	30.437	35.788	37.274	35.213	33.159	27.166	26.195	29.426	33.138	30.721	26.805	19.580	18.950	19.662	20.874
Karaganda	67.909	74.013	71.809	67.102	62.384	55.905	56.308	61.105	60.366	52.158	46.449	41.123	36.976	41.738	42.629
Kostanay	35.602	42.297	44.648	42.264	37.602	30.460	29.328	28.079	27.558	24.980	22.349	19.840	19.014	20.057	20.534
Kızıldorda	18.017	19.384	19.004	17.941	15.813	15.678	15.037	17.244	15.675	15.849	13.772	11.308	10.055	10.070	9.973
Mangıstau	17.790	17.844	17.671	14.480	10.921	9.112	7.906	8.436	8.683	7.187	5.739	3.815	3.976	5.081	5.167
Güney Kazakistan	87.994	100.801	100.984	98.715	89.930	77.741	73.911	73.425	79.412	77.774	74.564	70.121	70.827	71.323	79.423
Pavlodar	26.061	33.337	34.278	32.697	25.294	24.463	22.288	21.755	21.195	18.076	15.257	13.750	12.703	13.566	14.537
Kuzey Kazakistan	15.548	17.077	16.967	17.887	13.882	12.079	10.969	9.405	8.351	7.184	5.846	4.851	4.560	5.235	6.027
Doğu Kazakistan	47.775	54.838	52.770	50.732	51.027	47.422	47.541	48.381	45.930	37.162	29.220	26.559	26.842	27.969	29.334
Astana şehri	32.260	34.836	41.831	45.408	43.778	41.740	39.298	40.817	46.437	48.606	53.561	52.945	51.235	51.800	52.369
Almatı şehri	165.696	189.550	205.657	221.442	228.838	195.221	187.176	186.499	183.152	158.467	148.491	133.736	128.707	130.761	131.292

Yükseköğretim kurumlarının sayısındaki azalmaya bağlı olarak yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı da 2003 yılından itibaren azalmaya başlamıştır.

2.3 Milli Bayram ve Tatiller

Bayramlar bir ülkenin tarihi ile örtüşen bir olgudur. Kazak Sovyet Ansiklopedisinde “Bayram günleri” kavramı şu şekilde açıklanmıştır: “uluslararası veya tüm dünya birliğinin, dostluk ile kardeşliğin, önemli tarihi olayların ve belli bir mesleğin özelliklerinin kutlandığı günlerdir” (Kazak Sovyet Ensiklopediyası cilt 7, 1975:616). Bağımsızlık sonrası Kazakistan’da ulusallaşma yolunda atılan adımlardan biri Sovyetler döneminde kutlanan bayramlar ve önemli tarihlerin değiştirilmesi

olmuştur. Komünist sistemin ideolojisine dayanan bayramların yerine, ulusal gelenekleri, toplumsal ilişkileri ve tüm insanların inançlarını tatmin edebilecek bir takvim oluşturulmuştur (Jumagazyev, 2009:3). Milli bayram ve tatiller eğitim sisteminin kimliğini yansıtmaya açısından da önemlidir. Okullarda düzenlenen etkinlikler, öğrencilerin bu etkinliklerde hem düzenleyici hem de katılımcı olarak yer almasıyla gerçekleşir. Ayrıca tatil ile birlikte eğitime ara verilmesi ile de o günün önemine dair vurgulanan mesaj öğrenim süresi boyunca öğrencilerin hafızalarında yer alan en kalıcı hatıralardır.

Kazakistan'da kutlanan bayramların yasal temellerini belirleyen önemli belge 13 Aralık 2001'de çıkan "Kazakistan Cumhuriyetindeki Bayramlar Hakkında" yasasıdır. Bu yasada bayramlar "Milli bayramlar", "Devlet bayramları", "Mesleki ve diğer bayramlar" olarak resmi olarak sınıflandırılmıştır (adilet.zan.kz-2).

Milli bayramlar - Kazakistan devletinin gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan, özel tarihsel önemi olan olayların onuruna Kazakistan Cumhuriyeti'nde kutlanan bayramlardır. Milli bayramların kutlanma sürecinde merkezi ve yerel yönetim organlarında resmi etkinlikler düzenlenmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin milli bayramı – 16-17 Aralık'ta kutlanan 16 Aralık – Bağımsızlık günüdür.

Devlet bayramları – Sosyal ve politik önemi olan olaylara adanmış ve geleneksel olarak Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşları tarafından kutlanan bayramlardır. Devlet bayramlarını kutlama sürecinde resmi etkinlikler düzenlenmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Devlet bayramları 1-2 Ocak – Yılbaşı, 8 Mart – Uluslararası Kadınlar Günü, 21-23 Mart – Nevruz Bayramı, 1 Mayıs – Kazakistan halkının birliği günü, 7 Mayıs – Vatan Koruyucular Günü, 9 Mayıs – Zafer Günü, 6 Temmuz – Astana Günü, 30 Ağustos – Kazakistan Cumhuriyeti Anayasa Günü ve 1 Aralık – Kazakistan Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı Günüdür.

Devlet bayramlarına bakıldığında Sovyetler döneminde büyük coşkuyla kutlanan 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü, 9 Mayıs Zafer Bayramı ve 1 Mayıs İşçi Bayramının Kazakistan Cumhuriyetinde büyük coşkuyla kutlanmaya devam etmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşında Sovyetler Birliği'nin zafer günü olarak kutladığı 9 Mayıs günü Kazakistan'da da coşkuyla kutlanmaktadır. Oysa bu bayram bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Azerbaycan, Özbekistan ve

Türkmenistan'da bayram olmaktan çıkarılmış ve anma günü etkinlikleri kapsamına alınmıştır. Kazakistan ise 9 Mayıs Zafer bayramının ruhunu hem kutlamalarla hem de eğitim sistemi içindeki yazımıyla sürdürmeye devam etmektedir. Bu durum Kazakistan'daki bazı yazarlar ve aydınlar tarafından da eleştirilmektedir. 9 Mayıs'ın Rusya'nın dışında bir tek Kazakistan'da bu kadar coşkulu kutlandığı ancak bu bayramın Kazaklar için bir bayram olmadığı yazılmaktadır. Kazak halkının ise bu günün anlamını bilmeden Sovyet döneminden itibaren gelenekselleştiği için kutlanmaya devam edildiği de yazılmaktadır (Kenjebay, abai.kz). Hatta bazı yazar ve gazeteler artık Kazakistan'ın 9 Mayıs gününü bir bayram olarak kutlamaması gerektiğini yazmışlardır (Kenjebay, qamshy.kz). 2016 yılında ise Devlet Kazakistan'ın bağımsızlığın 25. Yılı etkinlikleri için maliyet ayırdığını iddia ederek, bundan dolayı 9 Mayıs kutlamalarında askeri geçiş törenlerinin yapılmayacağını duyurmuş ve yapmamıştır (informburo.kz).

Nevruz Bayramı, 7 Mayıs Vatan Koruyucular Günü, 6 Temmuz Astana Günü, 30 Ağustos Anayasa Günü ve 1 Aralık İlk Cumhurbaşkanı Günü gibi bayramlar milli kimliği ve yeni inşa edilen devleti ve siyasi kimliği yansıtan önemli gün ve bayramlardır. Nevruz Bayramı dışında diğerleri bağımsızlık günü sonrasında kabul edilen ve yeni devletin yeni kurumlarına dikkat çeken günlerdir. 7 Mayıs Vatan Koruyucular Günü Kazakistan ordusunun kuruluş günü olarak kabul edilmektedir. 9 Mayıs Zafer bayramına olan yakınlığı sebebiyle devletin 9 Mayıs'a da bir Kazak kimliği kazandırmaya çalıştığı şeklinde yorumlanabilir. 6 Temmuz Astana günü ise 1995 yılında Akmola şehrinin başkent olarak kabul edilip Astana ismini almasıyla, Kazakistan'ın yeni başkentinin önemine dikkat çektiği bir gündür. 30 Ağustos Anayasa Günü bağımsızlık sonrası kabul edilen Anayasanın önemine dikkat çekerken 1 Aralık ilk cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in ülkedeki önemine dikkat çekmektedir.

Mesleki ve diğer bayramlar – milli ve resmi bayram statüsü verilmeyen, belirli vatandaş kategorileri tarafından kutlanan bayramlardır. Bayram tarihi listesi Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından belirlenir (adilet.zan.kz -3). Mesleki ve diğer bayramlar tatil günü olarak hesaplanmamaktadır. Bu bayramların her biri Kazakistan halkları için ayrı bir önem taşımaktadır. Örneğin, 1 Mart – Teşekkür Etme Günü. Bu bayramda başta Cumhurbaşkanı olmak üzere tüm Kazakistan halkları bir birine teşekkür ederler ve bu bayram ülkenin her yerinde geniş çapta kutlanır. Bu

halkaların arasındaki birlik ve beraberliğin korunmasının bir göstergesidir. Bu anlamda önemli olan diğer bir bayram da Eylül ayının 3.haftası – Kazakistan Halkları Dilleri Günüdür. Bu bayram Kazakistan’da yaşayan çeşitli millet temsilcilerinin dillerine saygı gösterildiği ve onların korunduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bayramların arasında tarihi anlam taşıyanları da vardır. Örneğin, 31 Mayıs – Siyasi Baskı Kurbanlarını Anma Günü, 4 Haziran – Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Sembolleri Günü, 15 Kasım – Ulusal Para Birimi - Tenge Günü. Bunların dışında Kazakistan’da kutlanmakta olan 1 Eylül – Bilim Günü, Eylül ayının 2.haftası – Aile Günü, Ekim ayının ilk haftası – Öğretmenler Günü bayramları vardır.

Bu önemli günler arasında 31 Mayıs Siyasi Baskı Kurbanlarını Anma Günü, 4 Haziran Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Sembolleri Günü, Kazakistan Halkları Dilleri Günü ve 15 Kasım Tenge Günü bağımsızlık sonrasında devlet ve ulus inşa süreçleri açısından dikkat çeken önemli günlerdir. 31 Mayıs Rus çarlığı ve Sovyetler Birliği döneminde siyasi baskıya maruz kalmış Kazak aydınlarının anıldığı bir gündür. Özellikle Sovyetler Birliği dönemindeki siyasi baskı ve idamların Kazak eğitim sisteminde ve tarih yazımında dikkatle yazıldığı düşünüldüğünde bugünün anılması dikkat çekicidir. Bağımsızlık sonrası genellikle kadim sembollerin Kazakistan’ın milli sembolleri olarak alınmasından dolayı devlet sembolleri günü de Kazak tarihindeki sembollerin tanıtılması ve yaşatılması açısından önemlidir. Kazakistan Halkları Dilleri günü, Kazakistan’ın ülke içi barış ve çok uluslu yapısına sistem içerisinde verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir. 15 Kasım Tenge günü ile de bağımsız bir ekonomiye ve para biriminin önemine dikkat çekmektedir.

Bunun dışında halk arasında kutlanan geleneksel milli bayramlarda vardır. Örneğin, 15 Nisan “Kozı Körpeş – Bayan Sulu” günü. Kozı Körpeş – Bayan Sulu - Kazak halkının lirik destansı şiirinin âşık kahramanlarıdır. Gençlerin arasında “Sevgililer Günü” olarak adlandırılan bugün 1999 yılından itibaren kutlanılmaya başlamış ve günümüzde ülkede yaygın bir şekilde kutlanılmaya devam etmektedir (adebiportal.kz). Bu bayram 14 Şubat’ta ülkede Hristiyanların kutladığı “Den Svyatogo Valentina” (birçok ülkelerde kutlanan sevgililer günü) gününün Kazak gençlerinin arasında da yaygın kutlanıldığından dolayı ortaya çıkmıştır. Bu ulusal bayram zamanla toplumun daha çok Kazak gençlerinin arasında destek almaya başlamıştır. Böylece resmi olarak hiçbir yerde adı geçmeyen bu bayram geleneksel olarak her sene ülke çapında kutlanılmaktadır.

2.4. Tarih Yazımındaki Değişim

Bağımsızlık öncesi Kazakistan'da tarih "Sovyet İnsanı" yetiştirme amacıyla Marksizm-Leninizm ideolojisi açısından yazılmış ve okutulmuştur. Bilindiği gibi Sovyetler döneminde Kazakistan'da Tarih yazımı Sovyet otoriteleri tarafından yönlendirilmiştir (Yapıcı, 2009:11). Milli kimliğin yeniden şekillendirilmesi, milli tarih bilincinin oluşturulması için Kazakistan tarih yazımında birçok değişiklikler yapılmaya başlamıştır. Kazakistan bu değişikliklere giderken ülkenin farklı demografik yapısını da göz önünde bulundurmıştır.

Devletin iç istikrarını koruyarak Kazakların milli kimlik bilincini oluşturma yolunda dengeli politikalar izleyen Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, 1994 yılında düzenlenen "Tarihi Hafıza" gecesinde yaptığı konuşmasında bu konuyla ilgili *"Geçmişini araştırmak, iyi ile kötüyü, akla karayı ayırmak ve ondan istifade edebilmek, toplumumuzun en önemli meselelerinden birisidir. Çünkü bizim kutsal bağımsızlığımız bu tarihi doğru tanımlamakla doğrudan ilgilidir, zira geçmişi bilmeden geleceği tayin etmek asla mümkün değil. Bununla birlikte geleceği berrak olmayan devlete de tam bağımsız demek doğru değildir. Bunun için tarihe ve tarihi şahsiyetlere bakış büyük bir sorumluluktur ve geniş düşünceyi gerektirir"* ifadesinde bulunmuştur (Kıdıralı, turkkon.org).

Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev yönetimindeki Milli Kurul tarafından 1995 yılının Haziran ayında *"Kazakistan Cumhuriyeti Tarih Bilincini Kurma Belgesi"* nin oluşturulması devletin desteğinde tarih yazımının kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olmuştur. Belgede tespit edilen "Kazak halkının geçmişini ve bugününü anlamaya çalışma ihtiyacı" yeni tarih yazımı anlayışını harekete geçirecek olan ilke olmuştur (Yapıcı, 2009:12). Bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren Kazakistan tarihinin yeniden yazılması için çalışmalar yapılmış ve müfredatta yer alan tarih kitapları yıldan yıla değiştirilmiştir.

Kazakistan'da okullarda tarih dersi 5. sınıftan başlayarak 11.sınıfa kadar okutulmaktadır. Kullanılan ders kitapları eğitim bakanlığı tarafından onaylanmaktadır. 2017 yılında okullarda Kazakistan Tarihi dersinde kullanılmakta olan eğitim bakanlığı tarafından onaylanan literatürler ek-1'de gösterilmiştir (oline.zakon.kz-3).

Bugün okutulan tarih kitapları ile bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren değişiklikler de söz konusudur. Kazakistan'daki tarih yazımında Sovyet dönemi sonrasında en dikkat çekici konu Alaş Hareketi konusudur. Rus Çarlığı içindeki sosyalist ve muhalif hareketlerle birlikte milliyetçi Kazak aydınlarının başlattığı bu hareket Sovyetler Birliği'nin kurulmasından sonra dağıtılmış ve üyeleri idam edilmiştir. Sosyalizme karşı olan milliyetçi Kazak hareketi Sovyetler döneminde Kazak tarihi ders kitaplarına girmemiştir. Bugün de Alaş Hareketi hala Rus karşıtlığının ve Kazak milliyetçisinin sembolü olarak görülmektedir. Bundan dolayı bu bölümde tarih kitaplarındaki bütün içerikleri karşılaştırmak yerine bağımsızlık sonrasında tarih kitaplarında Alaş hareketi örnek konu olarak incelenmiştir.

Üniversite öğrencileri ve Yükseköğretim kurumlarında kullanılan “*Kazakistan Tarihi Lektisyalor Kursı*” kitabında Alaş hareketi ile ilgili ise şu ifadeler yer almaktadır:

“Sovyetler dönemindeki komünist parti ideologları Alaş partisinin ve Alaş hükümetini burjuva milliyetçi hareketinin bir tezahürü olarak değerlendirmiştir. Ancak, Alaş hareketinin veya XX. yüzyılın başındaki Kazak ulus aydınlarının sosyo - politik faaliyetlerinde “milliyetçilik”, “burjuvazicilik” belirtileri olmamıştır. “Alaş” Kazak halkının hakiki ulusal demokrat partisi olmuştur. Bu yüzden Alaş partisinin faaliyet gösterdiği yıllar Kazak halkının bağımsızlığını kazanma yolundaki çok önemli bir dönem olarak değerlendirilmesi gerekiyor (Karajan ve Absemetova, 2008:183)”.

2006 da basılan ve ortaokul 5.sınıf “*Kazakistan Tarihinin Angimeler*” ders kitabında:

1917 yılının Şubat ayından ekim ayına kadar Rusya'da olduğu gibi Kazakistan'da da birçok siyasi partiler oldu. Bunlardan biri - Alaş partisi. Alaş partisi Kazakistan'ın ayrı bir devlet olmasını, kendi dilini, geleneklerini koruyup medeniyet kazanmasını istemiştir. Onlar daha o zaman Kazakistan'ın Rusya egemenliği altında ayrı bir devlet olarak gelişemeyeceğini anlamışlardır. Alaş Partisinin lideri Alihan Bökeyhanov olmuştur ve onun etrafına Ahmet Baytursinov, Mirjakıp Dulatov gibi birçok Kazak aydınları toplanmıştır. 1917 yıl Aralık ayında Orenburg'da düzenlenen Genel Kazak Kongresi'nde “Alaş Orda” hükümeti kurulduğu ilan edilmiştir.

Alaş orda hükümeti kendi programlarını “Kazak” gazetesinde yayımlamıştır. Bu programda ülkeyi yönetme, bilim, hukuk gibi ülkenin en önemli sorunları

dikkate alınmıştır. Ancak Alaş hükümeti kurulduğu andan itibaren Sovyet Hükümeti tarafından kabul görülmemiştir. 1918-1920 yıllarındaki İç savaştan sonra zafere kavuşan Sovyet hükümeti Alaş Orda hükümetini dağıtarak, onun önderlerini baskı altına aldı (Janibek ve Artıkbayev, 2006:146).

1991 yılında basılan T. Turlıgulov, *Kazak SSR Tarihinin Angimeler, Orta mekteptin 5-klasına arnalğan okuluk*, kitabında konuyla ilgili “Kazakistan 19. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında”, “1916 yılındaki ulusal kurtuluş hareketi”, “Ekim Devrimi” başlıklı bölümlerinde Alaş orda, Alaşçılar, hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Sadece Amangeldi İmanov’un önderliğindeki ulusal kurtuluş hareketi anlatılmaktadır (Turlıgulov,1991:37). 1998 yılında basılan T. Turlıgulov’un, *Kazak Elinin Kıskaça Tarihi, 5-sınıpka arnalğan okuluk*, kitabında “1916 ulusal kurtuluş hareketi. Şubat ve Ekim Devrimleri. Kazakistan SSCB terkiibinde (1922-1991)” başlıklı bölümünde aynı şekilde Alaş kelimesi bile geçmemiştir (Turlıgulov, 1998:15). 1995 yılındaki 10.Sınıf Kazakistan Tarihi kitabında (M.K.Kozıbayev ve I.M.Kozıbayev, 1995:30) Alaş partisi, Alaş önderleri ve Alaş hareketi hakkında şöyle yazılmıştır:

“Ulusal demokratik aydınlar milletin özgürlük fikrini propaganda eden, Kazak halkının milli bilincini uyandıran, sömürgeciliğe karşı mücadele edenlerdir. Alaş hareketinin sosyal temeli bozkırın ileri gelenleri – beylerin, kahramanların, yarı feodal zenginlerin menfaatlerini dile getiren, kapitalist gelişime yol alan aydınlar oldu. Onlar ayrıca muhalefetteki geniş bir demokratik kitle – köylülerin, işçilerin ve şehir demokrasisinin menfaatlerini de dile getirdi. Hareketin toplumsal temelinin kapsamını kurtuluş hareketinin genel ulusal boyutuyla, onun demokratik, eğitimsel ve sömürgeciliğe karşı özellikleriyle açıklanabilir. Kazak halkın sömürgeci baskıdan kurtarmak, otonom milli devlet kurma fikri hareketin önemli temeli oldu”.

Aynı kitapta Alaş Hareketinin önderlerinden biri Alihan Bökeyhan’ın kurşuna dizilerek idam edildiğini yazmak yerine “*Stalince ceza*” kurbanı olduğu yazılmıştır (M.K.Kozıbayev ve I.M.Kozıbayev, 1995:40). 2009’da basılan, *Kazakstan tarihi boyınşa angimeler, 5.sınıf ders kitabında* Alaş hükümeti, Alaş partisi veya Alaşçılardan bahsedilmemiştir. Ancak konuyla ilgili bölümünde Alaşçıların önde gelenlerinden en önemli iki isim Ahmet Baytursınov, Mirjakıp Dulatov hayatı hakkında kısaca anlatılmış ama ne Alaşçı oldukları ne de kurşuna dizilerek öldürüldükleri yazılmıştır (Baypakov ve Dikan, 2009:137).

Günümüzde kullanılan Kazakistan tarihi kitaplarında ise ilgili dönemlerde Alaş hareketi yer almaktadır. Örneğin, 2016 yılında basılan “Kazakistan Tarihi (XVIII gasır – 1914 jıl), Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 8-Sınıbına Arnalgan Okulık” kitabında şu ifadeler yer almaktadır:

“Ulusal sömürgeciliğin güçlendirilmesi, bölgeye kapitalist ilişkilerin girişi, Çarlık hükümetinin yerleştirme politikası Kazak halkının ulusal bilincini arttırdı. Kazak halkının sömürge baskısına karşı mücadele hareketi güçlendi...

XX. yüzyılın başındaki A.Bökeyhan, A.Baytursinov, M.Dulatov, M.Tınışpayev, M.Şokay, H. Dosmuhamedov, A. Ermekov, J. Akbayev, O. Aljanov gibi Kazak aydınları ulusu başka halklarla aynı derecede gelişme yoluna girmesini başardı. Ulus aydınları Kazak toplumunun uyanmasına yardım ederek, halkın hukuki, estetik bilincine ve düşüncelerine büyük bir etkisi oldu. ...

Alihan Bökeyhan kendi etrafına kazakların önde gelen aydınlarını toplaya bildi. Onlardan biri de A.Baytursinov (1873-1938). ... **Ahmet Baytursinov** halkla buluşmalarında çarlık hükümetinin sömürge politikasının amacını ifşa etti. O Alaş hareketinin ön safında yer aldı. Sovyet iktidarı döneminde o Kazak halkının eğitimi yoluna başladı. Çarlık Rusya'nın sömürgecilik siyasetini eleştirdi, halkı misyonerlerin hareketi hakkında uyarda bulundu...

Alihan Bökeyhan Kazak halkının ata-babalarından kalan topraklarının elinden alınmasına karşı çıktı. Çarlık hükümetinin sömürge göç politikasını açık şekilde eleştirdi. Yerel halkı Hristiyanlaştırma politikasını da cesurca suçladı...

Kazak halkını birleştirme amacıyla tüm Kazakları bir araya getirerek bir ulus olarak birleştirecek olan Alaş fikrini ileri sürdü (Kabıldinov ve Kayıpbayeva, 2016:235-244)”.

8.Sınıf “*Kazakistan tarihi (XVIII gasır – 1914 jıl), Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 8-Sınıbına Arnalgan Okulık*” kitabında ise şu ifadeler yer almaktadır:

...17 Ekim’de yayınlanan Kral manifestosu halk aldatmacası olduğunu yeniden kurulan Alaş hareketi gibi ulusal demokratik partiler de açığa çıkardı. A. Bökeyhanov, A. Baytursinulu, M. Dulatulu, M. Tınışpayulu gibi demokratik bir yol izleyen genç Kazak aydınları ulus için verdiği ısrarlı mücadeleyi sürdürdü (Kasımbayev ve Omarbekov, 2016:311).

2015 yılında basılan 11.sınıf “*İstoriya Kazahstana (vajneyşiye periodı i nauçnie problemı)*” kitabında şu ifadeler yer almaktadır.

“Bilindiği gibi, Kazak liberal demokratik aydınları 5-10 Aralık 1917’de Orenburg’da düzenlenen II. Genel Kazak Kongresi’nde Rusya içinde bir Kazak Özerk Devlet kurma kararı aldı... Kongrede oybirliği ile “Alaş Orda” hükümetini kurma kararı alındı. Onun kurucularından biri olan, kongre milletvekili A. Ermekov gururla şöyle yazdı:

“...12 Aralık, saat 15.00’da “Alaş” otonomi ilan edildi, bu vesileyle dua okundu ve ona isim verildi. “Alaş”ın evlatları kendi Devletini kurdu ve bayraklarını kaldırdı. Kendi devleti olmayan Kırgız-Kazaklar sonunda devletinin kazandılar”.

Alaş Orda hükümeti Sovyet iktidarıyla olan mücadelesini iç savaş sırasında kaybetti. Sonuç olarak, Bolşeviklerin yeni bir gücü “Alaş Orda”yı ve onun hâkimiyetini tarih sahnesinden yok etti.

Belirtmek gerek ki, “Alaş Orda” ömrünün kısa sürmesine rağmen ilk demokratik ulusal özerklik olmuştur. Kazakistan Devlet Başkanı’nın belirttiği gibi “Alaş partisinin amacı Kazak toplumunu zaman talebine uygun şekilde kademeli olarak değiştirmek. ...”Alaş” liderleri bize Devlet kurma fikrini miras bıraktı... Alaş’ın kıymetli vasiyeti – kültürel ve tarihi özelliklerimizi, ulusal ruhumuzu korumak. Alaş hareketinin bu temelleri Bağımsız Kazakistan’ın görevlerine uyumludur(Sugirbayeva ve Duysebayev, 2015:103)”.

Günümüz müfredatında okutulan Kazakistan tarihi kitaplarının içindeki konu başlıkları ise ek-2’de verilmiştir.

2.5. Dil Politikası

Kazakistan Cumhuriyeti'nin dil politikası devletin ulusal politikasının ayrılmaz bir parçasıdır. Diğer ülkelere baktığımızda Kazakistan dil politikası çok uluslu topluluğun birlik beraberliğinin korunması üzerine uygulanmaktadır. Milli değerlerin yeniden canlanması, dillerin geliştirilmesi, devlet dili statüsünün yükselmesi – dil politikasının en önemli amacıdır.

Bağımsızlık sonrası Kazakistan’da dil politikasındaki önemli gelişmeler 30 Ağustos 1995 yılında Anayasanın kabulünden sonra dil inşasında önemli kararlar alınmaya başlamıştır. Bunlardan en önemlileri Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’in fermanıyla 4 Kasım 1996’da onaylanan “Kazakistan Cumhuriyeti Dil Politikasının Konsepti”, 17 Temmuz 1997 yılındaki “Diller Kanunu”, 2001 yılında başlatılan “2001-2010 yılları arasında Dillerin Kullanışı ve Geliştirilmesine İlişkin

Devlet Projesi”, “Üç dillilik” (2007), Kazakistan Ulusal Birliği Doktrini (2009) gibi projeler olmuştur (Matayeva, rusnauka.com).

Bu projeler başta Devlet dili Kazakça olmak üzere ülkedeki diğer ulus temsilcilerinin dillerinin gelişmesine destek göstermeye yönelik yapılmıştır. Kazakistan eğitim sisteminde dil politikasının uygulanması aşağıda Resmi dil, Ana dil eğitimi, Yabancı dil eğitimi, Alfabe değişikliği başlıklarında ele alınarak incelenmiştir.

2.5.1. Resmi Dil

30 Ağustos 1995’de kabul edilen Anayasa’nın 7.Maddesinde belirtildiği gibi Kazakistan Cumhuriyeti’nin Devlet Dili Kazakçadır. Ancak, Devlet kuruluşlarında ve yerel yönetim organlarında, Kazakçayla birlikte resmi olarak Rusça da kullanılmaktadır. Devlet dili, resmi dil açıklamaları ve kullanışları hakkında daha detaylı açıklamalar Kazakistan Cumhuriyeti “Diller kanununun” 4,5.Maddelerinde yapılmıştır. Diller Kanunu’nun 4. maddesinde Kazakistan Cumhuriyeti’nin devlet dilinin Kazak dili olduğu ve Kazakçanın ülkenin tüm böğelerinde, toplumsal ilişkilerin tüm alanlarında kullanılan, yönetim, mevzuat, mahkeme ve resmi evrak işlerini yürütme dili olduğu belirtilmiştir. Kazakistan Halkını birleştirmenin en önemli faktörü olarak tanınan devlet dilini öğrenmek her bir Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşının görevi olarak bilinmektedir. Hükümet veya Devletin Yerel İcra Organları, Kazakistan Cumhuriyeti’nin Devlet dilini geliştirmeye, onun uluslararası saygınlığını güçlendirmeye, Kazakistan Cumhuriyeti’nin bütün vatandaşlarının devlet dilini özgürce ve ücretsiz öğrenmesinde gereken bütün düzenleyici maddi ve teknik imkânı sağlamakla ve Kazakistan dışında bulunan Kazakların ana dilini koruması ve geliştirmesi için yardım göstermekle görevlidir.

Diller Kanunu’nun 5.maddesinde ise Devlet kurumlarında ve yerel yönetim organlarında Rus dili resmi dil olarak Kazak diliyle birlikte kullanılacağı belirtilmiştir (online.zakon.kz-4).

Böylece Kazakça da, Rusça da resmi dil statüsünde kullanılmaya başlamıştır. Bundan sonraki senelerde Devletin resmi dilinin kullanımını geliştirmek, öğretmek konusunda faaliyetler başlatılmıştır. Devlet Başkanı tarafından 5 Eylül 1998’de “Dillerin Fonksiyonu ve Gelişimi Hakkında Devlet Programı” onaylanmıştır. Bu

program modern devlet dil politikasının uygulanmasının ilk aşamasında aşağıdaki alanlarda belirli faaliyetlerin uygulanmasını öngörmüştür.

- Ülke vatandaşlarının serbest ve ücretsiz olarak devlet dilini öğrenmesi için gerekli mali, örgütsel, maddi ve teknik koşulların oluşturulması;

- Devlet dilinin çok yönlü gelişimi, başta bilim, eğitim, kültür, medya, Devlet yönetimi, hukuki işlemler, uluslararası ilişkiler olmak üzere toplumsal yaşamın her alanında aktif olarak kullanılması için gerekli ön koşulların oluşturulması;

- resmi evrakların devlet diline aşamalı olarak aktarılması için gerekli temelin oluşturulması.

Bu ve buna benzeyen birçok programlar, projeler ilerleyen senelerde Kazakça'nın resmi dil statüsünün yükselmesini, tüm resmi yazışmaların devlet diline geçirilmesini sağlamıştır.

2.5.2. Ana Dilde Eğitim

Kazakistan çok uluslu bir ülke olduğundan dolayı her ulus kendi ana dilinde eğitim alma hakkına veya eğitim dilini seçme hakkına sahiptir. Eğitim dili hakkında kararlar Kazakistan Cumhuriyeti'nin Diller Kanunu'nun 16. Maddesinde yer almaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'nde, Devlet dilinde faaliyet gösteren ve ulusların çoğunluklu yaşadığı bölgelerde ulus temsilcilerinin dilinde faaliyet gösteren çocukların okulöncesi kurumlarının kurulması sağlanmaktadır. Yetimhane ve benzeri kurumlarda eğitim dili yerel yönetim organları tarafından çocukların ulusal yapısı dikkate alınarak belirlenmiştir.

Kazakistan Cumhuriyeti devlet dilinde, Rus dilinde gerekirse ve mümkünse başka dillerde başlangıç, temel orta, genel orta, teknik ve mesleki, orta öğretim sonrası, yüksek ve lisansüstü eğitim verilmesini sağlar. Eğitim kurumlarında devlet dili ve Rusça zorunlu derslerdir ve eğitim belgesinde yer alan disiplinler listesine dâhil edilmiştir (Osnovniye Zakonodatelnıye Aktı o Yazıkah v Respublike Kazahstan, 2013:12).

Tablo 6: Eğitim diline göre 2015-2016 öğretim yılında okulların sayısı (stat.gov.kz-7)

Göstergenin Adı	№	Eğitim diline göre okullar															
		Hepsi	Onun içinde köylerde	Kazak dilinde		Rus dilinde		Tacik dilinde		Uygur dilinde		Özbek dilinde		Başka Dilde		Karışık Dilde	
				Hepsi	Onun içinde köylerde	Hepsi	Onun içinde köylerde	Hepsi	Onun içinde köylerde	Hepsi	Onun içinde köylerde	Hepsi	Onun içinde köylerde	Hepsi	Onun içinde köylerde	Hepsi	Onun içinde köylerde
A	B	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Bütün okullarda, Onun içinde	1	7325	5521	3817	3179	1321	916	14	12	4	0	11	9	18	6	2138	1385
İlkokullar	2	825	781	584	558	210	192	0	0	0	0	0	0	0	0	30	24
Temel Okullar	3	1138	986	659	570	289	259	1	1	0	0	0	0	0	0	189	149
Orta Okullar	4	5362	3754	2574	2051	822	465	13	11	4	0	11	9	18	6	1919	1212

* - Gece, özel, Engelli ve ayrı rejimde tutulan okulların öğrencileri hesaplanmamıştır.

2.5.3. Yabancı Dil Eğitimi

Yabancı dil eğitimi Kazakistan eğitim sistemindeki en önemli tartışma konusudur. 2000 yıllardan sonra eğitim sisteminde “üç dilli eğitim” onun içinde özellikle İngilizce eğitime önem verilmeye başlamıştır. 2004 yılında Kazakistan Eğitim Bakanlığı tarafından “Kazakistan Cumhuriyeti’nin genel eğitim okullarında üç dilli eğitimi uygulama hakkında deney” kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda 32 okulda dersler üç dilde okutulmaya başlamıştır. Bu okullarda beşeri dersler Kazakça ve Rusça, fen dersleri ise İngilizce okutulmuştur. İngiliz dili dersi ise ikinci sınıftan başlayarak öğretilmiştir (Tasbolatova, 2004:5). Bu sistemin gelecekte tüm okullara uygulanması hedeflenmiştir.

Nazarbayev üç dilli eğitimin önemini birçok kez dile getirmiştir. Örneğin, 2006 yılında halka seslenişinde Kazakistan’ın gelecek nesilleri en az üç dil bilmeleri, Kazakça, Rusça ve İngilizce akıcı konuşabilmelerinin önemini belirtmiştir. 2007 yılındaki “Yeni Dünyada Yeni Kazakistan” halka seslenişinde Nazarbayev: “Kazakistan tüm dünyada halkı üç dil kullanan yüksek eğitilmiş bir ülke olarak algılanmalıdır. Bunlar devlet dili – Kazakça, uluslararası iletişim dili olarak – Rusça

ve küresel ekonomiye başarılı entegrasyon dili – İngilizce” ifadesinde bulunmuştur (Junishanova, 2009:161).

Üç dilli eğitim sistemi 2004'ten başlayarak ülkede tartışma konusu olmuştur. Bu sistemi destekleyen bazı görüşler “zaman talebi” olarak değerlendiriyorsa, diğerleri devlet dili Kazakça için “tehlike” olarak görmektedir. Bu görüştekiler eğitimin sadece devlet dilinde verilmesi gerektiğini, yabancı diller ise ayrı ders olarak okutulmasından yanadır. Diğer bir fikirde öğrencilerin farklı düşünce ve algılama yeteneği olduğunu hesaba katarak üç dilli eğitim bazı çocuklar için zorluk yaratabileceğini savunmaktadır. Öğretmenler ise okullarda orta seviyedeki bir öğrencinin dersleri Kazak dilinde anlaması zor iken üç dilde öğrenmesi mümkün olmadığını belirtmektedir (Tasbolatova, 2004:5). Bunun yanı sıra bu sistemi uygulamakta en büyük sorun da üç dilde eğitim verecek olan kadroların eksikliğidir. Bu ve bunun gibi sorunlara çözüm bulmak için Kasım 2015'te, Bilim ve Eğitim bakanlığı tarafından 2015-2020 yılları için “üç dilli eğitimin geliştirilmesi yol haritası” onaylanmıştır. Üç dilli eğitim haritasının amacı eğitimin her kademesinde üç dilli eğitimin aşamalı olarak uygulanmasını sağlamak olmuştur. Bu yol haritasında üç dilli eğitim için kadroların hazırlanmasına önem verilmiştir. Üç dilli eğitim haritası çerçevesinde 2020 yılına kadar 2.450 öğretmenin dil kurslarında eğitim alacakları belirtilmiştir. Bunun dışında her sene pedagoji bölümüne İngilizce eğitim alacak 500 yüksek lisans ve 900 lisan öğrencileri almayı planlamıştır (Konır, 2015:4).

Kazakistan Devlet başkanı Nursultan Nazarbayev 2017 yılında halka seslenişinde üç dilli eğitime aşamalı geçiş meselesini ve İngilizce eğitimin önemini şu şekilde ifade etmiştir. “Kazak dili egemen dil konumunu koruyacaktır. Onun daha da gelişmesine büyük önem verilecektir. Aynı zamanda, bugün İngilizce, yeni teknolojilerin, yeni üretimlerin ve yeni bir ekonominin dilidir. Şu anda, bilgilerin % 90'ı dünyada İngilizce olarak oluşturulmaktadır. İngilizceye sahip olmadan Kazakistan'da ulusal ilerleme sağlanmayacaktır. 2019'dan başlayarak, 10-11 sınıflarda bazı dersler İngilizce yapılacaktır. Bu konuyu dikkatlice düşünmek ve makul bir karar vermek gereklidir (akorda.kz-2)”.

Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanı Erlan Sagadiyev konuyla ilgili açıklamasında 2019'dan başlayarak 10,11.sınıflarda sadece fizik, kimya, biyoloji ve bilgisayar derslerinin İngilizce yürütüleceğini belirtmiştir. Rus dili ve edebiyatı, Dünya tarihi Rusça okutulacağını ve bunların hepsi sadece yukarı sınıflar için geçerli

olduğunu kaydetmiştir (tengrinews.kz-1). Dolayısıyla diğer sınıflarda temel ilkeler korunacaktır, ancak yukarı sınıfa geçen öğrenci üç dilde eğitim almaya hazır olması için dilin okutulmasına daha çok yüklenilecektir. Bunların yanı sıra okul öncesi kurumlar için de üç dilliliğin metodolojik, eğitimsel çalışmaları başlatılmıştır. Ana okul çağındaki çocuklar için devlet dili, Rusça ve İngilizce dillerini oyun şeklinde, aktif ve interaktif biçimde öğretilmesi için programlar geliştirilmiştir.

2.5.4 Alfabe Değişikliği

Kazakistan'da 1940 yılından itibaren Kiril alfabesi kullanılmaktadır. Ancak, bağımsızlık sonrası Kazakistan eğitim sistemindeki birçok değişikliklerin yanı sıra Alfabe değişikliği konusu da son dönemlerde ülke gündemindeki önemli konu olmuştur. Kazakistan'da Latin alfabesine geçiş konusunda tartışmalar 2006'da başlamıştır. Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev 2006 yılında düzenlenen Kazakistan Halk Meclisinin XI. Oturumunda alfabe değişikliği konusu üzerine uzmanların çalışma yapmaları ve somut tekliflerde bulunmalarına talimat vermiştir (Karagoşin, 2013:8-11).

Şekil-1: Kazakistan'ın Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçişi

46

**Qazaq SSR ның V-сессиясы
қабылдаған Қазақтың қана
alfavitjnjn тапбалары**

**Новый казахский алфавит
Утвержденный V-сессией Верховного
Совета Казахской ССР**

Қаз. нөмірі №	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. нөмірі №	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. әріпі Қаз. әріпі	Қаз. әріпі Қаз. әріпі
1	Аа	Аа	а	Аа	22	Хх	Хх	ха	Хх
2	Бб	Бб	бэ	Вв	23	Цц	Цц	це	--
3	Вв	Вв	вэ	Vv	24	Чч	Чч	че	--
4	Гг	Гг	гэ	Gg	25	Шш	Шш	ша	Се
5	Дд	Дд	дэ	Dd	26	Щщ	Щщ	ща	--
6	Ее	Ее	е	Ее	27	Ъъ	Ъъ	ъ	Ъъ
7	Жж	Жж	жэ	Цс	28	Ыы	Ыы	ы	Ыы
8	Зз	Зз	зэ	Zz	29	Ьь	Ьь	ь	Ьь
9	Ии	Ии	и	Ii	30	Ээ	Ээ	э	--
10	Йй	Йй	й	Ii	31	Юю	Юю	ю	--
11	Кк	Кк	ка	Кк	32	Яя	Яя	я	--
12	Лл	Лл	эл	Ll	33	Іі	Іі	і	Jj
13	Мм	Мм	эм	Mm	34	Ққ	Ққ	қа	Qq
14	Нн	Нн	эн	Nn	35	Ғғ	Ғғ	ға	Ŋŋ
15	Оо	Оо	о	Оо	36	Ғғ	Ғғ	ға	Ŋŋ
16	Пп	Пп	пэ	Pp	37	Үү	Үү	ү	Uu
17	Рр	Рр	эр	Rr	38	Үү	Үү	ү	Uu
18	Сс	Сс	эс	Ss	39	Өө	Өө	ө	Өө
19	Тт	Тт	тэ	Tt	40	Әә	Әә	ә	Әә
20	Уу	Уу	у	Uu	41	Ңң	Ңң	һе	Hh
21	Фф	Фф	эф	Ff					

Bu talimatın ardından Alfabe değişikliği taraftarları ve muhalifleri tarafından Latin alfabesine geçiş konusu tartişılmaya başlamıştır. Bu tartişmalar Nursultan Nazarbayev'in 2012 yılında yayımlanan 2050 strateji belgesinde son bulmuştur. Nazarbayev halka seslenişinde 2025 yılından itibaren Latin alfabesine geçiş yapılması gerektiğini ve tarihte de böyle bir adımın atılmış olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, *“bu kararı çocuklarımızın geleceği için, onların İngiliz dilini ve internet dilini daha iyi öğrenmeleri için almalıyız ve bu bizim dünyayla btnleşmemiz için iyi koşullar sağlayacak, en önemlisi de – bu Kazak dilinin modernleşmesinde ivme kazandıracaktır”* ifadesinde bulunmuştur (strategy2050.kz).

Tablo 7: Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan yeni Latin alfabesi (egemen.kz).

N	Yazılışı	Ses	N	Yazılışı	Ses
1	Aa	[a]	17		[]
2		[]	18	O o	[o]
3	B b	[b]	19		[]
4	D d	[d]	20	P p	[p]
5	E e	[e]	21	Q q	[k]
6	F f	[f]	22	R r	[r]
7	G g	[g]	23	S s	[c]
8		[]	24	T t	[t]
9	H h	[x], [h]	25	U u	[]
10	I i	[i]	26		[]
11	I ı	[ı], []	27	V v	[v]
12	J j	[j]	28	Y y	[]
13	K k	[k]	29		[]
14	L l	[l]	30	Z z	[z]
15	M m	[m]	31	Sh sh	[ř]
16	N n	[n]	32	Ch ch	[]

Alfabe değişikliği ile ilgili 2017 yılına kadar yetkililer ciddi bir girişimde bulunmamıştır. Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev 12 Nisan 2017'de bu konuyla

ilgili çok önemli bir karar almıştır. 2017 yılının sonuna kadar bilim insanları ve toplum temsilcileri ile yapılan görüşmelerden sonra yeni Kazak alfabesinin ve grafiklerinin tek bir standardının oluşturulmasını belirtmiştir (Sagidullakızı, 2017:4). Ayrıca, 2018 yılından itibaren yeni alfabeyle eğitim verecek olan uzmanların hazırlanması ve ders kitaplarının Latince basılması için hazırlıkların başlaması gerektiğini ifade etmiştir. Böylece, 2025 yılına kadar resmi belgelerin, periyodik yayınların, ders kitaplarının basılımı tamamen Latin alfabesine geçilmesini bildirmiştir.

Alfabe değişikliğinde Kazakistan için her boyutunu göz önünde bulundurmuş ve bu sürecin zamanla aşamalı şekilde gerçekleşmesini öngörmüştür. Kazakistan çok uluslu bir ülke olduğu için Alfabe değişikliği konusunda bir arada yaşayan farklı etnik halkları da hesaba katmıştır. Bu nedenle Nazarbayev 9 Ekim 2017'de Alfabe çalışma grubu ile düzenlenen toplantısında Alfabe değişikliğinin ülkedeki başta Rusça olmak üzere diğer dilleri etkilemeyeceğini, sadece Kazakçanın öğrenilmesini kolaylaştıracağını ve geliştireceğini, Rusçanın Kiril alfabesiyle kullanılmaya devam edileceğini vurgulamıştır (Şrayber, Omarkulov ve Omargaliyev, 24.kz). Dolayısıyla, Kazakistan'da yaşayan tüm etnik grupların dil ve kültürel geleneklerinin korunması ve geliştirilmesi için kaygılanacak bir neden olmadığını belirtmiştir. Yeni alfabenin eğitim sisteminin bir parçasını oluşturması için, çocukların yeni grafikte eğitim almaya başlaması ve bunun için öğretim yönteminin oluşturulması en önemli sorunlardan biri olmuştur.

Böylece, Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev'in da belirttiği gibi Alfabe değişikliği modern teknolojilerle, ortam ve iletişimlere, 21.yüzyılın eğitim ve bilim özelliklerinin gerekçelerine bağlıdır. Okulda başlangıç sınıflardan başlayarak çocukların İngiliz dili dersini almaları ve Latin alfabesini öğrenmiş olmaları genç neslin yeni alfabeyle öğrenmesinde herhangi bir zorluk veya engel oluşturmayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN’DA MİLLİ EĞİTİM POLİTİKALARININ ULUS İNŞASINA ETKİLERİ

3.1. Ortak Vatan Kazak Ülkesi

Kazakistan’ın bağımsızlığının ilk günlerinden beri, Nursultan Nazarbayev Kazakistan toplumunda istikrarı ve etnik uyumu sağlamak için çeşitli politikalar izlemeye başlamıştır. Bu politikalar sonucunda Kazakistan farklı etnik grupların bir çatı altında refah ve huzur içinde yaşayan ülke haline gelmiştir. Ülkedeki tüm vatandaşların Kazakistan’ı Anavatanı olarak görmesi büyük bir başarıdır. Bu başarı ortaklık temeline dayanmaktadır. Ortak vatan, ortak dil, ortak değerlerin oluşturulması devlet başkanının düzenli olarak yaptığı halka seslenişinde büyük önem kazanmaktadır. Devlet başkanı bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“Ortak bir gelecek yaratmadan ortak bir kaderle yaşamak mümkün değil. Bağımsızlığımızı kazanarak kendi ülkemizi inşa etme şansına sahip olduk. Hepimiz yıllar boyunca güçlü, dinamik, modern bir devlet yaratma yolunda birlikte çalıştık. Ruhumuzun birliği, uyumu ve sağlamlığı sayesinde, ülkenin egemenliğini, toprak bütünlüğünü, güvenlik, ekonomik kalkınmasını sağladık. Bütün bunlar ortak çalışmamızın sonucudur. Bu nedenle, hepimiz aynı Anavatan’ın oğulları ve kızları olduğumuzu anlamalıyız. Birçok neslin rüyası olan bağımsızlığımız, emeğin, kahramanlığın ve halkın iradesinin sonucudur (online.zakon.kz-5).

Devlet başkanı N. Nazarbayev’in "Kazakistan-2050" stratejisinde (14 Aralık 2012) yer alan en önemli yönlerden biri yeni Kazakistan vatanseverliğinin oluşturulması olmuştur. Yeni bir Kazakistan vatanseverliğinin temeli üzerine ortak vatan Kazakistan’da tek bir ulus oluşturmak olmuştur. Dolayısıyla yeni Kazakistan vatanseverliği toplumun ve devletin en önemli görevlerinden biri olduğunu dile getirmiştir: “*Kendimizde ve çocuklarımızda yeni Kazakistan vatanseverliğini oluşturmalıyız. Bu, her şeyden önce, ülkemizden ve onun başarılarından gurur duymaktır*”. Nazarbayev Kazakistan Vatanseverliğinin önemini ve amacını şu şekilde açıklamıştır: “*Yeni Kazakistan vatanseverliği çok uluslu toplumumuzun başarısının temelidir. Bu doğrultuda amacımız basit ve anlaşılabilir: biz toplum uyumunu korumamız ve güçlendirmemiz lazım. Bu, bir devlet olarak, bir toplum olarak, bir ulus*

olarak varlığımızın vazgeçilmez bir koşuludur. Kazakistan vatanseverliğinin temeli ise, tüm vatandaşların eşitliği ve Anavatan'ın onuruna yönelik ortak sorumlulukları taşımaktadır. Bunu dikkate alarak devlet başkanı şunu belirtmiştir: "Biz herkesin şunu diyebileceği adil bir toplum yaratıyoruz: "Ben Kazakistanlıyım ve ülkemde benim için bütün kapılar açıktır!". Bugün tüm kapılarımız, tüm imkânlarımız, tüm yollar vatandaşlarımıza açıktır. Bizler çoğuz ve hepimiz Tek Ülke, Tek Halkız. Ülkesine faydalı olmak, anavatanının kaderinden sorumlu olmak her Kazakistanlı politikacı için ve her vatandaş için bir görev ve onurdur (Kasımbekov ve diğerleri, 2015:22).

Vatanseverlik temelinde "*Kazakistan bizim ortak evimiz*" başlığı altında ülke çapında düzenli olarak çeşitli etkinlikler konferanslar, festivaller ve yarışmalar düzenlenmektedir. Buradaki temel amaç genç nesillerde etnik arası uyumu sağlamak, hoşgörüyü, farklı etnik grupların değerlerine, gelenek ve göreneklerine, kültürlerine saygıyı öğretmek, etno-kültürel birliklerin faaliyetleriyle tanıştırmaktır (assembly.kz-1). Bu yeni Kazakistan vatanseverliği Nazarbayev'in de birçok kez dile getirdiği gibi kendine özgü bir anlayışa sahiptir. Bu yüzdendir ülkede herhangi bir bayramda, çeşitli etkinliklerde birçok dilde farklı müzikler çalınır, çeşitli etnik grupların dansları gösterilir. Milli bayramlar, önemli tarihler ve etno - kültürel gelenekler ulusu ve kimliği oluşturan önemli faktörlerden biridir.

Kazakistan'da sosyal, etnik, yaş farklılıklarına bakmaksızın, tüm halkları bir araya getiren, birleştiren en önemli bayramlardan biri Nevruz bayramıdır. Nevruz Sovyet iktidarının gelmesinden sonra, dini bayram olarak kabul edilmiştir ve 1926 yılında kutlanması yasaklanmıştır (zakon.kz-2). Ancak Sovyetlerin son yıllarında halk Nevruz'u kutlamaya başlamıştır. Bağımsızlık sonrası Kazakistan'da Nevruz bayramı önce halkların bayramı olarak belirtilmiştir, 2001 yılında ise Kazakistan Ulusal bayramlar listesine eklenmiştir (nur.kz-1).

Günümüzde ise Nevruz bayramı ulusal değerler taşımaktadır ve ülkenin tüm bölgelerinde tüm vatandaşlar tarafından coşkuyla kutlanmaktadır. Ayrıca geleneksel olarak Kazakistan'ın tüm şehirlerinde toplu festivaller, konserler, gösteriler, sergiler ve yarışmalar düzenlenmektedir. Kültürel eğlence programları ile en büyük kutlama Başkent Astana ve Almatı şehirlerinde yapılmaktadır. Astana'da her sene düzenli olarak onlarca çadırlar kurulmakta ve bu çadırlarda farklı etnik grup temsilcileri tarafından geleneksel oyunlar, şarkılar, sergiler gösterilmektedir (zakon.kz-3).

Böylece Kazakistan'da Nevruz barış ve dostluğun, tüm etnik grupların ortak bayramı olarak bilinmektedir.

Kazakistan'da ülke çapında kutlanan ve büyük bir öneme sahip olan diğer bir bayram 9 Mayıs Zafer bayramıdır. Bu bayram Kazakistan da dâhil olmak üzere tüm Sovyet Cumhuriyetlerinin katıldığı II. Dünya Savaşının zaferini simgelemektedir. Kazaklar için bu bayram Sovyet halkı olarak Sovyetlerin adına savaşan atalarının zafer bayramı olarak bilinmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti'nde Zafer Bayramı iki gün - 9 ve 10 Mayıs'ta kutlanmaktadır ve tatil günleri olarak hesaplanmaktadır. Mayıs ayı boyunca hayır etkinlikleri, eğitim ve kültür kurumlarında savaş kahramanlarının anısına adanmış çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir (today.kz). Devlet Başkanı N. Nazarbayev Başkent Astana'da her yıl düzenli olarak yaptığı gazilerle buluşma töreninde önce savaşta hayatını kaybedenlerin anısına "Otan Ana" anıtına çiçek bırakıyor sonra ise törene katılan binlerce kişi ile birlikte Ölümsüz Alay yürüyüşü yapılmaktadır. Başkent dışında Almatı şehrinde de zafer bayramı coşkuyla kutlanmaktadır. Almatı'da 28 Panfilov Muhafızı Parkı'nda bulunan Zafer Anıtı'na çelenk koyma töreni düzenlenmektedir. Ardından Ölümsüz Alay yürüyüşü yapılmaktadır. Yeni neslin tarihini unutmaması için hükümet tarafından okullarda gazilerle toplantılar düzenlenmektedir (nur.kz-2). Bu bayramın sadece Kazakistan'daki Kazaklar için değil tüm Sovyet halklarının ve özellikle Rusların en önemli günlerinden biri olması nedeniyle Kazakistan'daki tüm etnik grupların bir arada olduğu bir bayramdır. Bu sebeple 9 Mayıs Zafer bayramı Kazakistan'daki ortak vatan algısının oluşturulması ve korunmasını destekleyen bayramlardan biridir.

Günümüzde Kazakistan eğitim sisteminde izlenen politikalar yukarıda bahsettiğimiz Vatanseverlik temelinde ortak bir vatan anlayışı, ortak tarih ve ortak gelecek oluşturmaya yöneliktir. Yeni nesillerde söz konusu ortak vatan bilincinin oluşturulması için öncelikle ortak tarihin oluşturulması, tarihin doğru tanımlanması önemlidir. Çünkü tarihi bilmeden geleceği belirlemek mümkün değildir. Bu hususta yapılan en önemli adım daha önce incelemiş olduğumuz tarih yazımındaki değişikliklerdir. Yukarıda bahsettiğimiz milli bayramlar ülkedeki farklı etnik grupları bir araya getirerek ortak duyguları yaşatmakta ve ortak geçmişe sahip olduklarını göstermektedir.

3.2. Kazak ve Kazakistanlı Kimlikleri

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nın 14. Maddesinde tüm vatandaşların haklarının eşitliği ve herhangi bir ayrımcılık söz konusu olmadığı şöyle belirtilmiştir: *“herkes kanun ve mahkeme önünde eşittir ve hiç kimse köken, sosyal, resmi ve malik statüyü, cinsiyet, ırk, milliyet, dil, din, inanç, ikamet veya başka sebeplerden dolayı herhangi bir ayrımcılığa maruz bırakılamaz (constitution.kz)*. Yani Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası Kazakistan'daki tüm vatandaşların eşitliğini garanti etmektedir. Dolayısıyla, Kazakistan'da devlet başkanı tarafından sürdürülen kimlik politikaları, her şeyden önce, insani değerlere, bir bütün olarak ülkenin gelişimine katkıda bulunmakta olan etnik grupların ruhani ve kültürel geleneklerine dayanmaktadır.

Kazakistan'ın kimlik politikasında son yıllarda “Kazakistanlı kimliğini” oluşturma politikası yürütülmektedir. Kazakistanlı kimliği politikası kültürel, etnik, dilsel ve dini çeşitliliğe dayalı ulusal değerlerin temelinde yürütülmektedir. Devlet başkanı Nazarbayev, vatandaşlık ilkesine dayalı Kazakistanlı kimliğinin oluşturulması ve güçlendirilmesi gerektiğini devlet stratejilerinde birçok kez belirtmiştir (adilet.gov.kz). Kazakistanlı kimliğinin oluşturulmasında Kazaklar, devleti oluşturan ulus olarak, özel bir sorumluluğa sahiptir ve bütünleyici rol oynamaktadır.

Devlet başkanı tarafından ileri sürülen Kazakistanlı kimliği ile birliğinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi hakkında görüş Kazakistanlı kimliği ve birliği nesilden nesile devam eden bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu görüş etnik kökene bakılmaksızın her vatandaşın kaderini ve geleceğini Kazakistan'la birleştirmesi gerçeğine dayanmaktadır. Ayrıca tüm vatandaşların tek bir ülkesi bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti olduğunun bilincinde olmak birliğin temel ilkesi olarak belirtilmiştir. Bu görüşün amacı vatandaşlık ilkesine ve “Mangilik El” ulusal ideolojisinin değerlerine dayanarak Kazakistanlı kimliği ile birliğinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesidir (adilet.zan.kz-4). Bu görüşün amaç ve hedeflerine ulaşmak için aşağıdaki alanlarda çalışma yapılması planlanmıştır.

1. «Mangilik El» ulusal vatanseverlik ideolojisi temelinde Kazakistan Vatanseverliğini oluşturmak ve halk bilincinde, hükümet sisteminde, eğitimde “Mangilik El” ideolojisinin değerlerinin sağlamlaştırılması.

2. “Büyük ülke - büyük aile” projesi. Kazakistanlı kimliği ile birliğini ve tek bir Büyük Millet oluşmasını güçlendirmeyi hedefleyen bir sosyal, bilgi ve bilimsel ve eğitsel projelerden oluşan bir kompleksin gerçekleştirilmesi. Öncelikli projeler arasında çocuk ve gençlik eğitim ve kültür projesi “Nesil +”, tatil takviminin oluşturulması, devlet sembollerinin kullanımının modernleştirilmesi gelmektedir (zakon.kz-4).

2025 yılına kadar uygulanması planlanan bu görüşte gençlik politikasının yeni bir formatta uygulanmasına ayrıca önem verilmiştir: “Yeni Kazakistanlı kimliği, evrim ilkesine dayanarak inşa edilecek. Bu yeni bir neslin yetiştirilmesi sürecidir. Genç nasıl olursa, Kazakistan’da öyle olacak demektir. Bu nedenle, gençlik politikasının uygulanmasında yeni bir formatta gerçekleşecektir (forbes.kz)”.

Bu bağlamda bütün vatandaşlar aynı haklardan yararlanması, aynı sorumluluk yükünü taşıması gerektiğini ve eşit fırsatlara erişimi olması gerektiği belirtmiştir. Bu nedenle sivil eşitlik Nazarbayev tarafından ortaya atılan "Mangilik El" (Ebedi Ülke) ulusal düşüncesi temelindeki en önemli değerlerden biri olmuştur. “Mangilik El” ulusal düşüncesi temelinde sivil eşitlik, çalışkanlık, dürüstlük, öğrenme ve eğitim kültü gibi birleştirici değerler yer almaktadır (adilet.gov.kz). Devlet başkanı bu değerlerin rasyonelize edildiklerinde ve günlük yaşamın bir parçası haline geldiklerinde her Kazakistanlının yaşam tarzına gireceğini belirtmiştir. Bu ise, ancak yaratıcı aydınların destanlar, efsaneler, hikâyeler temelinde, “Mangilik El” in içeriğinin, değerlerinin ve sembollerinin genç nesillere iletilmesi ile mümkün olacağını da belirtmiştir (adilet.gov.kz). Ayrıca, okullarda “Mangilik El” fikri değerlerinin öğretiminin eğitim programında yer alması gerektiğini ve bunun müfredata dâhil edilmesi genç neslin yeni bir Kazakistan vatanseverliği ruhuyla eğitilmesine yardımcı olacağını da belirtmiştir (akorda.kz-3).

“Kazak” ve “Kazakistanlı” kimlikleri konusu ilk ortaya konulduğundan beri ülkede konu üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Dolayısıyla bu iki farklı kimlik kavramları etrafında bir destekleyen bir de karşı çıkan grup görüşleri oluşmuş durumdadır (Kadyrzhanov, 2010:16-17). Kazakların çoğu kendi ulusal kimliklerini Kazak olarak tanımlarken (Biz Kazağız), diğer milletler kendilerinin Kazak olarak adlandırılmasını istemediği için kimliklerini Kazakistanlı olarak tanımlamaktadır (biz Kazakistanlıyız). Aynı zamanda, kimliklerini Kazak olarak tanımlayanların çoğu, Kazakistanlı kimliğini kabullenmemekte ve onları Kazakistanlı olarak

adlandırılmasını da istememektedir. Bu konuda en açık örnek gazeteci Serik Maleyev tarafından 2007’de “megapolis” gazetesinde “Kazaklar Kazakistanlı olmak istemiyor” başlığı altında yayınlanan yazısı örnek olabilir.

Bu iki kimliğin ortaya çıkması ve onların oldukça bir birine zıt olması modern Kazakistan'ın sosyal, politik ve kültürel yaşamını belirleyen somut bir gerçektir. Yakın geçmişte “Kazakistan”, “Kazakistanlı” kavramları ulusal öneme sahip olmayan ve daha çok siyasi ideolojik içerikli kavramlar olarak kullanılmıştır (Kazakistan v globalnom mire: vızovı i sohraneniye identiçnosti, 2011:13). Günümüzde ise Kazakistan’da bu iki kavram ülkenin ulusal kimliği için rekabet eder hale gelmiştir (mysl.kazgazeta.kz).

“Kazak” ve “Kazakistanlı” kimliklerinden “Kazak Ulusu” ve “Kazakistanlı Ulusu” tartışması çıkıyor. Gazetelerde konuyla ilgili tartışmalı yazılar çıkmaya başlıyor. Dolayısıyla “Kazakistan ulusu” kavramı taraftarları ve karşıtlar oluşuyor. Karşıt taraf kendi fikirlerini daha çok Kazak basınlarında savunurken, Rus dilindeki basınlarda taraftarların görüşleri yer almaktadır (yvision.kz).

“Kazak Ulusu” taraftarları basında “ulusal vatanseverler” olarak adlandırılmaktadır. Bunlar Kazakistan’da sadece bir ulusun – Kazakların olduğunu, Kazakların dışındakilerin diaspora olduklarını savunmaktadırlar. Diaspora olarak adlandırılanlara kendi ülkesi olan tüm etnik gruplar gibi Rusları da dâhil etmektedirler. Örneğin Ruslar için Rusya, Özbekler için Özbekistan, Kırgızlar için Kırgızistan gibi düşünülmektedir. Dolayısıyla Ulusal vatanseverlere göre bir Kazak, diaspora temsilcilerinden daha yüksek bir sosyal ve toplumsal statüye sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Ulusal vatanseverler Kazakistan Cumhuriyetinin hükümetin bazı siyasi gerçekler nedeniyle günümüzde ortaya çıkan “Kazakistanlı Ulusu”na değil, yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan “Kazak Ulusu”na ait olduğunu da savunmaktadır (yvision.kz).

Bunun aksine, “Kazakistan ulusu” düşüncesinin destekçileri, ulusal düşüncenin Kazakistan'daki tüm etnik grupların çıkarlarını yansıtması gerektiği düşüncesindedir. Bu destekleyen kesime göre, ulusal düşüncenin temeli sadece bir ulusa değil, Kazakistan vatandaşlarının kurucu parçaları olarak tüm etnik grupların eşitliliğine dayanılmalıdır (Kadırjanov, kisi.kz). Ayrıca, “Kazakistanlı” kelimesinin zaten kullanıldığını ve bu halkın tek bir bütünlüğünü gösterdiğini, “ulus” kelimesi

eklenince bu ülkedeki tüm halkların “tek bir ulus” göstergesi olduğunu savunmaktadır (365info.kz).

Bunun dışında ülkede tek bir siyasi, sivil ulus oluşturma fikrini destekleyen ama bu ulusun “Kazakistanlı ulusu” olarak adlandırılmasına karşı olan kesim de mevcuttur. Bu görüştekiler tek bir ulus olacak ise bu ulusun “Kazak ulusu” olarak adlandırılmasından yanadır. Böylece, bu kesim aşağıdaki formülü desteklemektedir:

1. Vatandaşlık, ulus: Kazakistan, Kazak (herkes için)
2. Etnik köken: Rus, Özbek, Kore vb.

Bu formülden, örneğin, “Ukrayna kökenli Kazak” veya “Özbek kökenli Kazak” adlandırılması çıkıyor. Yani bu kesim, “Kazak” etnik kökeninin, Kazakistan Cumhuriyeti’nin tüm vatandaşları için ortak bir “isim” haline gelmesini savunmaktadır (abai.kz).

Kazakistan ulusu fikri gerçekleşebileceği ama bunun için çok zaman gerekeceğini, Kazakistan’ın şimdilik buna hazır olmadığı görüşünde olanlar da vardır. Bunun aksine ülkede “Kazakistan ulusu” fikri kabullenemez olduğunu ve bunu Kazak milletinin tarihinin göz ardı edilmesi olarak kabullenenler de vardır (tengrinews.kz-2).

Kazakistan Halkları Asamblesi’nin XXV oturumunda Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, modernleşme konusundaki yeni makalesinde sıklıkla “ulus” kelimesini kullandığını ve bu kelimenin tüm halklar için ortak olduğunu belirtmiştir: *“Ulusal kimliği güçlendirerek biz gelişimi engel olan şeylerden vazgeçmemiz lazım. Ulusal kimlik sorusu, örneğin “ulus” kelimesi benim makalelerimde sıkça karşılıyor. Hemen belirtmek isterim ki ben “ulus” kelimesinde Kazakistan’ın tüm vatandaşlarını kastediyorum.*

“Yani, günümüz için uygun olmayan, kalıplaşmış şeylerden vazgeçmeliyiz. Ve tesadüf değildir ki çeşitli ülkelerin, İslam dünyasının gelişimine bakıyoruz, terörizmi görüyoruz. Bu, dünyayı geri, Orta Çağ’a çekiyor ve bu yüzden ben gençleri geriye bakmamaları, Kazaklara v genel olarak hepimize özgü olmayan şeyleri almamaları konusunda uyarıyorum. Başka birinin özelliklerini alarak nasıl ilerleyebiliriz? Bu yüzden kimlik, bir hedefe sadık kalmalı ve bu hedefe doğru birlikte hareket etmemiz gerektiği anlamına gelmektedir (zakon.kz-5)”

Kazakça faaliyet göstermekte olan “Jas Kazak” gazetesinde Kazakitanlı kimliğinin kabullenmez olduğunu savunan 73 Kazak aydınının imza attığı “Kazaklar Kazakistanlı fikrinin esiri olacak mı?” başlıklı halka açık mektubunu yayınlamıştır (zonakz.net). Mektup şöyle başlamıştır: *“1994'te, yukarıdan gelen açık bir talimat üzerine, 150 Rusça konuşan Kazak işadamaı “Kazahstanskaya Pravda” gazetesinin Aralık sayısında, bizi Amerikalılarla karşılaştırarak “Kazakistan ulusu” nu oluşturma fikrini gündeme getirdi. Ancak biz Amerika değiliz. Biz onlardan ulus inşası konusunda değil, ekonomi alanında örnek alabiliriz. Unutmayalım ki, Amerikalılar, bir ulus olarak, bu ülkenin yerli halkının kemiklerinden, Kızılderililerden ortaya çıktılar. Bu durumda benzetme daha uygun olabilir...*

Biz her şeyi görüyoruz ve şunu belirtmek isteriz Kazaklar Kazak olmuştur, Kazaktır ve Kazak olarak kalacaktır...

Mektubun sonunda imza atanlar hükümeti yukarıda belirtilenlerin tümünü dikkate alarak, ulusal inşaat alanındaki kararlara daha dengeli bir yaklaşım benimsemesi çağırısında bulunmuştur. Çünkü bu konudaki aceleci ve düşünülmemiş karar, sonunda, toplumda istenmeyen aşırılıklara ve ülkedeki etnikler arası istikrarın bozulmasına yol açabileceğini de belirtmiştir.

Böylece, Kazak ve Kazakistanlı kimliği üzerine yaptığımız incelemede yukarıda bahsettiğimiz gibi olumlu ve olumsuz görüşler ortaya konulmuş olsa da sonuç olarak bu konu çoğunluk tarafından “olumsuz” olarak değerlendirilmiştir.

3.3. Devlet Başkanının Birleştirici Rolü

Kazakistan Cumhuriyeti devlet başkanı politikaları arasında etnik ilişkiler politikası ayrı bir yer almaktadır. Kazakistan 130'dan fazla ulusların yaşadığı bir ülkedir (Suleymenova ve Makalakov, 2015:510-514). Bu yüzden de Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev bu çok ulusluluk faktörünü ülkenin gayrimenkulüne dönüştürmeyi başarmıştır. Ayrıca Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası şu sözler ile başlar *“Biz, ortak tarihi kaderle birleşmiş Kazakistan halkı, ezeli Kazak toprakları üzerinde kendi devletimizi kurduk (constitution.kz) ...”*. Bu halkın birlik ve beraberliğini tanımlamaktadır. Devlet başkanı her zaman Kazakistan halkını uyum ve barış içinde yaşamaya çağırıyor. Nazarbayev'in gözünde, tüm halklar Kazakistan devletinin eşit kurucularıdır ve tüm halklar eşittir. Nazarbayev için, istikrarın temeli olarak gördüğü halkın birliği önemlidir. Ve istikrar olmadan egemen bir devlet

kurmak zordur ve herhangi bir ekonomik reformu uygulamak imkânsızdır (Askeeva ve Bekeeva, e-history.kz-2).

Devlet başkanı düzenli olarak yaptığı Kazakistan halkına seslenişinde, devletin gurur duyduğu istikrar ve birliği korumaya davet ederek en büyük güç birlik olduğunu dile getirmektedir (akorda.kz-4). *“Bugünkü girişimler ülkemiz bir, halkımız istikrarlı olursa ancak o zaman başarı ile gerçekleşir. Ülke birliği – öncelikle Kazakların birliği demektir. Tarihin gösterdiği bir gerçek vardır – halkımız bir ve beraber olduğunda güçlenmiştir, birlik gidince zayıflamıştır. “Asıl zenginlik birlik” kuralı o zamandan kalmıştır. Başarımızı yükseltmek, bağımsızlığımızı daha iyi hale getirmek için bize vursalar da kırılmayacak katı bir birlik lazım. Birliğimizi gözümüzün karası gibi koruyabilirsek huzurlu hayatımız tehlikede olmayacak”*.

Devlet başkanı halkların barış ve uyum içerisinde yaşamaları neticesinde Kazakistan büyük başarılar elde ettiğini ve bu birliği korumaya devam etmek gerektiğini de dile getirmiştir: *“Kazakistan farklı etnik grupların bütünlüğü ve istikrarı sayesinde büyük ilerleme kaydetti. Ülkedeki sorumluluğunu yerine getirmek için birliğimizi korumamız gerek (tengrinews.kz-3)”*. Kazakistan tarihten bugüne farklı etnik grupların yaşadığı bir ülke olarak kalmıştır. Bu etnik grupların ve dinlerin birlik ve beraberliğinin korunmasında, devlet başkanının rolü büyüktür.

Nazarbayev bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren halkların birliğini korunması konusunun önemini dile getirmeye başlamıştır. Bu konuda gerek dilde, gerek eğitimde dengeli politikalar izleyerek ülkenin barış ve uyum içerisinde kalmasını sağlamıştır. Bu hususta en önemli kararlardan biri 29 Nisan 2010’da Kazakistan Ulusal Birliği Doktrini’nin kabullenmesi olmuştur. Bu doktrinada ulusal birliği belirleyen ilk temel ilke, her vatandaşın ortak bir kaderi ve anavatanı Kazakistan Cumhuriyeti olduğu bilincinde olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ülkenin ulusal birliği halkların, etnik kökenine bakmaksızın, Kazakistan ve onun geleceği ile ilişkilendirmesine dayandırılmıştır.

Nazarbayev etnik kökenine bakılmaksızın birleşerek bir olmak ve Büyük Millet olmak gerektiğini, gelecek nesillere sahip oldukları en kıymetli özgürlüklerini ve bağımsız bir Kazakistan’ı bırakmak gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca her vatandaşın, toplumun ve devletin insanlara ve gelecek nesillere karşı sorumluluklarını yerine

getirmesi ve aşağıda belirtilen görevleri yerine getirmek için gerekli tüm etkili önlemleri alması gerektiğini de belirtmiştir:

- Ülkedeki bütün vatandaşların birliği ve Anavatanı olan Kazakistan Cumhuriyeti ile bağlılığının bilincinde olması;

- Bizi ayırmaya ve bağlarımızı koparmaya çalışan herhangi bir etkene karşı aktif muhalefet;

- Cumhuriyetin anayasal düzeninin, toprak bütünlüğünün ve ünite yapısının dokunulmazlığı;

- Ülkenin ekonomik, politik, güvenlik ve ruhsal egemenliğini daha da güçlendirerek Kazakistan'ın bilgi bağımlılığını, bilgi yayılmasını veya diğer devletlerin ablukaya almasını engellemek;

- Devletin bağımsızlığını güçlendirmeyi amaçlayan cumhuriyetin tüm vatandaşlarının Kazak halkı etrafında birleşmesi;

- Ülkenin egemenliğinin dokunulmazlığı temelinde uluslararası işbirliği alanında ulusal çıkarların önceliği;

- En kıymetli varlığımız/servetimiz olan bağımsızlığımıza, toprağımıza, birlik ve maneviyatımıza karşı dikkatli tutum;

- Vatandaşların ve toplumun devleti güçlendirmek, Kazakistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak için yardım etmesi (online.zakon.kz-5).

Nazarbayev'e göre, ulusal birliği güçlendirmek, Kazakistan'ın iç ve dış güvenliğini sağlamak ve ülkenin kalkınması, tüm vatandaşların refahı için önemlidir. Nazarbayev Ulusal birliğin temelini aşağıdaki üç faktöre dayandırmıştır:

1) dramatik sayfaları da dâhil olmak üzere tüm Kazakistanlılar için ortak tarih;

2) büyüklere, aileye saygı, çocuklara bakım, misafirperverlik ve iyi komşuluk dâhil olmak üzere tüm vatandaşlar için ortak değerler ve gelenekler;

3) ortak bir gelecek (kazportal.kz).

Devlet başkanının birleştirici rolünde izlediği politikalar ve bu politikalar doğrultusunda aldığı en önemli karar Kazakistan Halkları Asamblesi'nin kuruluşu kararı olmuştur. Halklar Asamblesini kurma fikri ilk olarak 1992 yılında

bağımsızlığın 1.yıldönümüne adanmış Kazakistan Halkı Forumu'nda devlet başkanı tarafından dile getirilmiştir (akorda.kz-5). 1 Mart 1995 tarihinde devlet başkanı tarafından Kazakistan Halkları Asamblesi'nin kurulmasına dair bir kararname yayınlanmıştır (akorda.kz-5). Bu kararnameye göre milletine, diline, dinine bakmaksızın cumhuriyet vatandaşlarının hak ve özgürlüklerinin eşitliğini sağlamak amacı ile dünyada benzeri bulunmayan Kazakistan Halkları Asamblesi kurulmuştur. Devlet başkanı Halklar Asamblesi'nin önemini ve gerekçesini şu şekilde açıklamıştır: *“Etnikler arası birliği sağlamak devlet için en önemli politik görevdir. Gerçek bağımsızlık ve ideolojik birliği elde etmek sadece toplumda istikrar, manevi anlayış olduğunda mümkündür. Toplumun çok ulusluluğu gölgede kalmamalı, aksine temel, istikrarlı, birleştirici faktör olmalı. Bu yüzden de Kazakistan'daki etnik grupların diyalog alanı olabilecek bir kuruma ihtiyacımız vardı. 1 Mart 1995 yılında Kazakistan Halkları Asamblesini oluşturma kararnamesini imzaladım (Nazarbayev, 2017:75)”*.

Ülkenin tüm bölgelerinde farklı etnik grupların yoğun yaşadığı yerlerde Dostluk Evleri kurulmuştur. Örneğin, Almatı'da, "Dostluk Evi", Astana'da - Devlet Başkanı adına inşa edilen Barış ve Uyum Sarayı - faaliyet göstermektedir. Burada Kazakistan Halklar Asamblesinin kongreleri, dünya ve geleneksel dinlerin kongreleri düzenlenmektedir. Kazak ve Rus tiyatroları dışında ülkede Özbek, Uygur, Kore ve Alman ulusal tiyatroları vardır. Bunun dışında Kazakistan Cumhuriyeti'nde etnik-kültürel ilişkiler alanında kültür derneklerinin bilgi ve iletişim kaynaklarının gelişimine özel yer verilmektedir. Günümüzde 35'ten fazla etnik gazete ve dergi aktif olarak çalışmaktadır. En büyük altı etnik cumhuriyet gazetesi devlet tarafından desteklenmektedir. Gazeteler ve dergiler 11 dilde yayınlanmaktadır, radyo yayınları – 8 dilde, televizyon programları ise 7 dilde yayınlanmaktadır (Suleymenova ve Makalakov, 2015:510-514). Bunlar ülkedeki etnik grupların dillerinin, kültürlerinin ve geleneklerinin korunmakta ve geliştirilmekte olduğunun göstergesidir. Günümüzde Asamble etnik gruplar arası uyumu, toplumdaki hoşgörüyü ve halkın birliğini daha da güçlendirmek için elverişli koşullar yaratmaktadır. Kazakistan'da yaşayan farklı etnik grupların kültürlerini, dillerini ve geleneklerini koruma amaçlı etno-kültürel birlikler oluşturulmuştur. Günümüzde ülkenin tüm bölgelerinde 900'den fazla etno-kültürel birlik, 192 etnik eğitim kompleksi ve dostluk evleri vardır (adilet.zan.kz-4). Ayrıca Asamble bu etno-kültürel birliklerin bütünleşmesine ve geliştirilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Kazakistan Halklar Asamblesi - Kazakistan'ın birliğini güçlendirmede

ve toplumdaki istikrarı ve uyumu destekleyen anayasal bir kurum olarak bilinmektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından yılda bir kere düzenlenmekte olan Asamble kongresi Asamblenin en yüksek yönetim organıdır. Asamble kurulduğundan bu yana düzenlediği tüm kongrelerde ülkenin demokratik yönünü belirleyen önemli meseleleri ortaya koymuştur. Örneğin, Asamblenin XXV. meclisi “İstikrar, Birlik, Uyum – modernizasyon temeli” başlığı altında 26 Nisan 2017’de, XXVI. Meclisi ise "Beş sosyal inisiyatif - toplumun sosyal birliğinin platformu" başlığı altında 28 Nisan 2018’de düzenlenmiştir (assembly.kz-2). Son meclis “Cumhurbaşkanının Beş sosyal inisiyatifi” adlı halka seslenişi doğrultusunda yapılmıştır. Meclis açılış konuşmasında devlet başkanı “Kazakistan Halklar Asamblesi ülkemizdeki barış ve istikrarın garantisidir” diye Asamblenin önemini bir kez daha dile getirmiştir.

Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev’in birleştirici rolünün önemi ülkede birçok farklı etnik grupların istikrar ve barış içinde yaşamasından görülmektedir. Dünyada eşi benzeri bulunmayan Kazakistan Halklar Asamblesi ise ülkedeki farklı etnik grupları ve dinleri bir araya getirerek, barış sağlamaktadır. Nazarbayev’in eğitim, dil, din, kültür gibi birçok alanlarda izlediği dengeli politikalar sonucunda bu konuda ülkede büyük bir başarı elde edilmiştir.

SONUÇ

18. yüzyılda Rus Çarlığı egemenliğine giren Kazaklar 1917 Ekim devriminden sonra da Sovyetler Birliği yönetimi altında yer almışlardır. Böylece yaklaşık iki yüz yıl Çarlık yönetimi altında Rusların siyasi ve kültürel baskısı altında yaşayan Kazaklar, 1917 yılından itibaren de Sovyet sisteminin bir parçası olmuştur. Kazaklardaki eğitim sistemi de bu iki dönem içerisinde gelişmiştir. Çarlık döneminde Tatar aydınlarının ve Cedit okulları Kazakistan'daki eğitimin gelişmesine katkı sağlarken, pek çok Kazak aydını bu okullarda yetişmiştir. Yine Çarlık döneminde açılan Rus okulları da Kazakların eğitim sistemlerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yeni okulların açılması ve farklı eğitim sistemlerinin denenmesiyle Kazaklar arasında eğitim Çarlık döneminde gelişirken, tek tip bir eğitim sisteminin oluşması Sovyetler Birliği döneminde gerçekleşmiştir.

Sovyetler Birliği döneminde eğitim ülkenin tamamına yayılmış, halkın neredeyse tamamı eğitim sistemine dâhil edilmiştir. Çarlık döneminde Kazakça, Özbekçe, Uygurca ve Tatarca eğitim veren mektep ve medreseler Sovyetler Birliği döneminde yine ana dilde eğitim veren Sovyet okullarına dönüştürülmüşlerdir. Sovyetler Birliği döneminde yerel kadroların yetiştirilmesi amacıyla Rusça eğitim veren okulların yanında Kazak okulları açılmıştır. Bu okullarda ana dilin yanında ikinci sınıftan itibaren Rusça da okutulmuştur. Böylece halkın tamamının Rusça öğrenmesi sağlanmıştır. Sovyetler Birliği döneminde Kazakistan'da eğitim sistemi yerleşmiş ve bu sayede halkın tamamı eğitilmiş hale gelmiştir.

Tezin temel sorularından biri olan Kazakistan'daki milli eğitim sistemi içerisinde Sovyet etkilerinin olup olmadığı konusunda, eğitim sisteminin birçok yerinde Sovyet etkisinin olduğu görülmektedir. Kazakistan bağımsızlığını ilan ettiğinde yerleşmiş bir eğitim sistemine ve eğitim seviyesi yüksek bir topluma sahip olmuştur. Bu Sovyetler Birliği'nden kalan bir mirastır. Yeni bağımsızlığını ilan eden bir ülke olarak Kazakistan, oturmuş bir eğitim sistemine, yüksek okuryazarlık oranlarına, verimli bir eğitim sistemine ve bilimsel kurumlara sahip bir ülke olarak bağımsız olmuştur. Buna karşılık Sovyetler Birliği dönemindeki eğitim sisteminin Kazakistan için olumsuz etkileri de olmuştur. İlk olarak Kazakistan'daki önce Latin alfabesine sonra Kiril Alfabesine yapılan değişiklik Kazakça üzerinde olumsuz etkiler doğurmuştur. Kazak dilinin yapısı ve kullanımı hem Rusça'nın baskın dil olması hem de Kiril alfabesi nedeniyle bozulmuştur. Bununla birlikte Sovyet eğitim sistemi içinde

milli kültür ve tarih konularında Sovyet yönetiminin politikalarına uygun bir müfredat oluşturulmuştur. Bu da Kazakların tarih yazımını büyük ölçüde değiştirmiştir. Sovyet döneminde ön plana çıkarılan Kazak aydınları ve kahramanlarının yanında bir de yazılmayan, unutturulan ya da hain ilan edilen Kazaklar olmuştur. Bu tarih yazımının etkisi bugünkü tarih kitaplarında da görülmektedir. O dönemin hain ilan edilen veya unutturulan Kazak aydın ve kahramanları yeniden tarih kitaplarında yer alsa da, Sovyet döneminin kahramanları ve aydınları hala üstünlüğünü korumaktadır.

Bağımsızlık sonrasında Kazakistan eğitim sistemi okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yükseköğretim alanlarında gelişmeye devam etmiştir. Yeni açılan okullar ve öğrenci sayısındaki artışın yanında eğitim sistemini daha verimli hale getirmek için yeni programlar uygulanmaktadır. Bağımsızlık öncesi dönemde yoğun olarak Rusça ve Rus kültürü etkisi altındaki eğitim sistemine yeni dönemde Batılı yaklaşımların ve İngilizcenin de dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç için üç dilli eğitim sistemine geçilmiş ve eğitim Kazakça, Rusça ve İngilizce olarak verilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte Kiril alfabesinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve Batı ile yakınlaşmak için Latin alfabesine geçiş süreci başlatılmıştır. Kazakistan bu süreçte Sovyet döneminin kazanımlarını kaybetmeden, Sovyet döneminin eksiklerini ve olumsuzluklarını düzeltmeye çalışmaktadır.

Kazakistan'da eğitim politikalarıyla ilgili bir diğer önemli konu da Kazak milli kimliğinin oluşturulması ve korunmasıdır. Kazakistan farklı etnik kökenlerden gelen pek çok halkın ülkesi durumundadır. Eğitim sistemi içinde Kazak milli kimliği oluşturulurken diğer etnik kökenlerden gelen Kazakistan vatandaşlarıyla da sorun oluşmasının engellenmesi gerekmektedir. Bu konuda Kazak kimliği ve kültürü ülke genelinde daha ön planda tutulmasının yanında farklı etnik gruplara ana dillerinde eğitim hakkı da tanınmakta ve etnik gruplar devlet içindeki Kazakistan Halklar Asmablesinde temsil edilmektedir. Bunun yanında Kazak kimliğinin dışlayıcı olduğu diğer etnik grupları da kapsamak amacıyla Kazakistanlı kimliği tartışmaya açılmış olsa da bu tanımlama Kazaklar tarafından kabul görmemiştir. Sovyetler Birliği döneminde her kişinin kendi kimliğini etnik kökeniyle ifade etmiş olması, Sovyet sonrası dönemde de bu alışkanlığın devam etmesine neden olmuştur. Kazakistan'daki eğitim sistemi içinde, özellikle tarih yazımında Kazak kimliği ve tarihi ön plana çıkarılmaktadır. Bunun yanında Sovyetler Birliği dönemine ait tarihi olaylar ve kahramanlar ise Kazakistan'daki tüm halklar için birleştirici bir role sahiptir. Bunun

en iyi örneği ise İkinici Dünya Savaşı zaferidir. Sovyetler Birliği dönemine ait olaylar ve kişilerin Kazakistan'daki tüm halklar için birleştirici bir rolü olmasından dolayı bu döneme ait tarih yeniden yazılırken, birçok olay korunmaktadır.

Kazakistan'daki eğitim sisteminin kökleri Rus Çarlığı dönemine uzanmaktadır. Eğitim sistemi ise Sovyetler Birliği döneminde yerleşmiş ve gelişmiştir. Bağımsızlık sonrasında ise Kazakistan eğitim sistemi, devraldığı Sovyet mirasını geliştirmeye devam etmiştir. Bu süreçte Kazakistan'daki siyasi, sosyal ve kültürel şartlara da dikkat edilmiştir. Kazakistan eğitim sistemi içindeki Rusça ve Rus kültürü etkisini tamamen silmek yerine bunu bir birikim olarak kabul etmiş ve yanına Batı kültürü ve İngilizceyi dâhil eden bir eğitim sistemi geliştirmiştir. Bununla birlikte Kazak tarihini, kültürünü ve Kazakçayı ise bağımsızlık sonrası dönemde eğitimin her alanında ön plana çıkarmak için çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABDAKİMULI, Abdijapar (1997). *Kazakistan Tarihi - Erte Dauirden Büginge Deyin*, Almatı, RBK.
- ABDRAHMANOVA, Raysa (2010). *İstoria Stanovlenia i Razvitia Narodnogo Obrazovaniya Zapadnogo Kazahstana (1841-1941gg.)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Zapadno Kazahstanskiy gosudarstvenniy Universitet imeni M. Utemisova, Uralsk.
- ADELBAYEVA, N.A. (2010). “Razvitiye Sistemi Obrazovaniya v Naçale XX veka”, *Bastauş Mektep*, Sayı 10, s.76-79.
- AHMADIYEV, A. (2014). “Uıttık Bilim Beru Juyesindegi Ondı Özgerister”, *Jayık Adiskeri*, Sayı 1, s.42-44.
- AITKEN, Jonathan (2009). *Nazarbayev: Türkistan'ı Yaratan Adam*, İstanbul, Turkuaz Yayınları.
- AKTAYEVA, K. (2005). *Sistema Obrazovaniya v Kazahstane: İstoriçeskiy opıt, Problemi Perspektivi (1960-1980-e godı)*, Evraziyskiy ejegodnik, s.292-300.
- AMANJOLOV, Kereyhan (2004). *Kazakistan Tarihının Darister Kursı - Ejelgi Zamannan 1917-Jılgı Kazan Tonkerisine Deyin*, Almatı, Bilim.
- AMANJOLOVA, K. (2006). “Kazirgi Kezdegi Bilim Beru Juyesinin Damuı”, *Pedagogikalık Gılımdar*, Sayı 3, s. 238-242.
- AMİNOV, T. (2016). *Kazakistan Tarihi – Oku Kuralı*, Astana, Bastau.
- AMİRBEKOV, Ş. (2009). “Kazakstandağı Jogarı Bilim Juyesin Jetildiru Sayasatı: Kezenderi men Damu Bağıtı”, *Adam Alemi*, Sayı 3, s.97-102.
- ANDERSON, Benedict (2004). *Hayali Cemaatler – Milliyetçiliğın Kökenleri ve Yayılması*, (çev. İskender Savaşır), İstanbul, Metis Yayınları.
- ANDİCAN, Ahat (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, İstanbul, Doğan Kitap.
- ARTIKBAYEV, J. vd. (2006). *Kazakistan Tarihınan Angimeler, Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 5-Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Atamura.
- ASKEEVA, G. ve Bekeeva L. (2007) “Nursultan Nazarbayev – pragmatıçınıy lider XXI veka”, <http://e-history.kz/ru/contents/view/1316>, (14.05.2018).
- ASPENDİYAROV, Sanjar (1994). *Kazakistan Tarihının Oçerkteri*, Almatı, Sanat.
- AŞİLOVA, Madina (2012). “Osobennosti Kazahstanskoy Obrazovatelnoy Sistemi”, *Filosofiya Obrazovaniya*, Sayı 3, s.202-208.
- AYAGAN, Bürkitbay (2013). *Kazakistan Tarihi (1991-2001)*, Astana, Atamura.

- AYAN, Ekrem (2008). “İbray Altınсарın Ve Nikolay İvanoviç İliminski'nin Kazak Eğitim Sistemine Etkileri”, *Turkish Studies*, Volume 3/7, s.125-135.
- AYDINGÜN, Ayşegül ve TÜFEKÇİOĞLU, Hayati, (2012). “Avrasya'nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan”, *Bağımsızlıklarının 20. Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri, Türk Dilli Halklar – Türkiye ile İlişkiler*, 1. Kitap, Ayşegül Aydingül, Çiğdem Balım (Ed.), Ankara, Atatürk Kültür Merkezi.
- BABAEV, Düysen (1995). *Kazakistan Tarihi (V-XVgg.) Orta Mekteptin 7-Klasına Arnalgan Okulık*, Almatı, Rauan.
- BABAEV, Düysen (1998). *Kazakistan Tarihi (XV-XVIIgg.) Orta Mekteptin 8-Sınıbına Arnalgan Okulık*, Almatı, Rauan.
- BAHTİYAROVA, Rıskanım (2015). “Bilim Berudegi Ulttik Tarbie”, *Ulagat*, Sayı 2, s.32-39.
- BAİŞEV, S. vd. (1979). “İstoriya Kazahkoy SSR- s Drevneyşih Vremen do Naşih Dney”, Almatı, Cilt 3, Nauka.
- BAKİNA N. ve Janakova N.(2017). *Kazakistan Tarihi, Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 7(6) Sınıbına Arnalgan Okulık*, Almatı, Atamura.
- BARANOVA, N. ve Şamsutdinov R.İ., “Evolutsiya Sistemi Obrazovaniya Kazahstana”, http://ksu.edu.kz/files/education/material_konf/innova2013/baranova_n_a_shamsutdinov_r_i_evolyuciya_sistemy_obrazovaniya_kazahstana.pdf (09.03.2018).
- BAŞAR, B. (2004). *Sistema Obrazovaniya Kazahstana*, Almatı, ROND.
- BAYPAKOV K.M. ve Dikan M.E. (2009). *Kazakistan Tarihi Boyınşa Angimeler - Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 5 Sınıbına Arnalgan Okulık*, Almatı, Aruna.
- BAYTİLEN, Serikhan (2002). *Kazakistan Tarihi, Anıktamalık Oku Kuralı -Köne Dauirden 2003 Jilga Deyin*, Taraz, Taraz Universiteti.
- BEKMAGAMBETOVA, R.K (2016). “İstoriçeskiye Kornı Stanovleniya Doşkolnogo Obrazovaniya v Kazahstane”, *Doşkolnıy Mir*, Sayı 8, s.2-7.
- BERKİMBAYEVA, Ş. (2009). “Bilim Jüyesindegi Memlekettik Til”, *Tugan Til*, Sayı 3, s. 23-25.
- BİLAN, B. (15 Mayıs 2017). “Bilim Juyesinin 1991-2010 Jıldardığı Asu-Belesteri”, *Alaş Aynası*, Sayı 78, s.7.
- BOLATOVA, B.J. (2013). “Tauelsiz Kazakstannın Ulttik Ekonomikasının Damıundığı Bilim Juyesinin Alatin Roli”, *Aktobe Memlekettik Pedagogikalık İnstituttin Habarşısı*, Sayı 1, s.3-7.

- BORANBAYEVA, Gülnur (2004). “SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti’nde Kazak Dilinin Genel Durumu”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s.20-41.
- BOZKURT, Fuat (1992). *Türklerin Dili*, İstanbul, Cem Yayınevi.
- BULANOV, E. ve Jumadilova A.U, “Kazak” Sözinin Magınası jane Etimologiyası”, <http://zhgu.edu.kz/index.php?newsid=2368>
- BULATOVA, N. (8 Şubat 2006). “Obrazovaniye V Kazahstane: Baza Dlya Rosta İli Problemnoye Mesto?: O Sisteme İ Reforme Obrazovaniya Segodnya”, *Söz*, Sayı 4, s.6.
- BÜRKİTBAY, A., Şaymerdenova M.J.(2013). *Kazakistan Tarihi (XX. Gasırdın Basınan Bugingi Küнге Deyin), Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 9-Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Atamura.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1988). *Türk Kavimleri*, İstanbul, Enderun Kitabevi.
- CARR, (2010). *Lenin’den Stalin’e Rus Devrimi 1917-1929*, (çev. Levent Cinemre), İstanbul, Yordam Kitapevi.
- DEVLET, Nadir (2014), *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi 1905-1917*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DJUMAGALİYEVA, D.İ. (2013). “Sovremennoye Sostoyaniye Sistemi Obrazovaniya Kazahstana İ Kluçeviye Oriyentiri Yeyo Razvitiya”, *Tranzitnaya Ekonomika*, Sayı 1, s. 28-33.
- DUGIN, Aleksandr (2006). *Nursultan Nazarbayev’in Avrasya Misyonu*, Ankara, Yeni Avrasya Yayınevi.
- DUYSEBEK, A. (2006). “Bilim Juyesin Jetildirudin Özekti Maseleleri”, *Kazakistan Mektebi*, Sayı 6, s. 3-7.
- DUYSEBEK, A. (8 Eylül 2006). “Ullttık Bilim Juyesi – Ullttık İdeologiya Bastau”, *President jane Halık*, , Sayı 36, s.3.
- DUYSENBAYEV, A.K. (2006).”Ullttık Bilim Beru Juyesindegi Patriottık Tarbiye Maselesi”, *Bilim-Obrazovaniye*, Sayı 4, s.36-37.
- EBUSEYİTOVA, M.H. (1998). “XVI. Gasırlar Ekinşi Jartısı – XVII Gasırdın Basındağı Kazak Memleketi”, Cilt 2, Atamura.
- GÖMEÇ, Saadettin (1999). *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınevi.
- GROUSSET, Rene (1999). *Bozkır İmparatorluğu*, (çev: M. Reşat Uzman), İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- HAYİT, Baymirza (1975). *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, (çev: Abdülkadir Sadak), İstanbul, Otağ Matbaası.

- HAYİT, Baymirza (1978). *Türk Dünyasında Rus Emperyalizminin İzleri*, İstanbul, Sabah Gazetesi Kültür Yayınları.
- HAYİT, Baymirza (1997). *Basmacılar, Türkistan Milli Mücadele Tarihi (1917-1934)*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- HİZMETLİ, Sabri (2011). “Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü”, *İSTEM*, Sayı 17, s. 23-43.
- HOSKING, Geoffrey (2011). *Rusya ve Ruslar, Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- İSAYEVA, Janar, (1 Ekim 2016). “Bilim Jüyesindeki Özgeler: Reprodüktivlik Okıyudan Konstrüktivlik Okıya Köşü”, *Sır Boyu*, Sayı 148/149, s. 5.
- JAKSİBEKOV, A.S. (2009). “Osnovniye Tseli i Zadaçi Reformirovaniya Obrazovatelnoy Sistemi Respubliki Kazahstan”, *Al-Farabi*, Sayı 3, s.102-109.
- JOLDASOV, Sabit (2007). *Kazakistan Tarihi Men Madenietinin Oçerkleri, (XVIII-XIX gasırlar)*, Astana, KazAkparat.
- JUMAGAZİYEV, Ertay (2009). *Kazakistan Respublikasının Ulttıq, Memlekettik, Kasibi Jane Özge De Merekeleri*, Almatı, Arıs.
- JUNİŞANOVA, K.K. (2009). “Uş Tildi Bilim Beru – Basekege Kabilettilik Negizi”, *Bilim Berudegi Menedjmen*”, Sayı 2.
- JUNUSBAYEV, S.M. (2007). “XX Gasırdın Birinşi Şiregindegi Kazakstandağı Ulttık Bilim Beru Jüyesinin Damu Tarihinan”, *Kazak Ulttık Universitetinin habarşısı*, Sayı 3.
- JANUZAKOV, T. (1983). “Kazak Degen Söz Kaydan Şıkkın”, *Culdız*, Sayı 3.
- JUMAGULOV, B. (15 Ağustos 2012). “Sistema Obrazovaniya Prohodit Period Glubokoy i Poetapnoy Strategiçeskoj Modernizatsii”, *Klass Time*, Sayı 29, s.3.
- JAMANKULOVA, G. ve Jamankulov B. (29 Eylül 2012). “Bilim Beru Juyelerinin Kurılımlı men Kezenderi”, *Kazakistan Mugalimi*, Sayı 20/21, s.6-7.
- KABILDİNOV, Z.E. ve Kayıpbayeva A.T. (2016). *Kazakistan Tarihi (XVIII gasır – 1914 jil) Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 8-Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Atamura.
- KADIRJANOV, R.K. (2010). “Kto mı: kazahi ili kazakhstantsy?”, V sbor. nauçnıh dokladov i vıstupleniy nauçno-praktiçeskoj konferentsii, s.16-17.
- KADIRJANOV, R.K. (2007), “Natsionalnaya ideya i natsionalnaya politika v sovremennom Kazahstane”, <http://kisi.kz/ru/categories/politicheskaya-modernizaciya/posts/nacional-naya-ideya-i-nacional-naya-politika-v-sovremen>, (21.05.2018).

- KAPIŞEV, A.K. (2015). “İstoriya Vısşego Obrazovaniya Kazahstana 1920-1991-e godı(istoriografiçeskiy obzor)”, *Pravovaya reforma v Kazakhstane*, Sayı 2, s.2-10.
- KARACA, Oktay (2011). *Kazak Türkçesinde fiil istemleri*, İstanbul, Kesit Yayınları.
- KARAGOYŞİN, Kaliulla (24 Ocak 2018). “Perehod na Latinitu – Delo Vremeni”, *Priuralye*, s.8-11.
- KARAJAN K.S., J.A.Absetmetova, F.A.Kozıbakova, T.Q.Mekebaev, S.S.Sarjanova, S.Smagulov, Ş.B.Tileubaev (2008). *Kazakstan Tarihi Lektsiyalar Kursı*, Almatı, Kazak Üniversitesi.
- KASIMBAYEV, J. ve Omarbekov T. (2016). *Kazakstan Tarihi (XVIII gasır – 1914 jil) Jalpı Bilim Beretin Mekteptin 8-Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Mektep.
- KASIMBAYEV, J.K. (2010). *Kazakstandı Reseyge Kosıp Aluvdın Bastaluu (XVIII. gasırdın 30-40 jildarı)*, Almatı, Atamura, Cilt 3.
- KASIMBAYEV, Januzak (1995). *Kazakstan Tarihi (XVIIIg-1914j.) Orta Mekteptin 9- Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Rauan.
- KASIMBEKOV, v.d.(2015), *Mangilik El*, Almatı, Ulagat.
- Kazak Sovet Entsiklopediyası (1975)*. Almatı, Cilt 7, Kazak SSR Gılım Akademiyası.
- Kazakstan Respublikasının Konstitutsiyası (2015)*, Almatı, Lem.
- Kazakstan Tarihi-Köne Zamannan Büginge Deyin (2010)*. Astana, Cilt 4, Atamura.
- KENJEBAY, (13 Aralık 2009). “Otkritoye pismo Kazahskoy Obşestvennosti”, <http://abai.kz/post/2553>
- KENJEBAY, Mırjan (18 Nisan 2016). “Jenis Küni Tauelsiz Kazak Memleketinin Meyramı Ma?”, abai.kz/post/43434,
- KENJEBAY, Mırjan (17 Nisan 2017). “Kazakstanın 9-şı Mamırdı Toylaudı Koyatın Uakıtı Jetti”, <http://www.qamshy.kz/article/qazaqstanninh-9-shi-mamirdi-toylawdi-qoyatin-waqiti-zhetti.html>, (11.04.2018).
- KIDIRALİ, Darhan, “Türk Dünyasının Ortak Tarih Ders Kitabının Yazılması Projesi Hakkında”<http://www.turkkon.org/assets/dokuman/MarmaraUniversitesiOrtaktarih.pdf>,
- KINACI, Cemile (2010). “Sovyetlerden Günümüze Kazakistan’da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları”, *Turkish Studies*, Cilt 5, Sayı 5, s. 1304-1317.
- KIRIMLI, Hakan (1996). “Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 13.

- KOMEKOV, Bolat (2007). “Kazak Terimi Hakkında”, Kazakistan Tarihi Makaleler, Dizi 10, Sayı 21, Ankara, *Türk Tarihi Kurumu*.
- KONIR, Eleman (26 Kasım 2015). “Uş Tilde Bilim Beru- Utımdı Şeşim”, Almatı, *Egemen Kazakistan*, s.4.
- KONIRATBAYEV, T. (11 Şubat 1998). “Ulittik Bilim Ulagatı Hakkında”, *Kazakistan Mugalimi*, Sayı 3, s.4.
- KOVALSKAYA, Svetlana (2002). “Kazakistan’da Ceditçilik”, Ankara, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 18, s. 644 – 651.
- KOYGELDIYEV, M. ve Kasımbayev J. (2015). *Kazakistan Tarihi - Asa Manızdı Kezenderi Men Gıımı Maseleleri*, Almatı, Mektep.
- KOZIBAYEV, M.K. ve Kozıbayev I.M. (1995). *Kazakistan Tarihi 10-Sınıp*, Almatı, Rauan.
- KOZIBAYEV, Manaş (1993). *Kazakistan Tarihi-10-Kılsaka Arnalğan Okulık*, Almatı, Atamura.
- KUNANTAYEVA K. (1998). *Kazakstanda Halıkka Bilim Beru İsinin Damu (1917-1990j)*, Almatı, I. Altınсарın Atındağı Kazaktın Bilim Akademiyasının Respublikalık Baspa Kabineti.
- KUNANTAYEVA, K.K. (1997). *Razvitiye Narodnogo Obrazovaniya v Kazahstane (1917-1990 g.g)*, Almatı, Respublikanskiy İzdatelskiy Kabinet.
- KURAT, Akdes Nimet (2010). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye*, Ankara, TTK, 5. Baskı.
- KUSAİNOV A. (2011). *Kazakstandağı Mektepke Deyingi Bilim Beru*, Almatı, Rond&A.
- KUSAİNOV, (2003). “Bilim Juyesin Reformaladağı Jana Bun Okulıktarı”, *Kazak tili men adebiyeti*, Sayı 2.
- KUSAİNOV, Askarbek (2013). *Alemdegi jane Kazakstandağı Bilim Berudin Sapası*, Astana, Foliant.
- KUSAİNOV, Askarbek (2016). *Orta Bilim Beru Juyesindegi Dagdarıs: Şıgu Joldarı*, Almatı, Rond&A.
- KUZEMBAYEV, E. (18-25 Ocak 2013). “Ulittik Bilim Beru Juyesi”, *Kazak*, , Sayı 3/4, s.7.
- KUZEMBAYULI, A. ve Abil E. (2006). *İstoriya Kazahstana*, Kostanay, KRİ.
- MARAŞ, İbrahim (2007). “İdil Ural Bölgesi Müslümanları ve Ceditçilik Düşüncesi”, Isparta. *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyet’e Katkıları Sempozyumu (31 Mayıs – 1 Haziran 2007) Bildiri Kitabı*.

- MATAYEVA, Maygül, “İz İstorii Stanovleniya Zakonodatelstva o Yazıkah v Kazahstane”,
http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Pravo/8_111758.doc.htm,
(12.03.2018).
- MEKEBAEVA, M. (2012). “Sistema Obrazovaniya: Tendentsii i Problemi”, *Mysl*,
Sayı 9, s.31-34.
- MELGUNOV, S.P. (2005). “Kak Bolşeviki Zahvatili Vlast”, *Ayris Press*.
- MON, (2011). *Kazahstan v globalnom mire: vizovı i sohraneniye identičnosti*, Almatı.
- MUKAMETKALIKIZI, M. (2 Ekim 2013). “Uıttık Bilim Jüyesin Damıtudın Özegi - Uıttık Sipattagı Sapalı Okulıktar Dayındau”, *Alaş Aynası*, , Sayı 172, s.6.
- MUSİN, Çapay (2003). *Kazakstan Tarihi – Köne Dauirden 2003 Jıldın Basına Deyin*, Almatı, Daur.
- NAJİMEDENOV, J. (2006). “Uıtt Madeniyeti Uıttık Bilim Beru Jüyesinin Negizi Bolu Kerek”, *Pedagogikalık Kenes*, Sayı5, s.10-12.
- NAJİMEDENOV, J. (2007). “Uıttık Bilim Tamırı – Uıttık Ruhta”, *Culdız*, Sayı 2, s.196-204.
- NARİBAYEV, K. (28 Mayıs 2013). “Uıtt Tagdırı Bilimge Tikeley Baylanıstı, Sondıktan Bizge Bilim Beru Jüyesinin Uıttık Modelin Jasau Kajet”, *Alaş Aynası*, , Sayı 87, s.6.
- NARİKBAYEVA, M.S. (2009). “Sistema Obrazovaniya Kazahstana: Problemi, Rezervı Razvitiya, Zadachi Na Zavtra”, *Zanger*, Sayı 8, s.9-20.
- NAZARBAYEV, Nursultan (2017). *Tauelsızdik Dauiri*, Astana.
- NURİYEV, M. ve Sadıkova A.E. (2015). “Uıttık Bilim Beru Bağdarı – Uıtt Bolaşak Kepili”, *Uıttık Tarbiye*, Sayı 5, s.28-34.
- NURLANULI, Miras, “Kazak” Sözinin Payda Bolu Turalı Galımdar men Zertteuşiler Pikirleri, <http://e-history.kz/kz/publications/view/1273>,
(05.03.2018).
- NURMAGAMBETOV, A. (2000). “Programma “Bolaşak” – Printsipi, Znaçeniye, Tendentsii i Perspektivi”, *Vestnik KazGU*, Sayı 1.
- NURPEİSOV, Kenes (1995). *Kazakstan Tarihi – Orta Mekteptin 11-Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Rauan.
- OMARBEKOVA, Talas (2004). *Kazakstan Tarihinä Jane Tarihnamasına Uıttıq Közkaras*, Almatı, Kazak Universiteti.
- Osnovniye Zakonodatelniye Aktı o Yazıkah v Respublike Kazahstan (2013), Almatı, Yurist.

- ÖMİRBEKOV, Ş. (9 Temmuz 2009), “Jogarı Bilim Jüyesin Jetildiru Kezenderi men Damu Bagıttarı”, *Aykın*, Sayı 123, s. 27.
- ÖMİRBEKOVA, J. (2000). “Bilim Jüyesindeki Kayta Kuru: Problemleri men Şeşu Joldarı”, *Kazakistan Jogarı Mektebi*, Sayı 2, s.126-127.
- ÖZDEMİR, Emin. (2008). “Ahmet Baytursunov’un Hayatı ve 20. Yüzyılın Başında Kazakistan’da Eğitim Faaliyetleri İçindeki Yeri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, s.61-74.
- POKROVSKİY, S.N. vd. (1981). “Kazak SSR Tarihi (Köne Zamannan Büginge Deyin)”, Almatı, Cilt 4, Gılım.
- RADLOF, Vasili (1899). *Opıt Slovarya Turkskih Nareçiy*, Cilt 2, Sayı 1 St. Petersburg.
- RIBAKOV, B.A. ve Belyavskiy M.T. (1980). *SSSR Tarihi – Ejelgi Zamannan XVIII Gasırdın Ayagina Deyin*, Almatı, Mektep.
- ROUX, Jean Paul (2006). *Tarih ve Uygarlık*, (çev: Lale Arslan), İstanbul, Kabala Yayınevi.
- ROY, Oliver (2000). *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, İstanbul, Metis Yayınları.
- RYABSEV, YU.S. (2005). *İstoriya Rossii - Glazami Oçevitsev XX vek*, Moskva, Eksmo.
- SABROV, Sultanmurad (2001). *Kazakistan Tarihi – Tarihi Okıgaldı Ulttık Dastür Turgısınan Bagalau*, Almatı, Gılım.
- SADIKOV, T.S. ve Abilkasımova A.E. (2002). *Razvitiye Sistemi Srednogo Obşego Obrazovaniya*, Almatı, Gılım.
- SAGİDULLAKIZI, Janna (18 Nisan 2017). “Perehod Na Latinitu: Mneniye Obşestvennosti”, *Megapolis*, Sayı 13, s.4.
- SAHAROVA, A.N. (2012). *İstoriya Rossii s Drevneyşih Vremen do Naşih Dney*, Moskva, Prospekt.
- SAMOYLOVİÇ, Aleksandr (1927), "O Slove Kazak", Leningrad, Cilt 2, *Sbornik. Kazaki, Antropologičeskiye Oçerki*.
- SARAY, Mehmet (1994). *Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti İle Türkistan Hanlıkları Arasındaki Siyasi Münasebetler*, Ankara, TTK.
- SATEROVA, A. (2017). “Mektepke Deyingi Bilim Berude Uttık Tarbiyenin Manızı”, *Adisker Jarşısı*, Sayı 2, s.47-49.
- SEMBAYEV, A. İ. (1962). *İstoriya Razvitiya Sovetskoy Şkoli v Kazahstane*, Almatı, KGUP.

- SERİKBAYEVA, J. (2015). “Vklad Yarkih Predstaviteley Natsionalnoy İntelligentsii v Razvitiye Obrazovaniya v Kazahstane Nachala XX Veka”, *Vestnik KazNPU imeni Abaya*, Sayı 1, s.260-262.
- SERKEBAYEV, M. (2008). “Bügingi Bilim Juyesi”, *Da Kazakstan*, Sayı 3, s.34-35.
- SEYTEŞEV, A. (2013). “Aktualniye Problemi Kazahstanskogo Obrazovaniye”, *Misl*, Sayı 11, s.9-13.
- Statistiçeskoe Upravlenie Kazahskoy SSR (1960). *Kulturnoe stroitelstvo Kazahskoy SSR, Statistiçeskiy sbornik*, Almatı, GOSSTATİZDAT.
- STEPANİŞEV A.T. (2008). *İstoriya Rossii, XX-naçalo XXI veka*, Moskva, Cilt 2, Vlados.
- SUGİRBAYEVA, F.ve Dyusebayeva G. (2015). *İstoriya Kazahstana - Vajneysiye Periodı İ Nauçnie Problem*, Almatı, Mektep.
- SULEYMENOVA M.J ve Makalakov T.J. (2015). “Rol Pervogo Prezidenta Respubliki Kazahstan N.A. Nazarbayeva V Stanovlenii Kazahstanskoy Gosudarstvennosti”, *Mezhdunarodniy zhurnal prikladnih i fundamentalnih issledovaniy*, Cilt 3, s.510-514.
- SUYUNOVA, G. (2012). “Obrazovatelniye Programmi Novogo Pokoleniya”, *Pedagogiçeskiy Vestnik Kazahstana*, Sayı 3, s.31-38.
- ŞABAROV, M. (2014). “Kazahstanskoye Obrazovatelnoye Kreditovaniye: Uroki Nedavney İstorii”, *Sovremennoye Obrazovaniye*, Sayı 1, s.36.
- ŞALABAEV, K. (1979). *Kazakstan Tarihının Bibliografiyası- Revolyutsiyaga Deyingi Daur*, Almatı.
- ŞRAYBER, Elena vd. “Glave Gosudarstva Predstavili Proyekt Yedinogo Standarta Kazakskogo Alfavita na Latinckoy Grafike” <http://24.kz/ru/news/top-news/item/200378-glave-gosudarstva-predstavili-proekt-edinogo-standarta-alfavita-na-latinskoj-grafike>, (23.05.2018).
- ŞUYİNŞİNA, Ş. (2007). “Uttık Bilim Negizinin Kalanui”, *Bilim-Obrazovaniye*, Sayı 1, s.28-31.
- TASBOLATOVA, Kamşat (2 Eylül, 2004). “Uş Tilde Bilim Beru Juyesine Dayımbız ba?”, *Turkistan*, Sayı 3, s. 5.
- TİTENOV, V. vd. (2001). *Obrazovaniye v Dvuh Stolitsah - Lider Obrazovaniye*, Almatı, Zolotaya Kniga.
- TOGAN, Zeki Velidi (1981). *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, İstanbul, Enderun kitabevi.
- TOGAN, Zeki Velidi (1999). *Hatıralar*, Ankara, Diyanet Vakfı.

- TÖLENKIZI, R. (22 Şubat 2001). “Ulittik Bilim men Gılım Jana Damu Jolına Tüsti”, *Respublika*, Sayı 7, s. 11-13.
- TÖLENTAYEVA, K.(2006). *Kazakistan Tarihi – 1917-2005*, Almatı, Ziyat Press.
- TÖLEYBAYEV, A. ve İrgebayev G.D.(2015). *Ejelgi Kazakistan Tarihi-Jalpi Bilim Beretin Mekteptin 6-Sınıbına Arnalğan Okulık*, Almatı, Atamura.
- TURKEEVA, K.N. (2010). “O Sovremennoy Roli Sistemı Obrazovaniya İ Vospitaniya”, *Vestnik Yevraziyskogo Gumanitarnogo İnstituta*, Sayı 2, s.154-157.
- TURLIBEKOVA, A.M. (2016). “Natsionalnaya Politika V Oblasti Obrazovaniya V Kazahstane V Poslevoyenniye Godı”, *Vestnik KazNPU imeni Abaya*, Sayı 3, s.67-71.
- TURLIGULOV, Totay (1991). *Kazak SSR Tarihinan Angimeler-Orta Mekteptin 5-Klasına Arnalğan Okulık*, Almatı, Rauan.
- TURLIGULOV, Totay (1998). *Kazak Elinin Kısaşa Tarihi, 5-Sınıpka Arnalğan Okulık*, Almatı, Rauan.
- TÜYMEBAYEV, Janseit (2010). *Aktualniye Aspekti Reformı Obrazovaniya v Respublike Kazahstan*, Almatı, Almatıkitap.
- USEMBAYEVA, R. (1999), “Ulittik Bilim Beru Juyesinin Negizin Saluşı”, *Kazakistan Mektebi*, Sayı 9, s.70-74.
- YALÇINKAYA, Alaeddin (1997). *Sömürgecilik ve Panislamizm Işığında Türkistan 1856'dan Günümüze*, İstanbul, Timaş Yayınevi.
- YAPICI, Utku (2009). “Sovyet Sonrası Estonya ve Kazakistan'da Devlet Merkezli Tarih yazımı Süreçlerinin Milliyetçilik Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt 4, Sayı 8, s.1-24.
- YAPICI, Utku (2011). *Sovyet Sonrası Coğrafyada Devlet ve Milliyetçilik*, Ankara, Tan Yayıncılık.
- YEROFEYEVA, İ.V. (2010). *Kazakistan Reseyge Kosıluvın Karsanında jene Kosıluv Kezeninde*, Almatı, Cilt 3, Atamura.
- YORULMAZ, Osman (2013). *Başlangıcından Hanlığın Feshine Kadar Kazak Türkleri ile Çarlık Rusya'sı Arasındaki Siyasi İlişkiler*, Ankara, TTK.

İNTERNET KAYNAKLARI

- adebiportal.kz, “Bugün «Kozı Korpeş – Bayan Sulu» Gaşıktar Küni”,
<http://old.adebiportal.kz//b-g-n-ozy-k-rpesh-bayan-s-lu-ashy-tar-k-n.page>,
(02.04.2018)
- adilet.gov.kz, “Kazahstanskaya İdentiçnost i Yedinstvo”,
<http://www.kst.adilet.gov.kz/ru/articles-inner/kazahstanskaya-identichnost-i-edinstvo-0>, (08.05.2018).
- adilet.zan.kz-1, “Bilim Berudin Tiyisti Dengeyelerinin Memlekettik Jalpıga Mindetti Bilim Beru Standarttarın Bekitu Turalı”,
<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1200001080#z1564>, (13.05.2018).
- adilet.zan.kz-2, “Kazakistan Cumhuriyetinin Bayramlar Hakkında Yasası”,
<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000267>, (28.04.2018).
- adilet.zan.kz-3, “Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki Mesleki ve Diğer Bayramlar Hakkında Devlet Başkanının 20 Ocak 1998 tarihindeki kararnamesi”,
http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U980003827_, (29.04.2018).
- adilet.zan.kz-4, “Kazakstandık Biregeylik pen Birlikti Nıgaytu jane Damıtu Tujırımdamasın Bekitu Turalı”,
<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1500000147>, (02.05.2018).
- akkol.akmoedu.kz, “Bastauış Bilim Berudin Memlekettik Jalpıga Mindetti Standartı”,
<http://sc0009.akkol.akmoedu.kz/documents/view/ADF64152B44D135D.html>, (18.04.2018).
- akorda.kz-1, “Kazakstan Respublikasının Konstitutsiyası”,
http://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution, (25.04.2018).
- akorda.kz-2, “Poslaniye Prezidenta Respubliki Kazahstan N.Nazarbayeva Narodu Kazahstana. 31 yanvarya 2017 g.”,
http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvarya-2017-g, (07.05.2018).
- akorda.kz-3, “Vıstupleniye Prezidenta Respubliki Kazahstan, Predsedatelya Partii «Nur Otan» N.Nazarbayeva na XVI sezde partii”,
http://www.akorda.kz/ru/special/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-predsedatelya-partii-nur-otan-nnazarbaeva-na-xvi-sezde-partii, (07.05.2018).
- akorda.kz-4, “Obraşeniye Prezidenta Respubliki Kazahstan N.A. Nazarbayeva k Narodu “Pyat Sotsialnıh İnitsyativ Prezidenta”,
http://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/obrashchenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-k-narodu-pyat-socialnyh-iniciativ-prezidenta, (09.05.2018).

- akorda.kz-5, “Assambleya Naroda Kazahstana”,
http://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstana, (23.05.2018).
- assembly.kz-1, “Festival “Kazahstan Naş Obşiy Dom”,
<http://assembly.kz/ru/news/festival-kazahstan-nash-obshchiy-dom>,
 (28.05.2018).
- assembly.kz-2, “Sessii Assambleii Naroda Kazahstana”, <http://assembly.kz/ru/sessii-assamblei-naroda-kazahstana>, (28.05.2018).
- charko.narod.ru, “Sistema Obrazovaniye Respubliki Kazakstan”,
<http://charko.narod.ru/tekst/an7/3.html>, (21.04.2018).
- constitution.kz, “Konstitutsiya Respubliki Kazahstan”,
<http://www.constitution.kz/razdel2/>, (05.05.2018).
- edu.gov.kz, “Polojeniyе o Ministerstve Obrazovaniya i Nauki Respubliki Kazahstan”,
http://edu.gov.kz/ru/ministerstvo/list.php?SECTION_ID=1, (17.04.2018).
- egemen.kz, “Latin Alipbiinin Nuskasına Özgeris Engizildi”,
<https://egemen.kz/article/165178-latyn-alipbiininh-nusqasyna-oezgeris-engizildi>, (21.04.2018).
- forbes.kz, “Razrobotana Kontseptsiya Ukrepneniya Kazahstanskoy İdentiçnosti do 2025”, https://forbes.kz/news/2015/11/20/newsid_101131, (01.05.2018).
- informburo.kz, “Parada v Çest 9 Maya v Kazahstane ne Budet”,
<https://informburo.kz/novosti/parada-v-chest-9-maya-v-kazahstane-ne-budet.html>, (19.04.2018).
- kazportal.kz, “İdeologiya Natsionalnogo Yedinstva”,
<http://www.kazportal.kz/ideologiya-natsionalnogo-edinstva/>, (03.05.2018)
- mysl.kazgazeta.kz, “Natsionalnaya İdentiçnost Kazakhstana i Etnokulturniy Simvolizm”, <http://mysl.kazgazeta.kz/?p=266>, (08.08.2018).
- nur.kz, “Kak Otmecayut Prazdnik Naurız v Kazahstane”,
<https://www.nur.kz/1722378-kak-otmecaup-prazdnik-nauryz-v-kazahstane.html>, (19.05.2018).
- online.zakon.kz-1, “Zakon Respubliki Kazahstan ot 27 İyulya 2007 goda № 319-III «Ob obrazovanii» (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostayaniyu na 11.07.2017g.)”,
https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747#pos=319;-101,
 (27.05.2018).
- online.zakon.kz-2, “Tipoviye Pravila Deyatelnosti Doşkolnih Organizatsiy (utverjdeni Postanovleniyem Pravitelstva Respubliki Kazahstan ot 17 maya 2013 goda № 499) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na

07.04.2017g.)”,
[https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31397905#pos=0;0,](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31397905#pos=0;0;)
(05.03.2018).

online.zakon.kz-3, “Tipoviye Pravila Deyatelnosti Organizatsiy Obrazovaniya, Realizuyushih Obrazovatelniye Programmi Vısşego i Poslevuzovskogo Obrazovaniya (Utverjdenı Postanovleniyem Pravitelstva Respubliki Kazahstan ot 17 maya 2013 goda № 499) (s İzmeneniyami i Dopolneniyami po Sostoyaniyu na 07.04.2017g.)”,
https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31397997#pos=97;-88,
(24.05.2018).

online.zakon.kz-4, “Zakon Respubliki Kazahstan ot 11 iyulya 1997 goda № 151-I «O Yazıkah v Respublike Kazahstan» (s İzmeneniyami i Dopolneniyami po Sostoyaniyu na 05.05.2017g.)”,
[https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1008034,](https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1008034) (04.04.2018).

online.zakon.kz-5, “Doktrina Natsionalnogo Yedinstva Kazahstana (Odobrena Administratsiyey Prezidenta i Napravlena v Pravitelstvo 29 aprelya 2010 goda)”,
[https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30501158#pos=1;-131,](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30501158#pos=1;-131) (20.05.2018).

stat.gov.kz-1, “2018 jıl Basındaǵı Kazakstan Respublikası Halkının Jekelgen Etnostarı Boyınşa Sanı”,
[http://stat.gov.kz/faces/publicationsPage/publicationsOper/homeNumbersPopulation;jsessionid=LFrFT-6x9zao6z9eXcjC85nKwOcg6KQO-oqvMR3ogkT3u4_uiCYN!-976956594!2124783090?_adf.ctrl-state=fkzolbdgk_128&_afLoop=482093069350487#%40%3F_afLoop%3D482093069350487%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_4,](http://stat.gov.kz/faces/publicationsPage/publicationsOper/homeNumbersPopulation;jsessionid=LFrFT-6x9zao6z9eXcjC85nKwOcg6KQO-oqvMR3ogkT3u4_uiCYN!-976956594!2124783090?_adf.ctrl-state=fkzolbdgk_128&_afLoop=482093069350487#%40%3F_afLoop%3D482093069350487%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_4) (17.05.2018).

stat.gov.kz-2, “Turaktı Mektepke Deyingi Uyımdardın Sanı”,
[http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51,](http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51) (10.05.2018).

stat.gov.kz-3, “Turaktı Mektepke Deyingi Uyımdardadı Balalar Sanı”,
[http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51,](http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51) (10.05.2018).

stat.gov.kz-4, “Bastauış Bilimnen Kamtudın Tüzetilgen Taza Koeffitsienti (7-10 jastadı balalar)”,
[http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51,](http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51) (28.05.2018).

stat.gov.kz-5, “Jogarı Oku Orındar Sanı”,
[http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51,](http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51) (27.05.2018).

- stat.gov.kz-6, “Jogargı Oku Orındardagı Studentter Sani”, http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=482528008467801#%40%3F_afLoop%3D482528008467801%26_adf.ctrl-state%3Dsyfacm3el_51, (27.05.2018).
- stat.gov.kz-7, “Bilim Beru Statistikası”, http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afLoop=135850009148662#%40%3F_afLoop%3D135850009148662%26_adf.ctrl-state%3D3okfi77gc_73, (13.05.2018).
- strategy2050.kz, “Kazakistan Respublikasının Prezidenti – Elbası N.A. Nazarbaevtin «Kazakistan-2050» Strategiyası Kalıptaskan Memlekettin Jana Sayasi Bagıtı» attı Kazakistan Halkına Joldau. 2012 jılgı 14 jeltoksan”, <https://strategy2050.kz/multilanguage/>, (15.04.2018).
- tempuskaz.belight.net, “Vısşee Obrazovaniye v Kazahstane”, http://tempuskaz.belight.net/files/review_he_ru.pdf, (24.03.2018).
- tengrinews.kz-1, “Ministr Obrazovaniye i Nauki o Letnıh Kanikulah, Trehyazıçıi i Buduşem Kazahskogo Yazıka”, <https://tengrinews.kz/conference/150/>, (19.03.2018).
- tengrinews.kz-2, “Kazahstan Skoro Pridet k "Yedinoy Kazahstanskoy Natsii””, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazahstan-skoro-pridet-k-edinoy-kazahstanskoy-natsii-197473/, (19.05.2018).
- tengrinews.kz-3, “Nazarbayev Otandastarın Kazakistan Halkının Birliğı Kunimen Kuttıktadı”, https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/nazarbaev-otandastaryin-kazakistan-halkyinyin-brlg-kunmen-261702/, (15.04.2018)
- yvision.kz, “Kazahı? İli Kazahstansı?””, <https://yvision.kz/post/285931>, (04.05.2018).
- zakon.kz-1, “Utverjdeno Polojenıye ob Osobom Statuse Vısşih Uçebnıh Zavedeniyy””, <https://www.zakon.kz/4845322-utverzhdno-polozhenie-ob-osobom.html>, (28.03.2018).
- zakon.kz-2, “Kazahstansi Otmeçayut Naurız”, <https://www.zakon.kz/4909780-kazahstansy-otmechayut-nauryz.html>, (10.05.2018).
- zakon.kz-3, “Kak v Astane Budut Prazdnovat Nauryz””, <https://www.zakon.kz/4907611-kak-v-astane-budut-prazdnovat-nauryz.html>, (10.05.2018).
- zakon.kz-4, “Nazarbayev Utverdil Kontsepsiyu Ukrepleniya i Razvitiya Kazahstanskoy İdentıçnosti i Yedinstva””, <https://www.zakon.kz/4766316-nazarbaev-utverdil-koncepciju.html>, (11.05.2018).
- zakon.kz-5, “Pod Slovom «natsiya» Nursultan Nazarbayev Podrazumevayet Vseh Grajdan Kazahstana””, <https://www.zakon.kz/4855983-pod-slovom-natsiya-nursultan-nazarbaev.html>, (11.05.2018).

zonakz.net, “Stanut li Kazahi Zalojnikami Kazahstanskoy İdei?. “Situatsiya Menyayetsya İmenno v Tom Napravlenii, Kotoroye Vıgodno Imangali Tasmagambetovu”,
<https://zonakz.net/2007/11/05/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%D1%82-%D0%BB%D0%B8-%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%81/>,
(22.05.2018).

EKLER

Ek-1: Kazakistan'daki günümüzde okutulan tarih dersi kitapları

Kitap Adı	Yazarlar	Basım Yılı	Yayınevi
5. SINIF			
Kazakistan Tarihi. Okulık.	B. Kömekov T. Jumaganbetov K. İgilikova	2017	Atamura
Kazakistan Tarihi. Okutu Adistemmesi.	B. Kömekov T. Jumaganbetov K. İgilikova	2017	Atamura
Kazakistan Tarihi. Didaktikalık Materialdar.	B. Kömekov T. Jumaganbetov K. İgilikova	2017	Atamura
Kazakistan Tarihi. Hrestomatiya .	B. Kömekov T. Jumaganbetov K. İgilikova	2017	Atamura
Kazakistan Tarihi. Okulık.	S. Ahmetova A. İbrayeva A. Kulımbetova A. Magzumova A. Markabayeva	2017	“Nazarbayev Ziyatkerlik Mektebi” DBBU
6. SINIF			
Ejelgi Kazakistan Tarihi Okulik	A. Töleubayev B. Sersekeev G. İgrebayev	2015	Atamura
Ejelgi Kazakistan Tarihi. Okutu Adistemmesi.	B. Sersekeev	2015	Atamura
Ejelgi Kazakistan Tarihi. Jumis Dapteri	B. Sersekeev	2015	Atamura
7. SINIF			
Kazakistan Tarihi. Okulık.	N. Bakina	2017	Atamura

	N. Janakova		
Kazakistan Tarihi. Okutu Adistemesi	N. Bakina N. Janakova O. Soskin N. Gvozdeva	2017	Atamura
Kazakistan Tarihi. Didaktikalık Materialdar.	N. Bakina N. Janakova S. Mitineva N. Lukina	2017	Atamura
8. SINIF			
Kazakistan Tarihi. Okulık.	Z. Kabıldinov A. Kayıpbayeva	2016	Atamura
Kazakistan Tarihi. Okutu Adistemesi.	A. Kayıpbayeva K. Junisova	2016	Atamura
Kazakistan Tarihi. Hrestomatiya.	Z. Kabıldinov	2016	Atamura
Kazakistan Tarihi. Okulık	J. Kasımbayev T. Omarbekov	2016	Mektep
Kazakistan Tarihi. Adistemelik nuskau	A. Köpekбай O. Voronyanskaya	2016	Mektep
Kazakistan Tarihi. Hrestomatiya (XVIII gasır-1914j.)	J. Kasımbayev T. Omarbekov	2016	Mektep
9. SINIF			
Kazakistan Tarihi. Okulık.	B. Ayagan M. Şaymerdenova	2013	Atamura
Kazakistan Tarihi. Okutu Adistemesi.	B. Ayagan M. Şaymerdenova V. Tkaçenko	2013	Atamura
Kazakistan Tarihi. Hrestomatiya.	B. Ayagan	2013	Atamura
10. SINIF			
Kazakistan Tarihi. Okulık.	A. Toleubayev J. Kasımbayev M. Koygeldiyev E. Kaliyeva	2014	Mektep

	T. Dalayeva		
Kazakistan Tarihi. Adistemelik nuska.	K. Toleubayeva Y. Naumova A. Köpekbaev	2014	Mektep
Kazakistan Tarihi. Didaktikalık Materialdar.	K. Toleubayeva Y. Naumova A. Köpekbaev	2014	Mektep
11. SINIF			
Kazakistan Tarihi. Okulık.	M. Koygeldiyev J. Kasımbayev T. Dalayeva E. Kaliyeva	2015	Mektep
Kazakistan Tarihi. Okulık.	T. Turlıgul S. Joldasbayev L. Kojakeeva G. Jusanbayeva	2015	Mektep

Ek – 2: Günümüz müfredatında okutulan Kazakistan tarihi kitaplarının içindeki konu başlıkları

5.Sınıf.

1.Bölüm. Kazakistan'da kadim insanların yaşamı

- 1.1. İlk insanların yaşamı
- 1.2. Kazakistan topraklarındaki taş devrinin bölgeleri
- 1.3. Halkın ekonomik yaşamındaki değişiklikler ve emek araçlarının geliştirilmesi
- 1.4. Botay kültürü
- 1.5. Kazakistan topraklarında metalürjinin ortaya çıkışı
- 1.6. Andronov ve Begazı-Dandibay kültürleri
- 1.7. Kazakistan'ın antik kaya resimleri
- 1.8. Kadim insanların ömrüne seyahat

2.Bölüm. Eski göçebe hayatı

- 2.1. Kazakistan topraklarında demir gelişimi
- 2.2. Göçebe hayvancılığın oluşumu
- 2.3. Kadim göçebelerin maddi kültürü
- 2.4. Kadim göçebelerin dünya tanımı

3.Bölüm. Sakalar

- 3.1. Sakalar hakkında tarihi bilgiler
- 3.2. “Altın adam” arkeolojik mirası
- 3.3. Şilikti ve Besşatır kral kurganları
- 3.4. Berel kurganları
- 3.5. Tasmola arkeolojik kültürü
- 3.6. Saka kraliçesi Tomris
- 3.7. Şırak'ın erliği
- 3.8. Sakaların Aleksandr Makedonskiy askerine karşı savaşı

4. Bölüm. Uysunlar ve kanlılar

- 4.1. Uysunlar hakkında yazılı bilgiler
- 4.2. Kanlıların şehir medeniyetinin gelişimi
- 4.3. Kanlıların toplum kuruluşu
- 4.4. Uysunlar ile Kanlıların maddi ve manevi kültürü

5.Bölüm. Hunlar

- 5.1. Hun kabilelerinin birleşmesi
- 5.2. Hunlar komşu devletlerle ilişkisi
- 5.3. Hunların Batıya göçü
- 5.4. Atilla ve onun fetihleri

6.Bölüm. Sarmatlar

6.1.Sarmatların toplumsal kuruluşu ve hayatı

6.2. Sarmatların siyasi tarihi

7.Bölüm. Kadim Kazakistan tarihine bakış

7.1. Kadim Kazakistan insanların antropolojik tipi

7.2. Kadim Kazakistan'a seyahat

6. Sınıf

Birinci bölüm

KADİM İNSANLARIN HAYATI. KADİM TOPLAYICILAR VE AVCILAR

§1-2. İnsanlığın ortaya çıkışı

§3. İlk insanların mesleği

§4. İlk insanların hayatı

§5. Kazakistan topraklarındaki eski taş çağı (Paleolitik)

§6. Kabilelerin ortaya çıkışı

§7. Orta taş çağı

§8. Mezolitik Çağ'ın iklim şartları

İkinci bölüm

TARIMCILIK VE HAYVANCILIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI. EMEK BÖLÜNÜŞÜ.

§ 9. Mezolitik Çağ'ı insanların hayatındaki değişimler

§10. Yeni taş çağı (neolitik)

§11. El sanatının ortaya çıkışı ve gelişimi

§12. Neolitik anıtları

§13. Bakır taş çağı (kalkolitik)

§14. Kalkolitik çağının üretimdeki ve toplumsal hayattaki başarıları

§15. Kadim insanların çevre anlayışı

§16. Ruhlara ve Tanrı'ya inanç

Üçüncü bölüm

BRONZ ÇAĞINDA KAZAKİSTAN

§17-18. Bronz çağındaki Kazakistan. Bronz Çağı'nın özellikleri.

§19-20. Andronovo kültürü

§21-22. Bronz çağındaki çalışma alanları ve sosyo-kültürel hayattaki değişimler

§23. Topluluk kuruluşu

Dördüncü bölüm

ERKEN DEMİR ÇAĞINDA KAZAKİSTAN

§24-25. Göçebe hayvancılık – yaşam kaynağı

§26. Çadır

§27. Göçebe çobanlık – Çalışma alanlarının temel türü

§28-29. Kazakistan topraklarındaki aşiret birlikleri ve ilk devletler

§30. Sakaların yaşamı ve çalışma alanları

§31. Sakaların bağımsızlık için savaşı

Beşinci bölüm

ERKEN DEMİR ÇAĞINDAKİ KAZAKİSTAN BÖLGELERİ.

SAKALAR KÜLTÜRÜ.

§32-33. Yedisu ve Güney Kazakistan

§34-35. Merkezi Kazakistan

§36-37. Kuzey Kazakistan

§38-39. Doğu Kazakistan

Altıncı bölüm

KAZAKİSTAN TOPRAKLARINDA ESKİ DEMİR ÇAĞINDA YAŞAYAN KABİLELER

§40. Sarmatlar

§41. Sarmatların çalışma alanları ve yaşamı

§42-43. Hunlar

§44. Halkların büyük göçü

§45. Hunların çalışma alanları, toplumsal kuruluşu ve kültürü

§46-47. Uysunlar tarihi. Yerleşim bölgesi.

§48. Uysunların çalışma alanları ve yaşamı

§49. Uysunların gelenekleri ve dini inançları

§50-51. Kanlılar

§52. Kanlıların çalışma alanları ve yaşamı

Yedinci bölüm

KAZAKİSTAN GÖÇEBELİLERİNİN KÜLTÜREL BAŞARILARI

§53-54. Göçebe uygarlığın dünya kültürüne katkısı

§55-56. Göçebelerin giysileri. At koşum takımları ve silahları

§57. Kadim Kazakistan'ın kültürü

§58-59. Göçebelerin adetleri, törenleri ve dini anlayışı

§60. Kadim insanların antropolojik özelliği

Sonuç

7. Sınıf

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK DÖNEMİNDEKİ KAZAKİSTAN TARİHİ (VI-XIII ASIR BAŞI)

Birinci bölüm. VI-IX asırlardaki Kazakistan

- §1. Türk kağanlığı (552-603yıllar)
- §2. Batı Türk (603-704) ve Doğu Türk (682-744 yıllar) kağanlıkları
- §3. Türkeş kağanlığı (704-756 yıllar)
- §4. Karluk kağanlığı (756-940 yıllar)
- §5. Oğuz Devleti (IX-XI yüzyılın ortası)
- §6. Kıymak kağanlığı (IX-XI yüzyıllar)

İkinci bölüm. Eski Türk kültürünün tarihi (VI-IX yy.)

- §7. VI-IX asırlardaki Türklerin çalışma alanları
- §8. Şehir kültürünün oluşumu (VI-IX yy)
- §9. Eski Türk dönemindeki yazı
- §10. Eski Türklerin dini inançları

Üçüncü bölüm. X yüzyılın ortası – XIII yüzyılın başlarında Kazakistan

- §11. Karahanlı Devleti (942-1212 yıllar)
- §12. Karakitay Devleti (1128-1212 yıllar)
- §13. Naymanlar, kereyitler, calayırlar (XII-XIII yüzyılların başı)
- §14. Kıpçak Hanlığı (XI-XIII yüzyılların başı)

Dördüncü bölüm. Kazakistan topraklarındaki Büyük İpek Yolu

- §15. Büyük İpek Yolu'nun oluşumu
- §16. Büyük İpek Yolu'nun Türk kısmı
- §17. Büyük İpek Yolu'nun Tarihi önemi

Beşinci bölüm. X-XIII yüzyılların başındaki Kazakistan kültürü

- §18. Şehirlerin gelişimi (X-XIII yüzyılların başı)
- §19. Mimar sanatı (X-XIII yüzyılların başı)
- §20. Ticaret ve tarımcılık
- §21. El sanatı. Göçebelerin maddi kültürü
- §22. Manevi kültür. İslam'ın yayılması
- §23-24. IX-XIII yüzyılların başındaki bilim ve edebiyat
- §25. Kültürel ilişkilerin gelişimi

İKİNCİ BÖLÜM

XIII-XV YÜZYILLARDAKİ KAZAKİSTAN

Altıncı bölüm. XIII-XV yüzyılların ilk yarısındaki Kazakistan'ın siyasi tarihi

- §26-27. Kazakistan topraklarında Moğolların işgali
- §28-29. Moğol İmparatorluğu terki bindeki Kazakistan

- §30. Doğu Deşt-i Kıpçağın siyasi ayrımı. Ak Orda
§31. Moğolistan (XIV yüzyılın ortası – XVI- yüzyılın başı)
§32. Amir Timur ve torunlarının devleti
§33. Ebulhayır Hanlığı (1428-1468 yıllar)
§34. Nogay Ordusu. Sibirya hanlığı

Yedinci bölüm. XIII-XV yüzyılın ilk yarısındaki devletlerin siyasi yapısı, ekonomisi ve kültürü

- §35. XIII-XV yüzyılın ilk yarısındaki devletlerin sosyal ve siyasi yapısı
§36. XIII-XV yüzyılın ilk yarısındaki devletlerin ekonomisi
§37. XIII-XV yüzyılın ilk yarısında manevi kültürün gelişimi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XV-XVII YÜZYILLARDAKİ KAZAK HANLIĞI

Sekizinci bölüm. Tek bir Kazak devletinin kuruluşu

- §38-39. Kazak halkı etnogenezisinin tarihi
§40-41. Kazak hanlığının kuruluşu
§42. XV yüzyılın sonu – XVI yüzyılın başında Kazak topraklarının birleştirilmesi
§43. Kasım Han'ın (1511-1518 yıllar) iç ve dış siyaseti
§44. Haknazar Han (1538-1580 yıllar) döneminde Kazak hanlığı
§45. Tavekel Han (1582-1589 yıllar) yönetimi. XVI yüzyılın sonundaki Kazak hanlığı
§46. XVII yüzyılın başındaki Kazak hanlığı. Esim Han (1568-1628)
§47. Cungar istilasına karşı savaş. Jangir Han (1629-1652 yıllar)
§48-49. Tauke Han (1680-1715/18 yıllar) dönemindeki Kazak hanlığı

Dokuzuncu bölüm. XV-XVII yüzyıllardaki Kazak Hanlığı'nın sosyo-ekonomik gelişimi ve kültürü

- §50. Kazak toplumunun sosyal yapısı
§51-52. XVI-XVII yüzyıllardaki Kazak hanlığının siyasi ve hukuki yapısı
§53. XV-XVII yüzyıllardaki Kazakların geleneksel çalışma alanları
§54. XV-XVII yüzyıllardaki şehirler ve köyler
§55. XV-XVII yüzyıllardaki manevi kültür
§56. XV-XVII yüzyıllardaki Kazakların yaşamı ve gelenekleri
§57. XV-XVII yüzyıllardaki tarihi edebiyat

8. Sınıf

I. Bölüm. KAZAKİSTAN'IN XVIII YÜZYILDAKİ SOSYO-EKONOMİK VE SİYASİ GELİŞİMİ

- §1. XVIII yüzyılın ilk çeyreğindeki Kazak hanlığının iç ve dış durumu
§2. XVII yüzyılın sonu ile XVIII yüzyılın ilk çeyreğindeki Kazak-Cungar savaşları

- §3. Kazak halkının Cungar istilasına karşı mücadelesi
§4. Küçük Cüz'in Rusya'ya katılması
§5. XVIII yüzyılın ortasında Kazak hanlığı
§6. Rusya'nın XVIII yüzyılın 40-60 yıllarındaki siyaseti, Kazak topraklarının elinden alınması
§7-8. Abılay Han dönemindeki Kazak Hanlığı
§ 9. Kazakların 1773-1775 yıllarındaki E.İ. Pugaçev liderliğindeki köylüler savaşına katılımı
§10-11. Sırım Datulı liderliğindeki Küçük Cüz kazaklarının 1783-1797 yıllarındaki isyanı
§12. XVIII yüzyıldaki Kazakistan kültürü
§13. Rusya bilim adamlarının Kazakistan'ı araştırması

II. Bölüm. XIX YÜZYILIN İLK YARISINDAKİ KAZAKİSTAN

- §14. Kazakistan'da hanlık yönetiminin yok edilmesinin ön koşulları ve nedenleri
§15-16. Rusya İmparatorluğunun Kazakistan'daki hanlık yönetimi yeni siyasi idari yönetimle değiştirme yolları
§17. Kazakistan'da idari ve bölgesel yönetimdeki değişiklikler
§18. XIX yüzyılın ilk yarısındaki çarlık Rusya'nın sömürge politikası
§ 19. Akmola tarihi
§20. Bökey Hanlığı'nın kuruluşu
§21-22. 1836-1838 yıllardaki Bökey Ordasındaki İ.Taymanulı ve M.Ötemisulı liderliğindeki isyan
§23-24. XIX yüzyılın ilk yarısındaki Kazak halkının milli kurtuluş hareketleri
§25-26. 1837-1847 yıllardaki Kenesarı Kasımulı liderliğindeki milli kurtuluş hareketi

III. Bölüm. KAZAKİSTAN'IN RUSYA'YA KATILMASININ TAMAMLANMASI

- §27. Rusya İmparatorluğu'nun Kazakistan'ın Güney bölgelerinin işgal etmesi
§28-29. Rus yönetiminin Kazakistan'ı tamamen kendine bağlaması
§30. Kazakistan'ın Rusya'ya katılmasının sonuçları
§31. Kazakistan bölgesinde askeri sömürgecinin güçlenmesi
§32. XIX yüzyılın 50-yıllarındaki kazakların kurtuluş yolundaki mücadelesi

IV. Bölüm. KAZAKİSTAN'IN XIX YÜZYILIN İLK YARISINDAKİ KÜLTÜRÜ

- §33-34. Maddi kültür
§35-36. Halk eğitiminin gelişmesi
§37-38. XIX yüzyılın ilk yarısındaki kazak edebiyatı ve müzik sanatı

V. Bölüm. XIX YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDAKİ KAZAKİSTAN

- § 39. Kazakistan'daki 1867-1868 yıllardaki reformlar

- §40-41. Kazakistan'daki ekonomik durum
- §42. XIX yüzyılın 60-70 yıllarında kazak halkının sömürge zulmüne karşı kurtuluş mücadelesi
- §43-44. XIX yüzyılın sonunda Kazakistan'ın siyasi ve sosyal durumu
- §45. Kazak-Çin ticaret ilişkileri
- §46. Uygurlar ve Dunganların Yedisu'ya göçü

VI. Bölüm. KAZAKİSTAN'IN XIX YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDAKİ KÜLTÜRÜ

- §47-48. Rus bilim adamlarının ve göç edilen diğer millet temsilcilerinin Kazakistan'ı araştırmaları
- § 49-50. Kazakistan'daki halk eğitimi ve dini eğitim verme işi
- §51. Şokan Valihanov – büyük Kazak bilim adamı
- §52. İbray Altınarıılı
- §53. Abay Kunanbayılı
- §54. Görsel ve uygulamalı sanatların gelişimi
- §55-56. Kazak halkının müzik kültürü

VII. Bölüm. ASIRLAR KAVŞAĞINDA KAZAKİSTAN

- §57. XIX yüzyılın sonu ve XX yüzyılın başındaki Kazakistan'ın sosyal-demografik gelişimi
- §58. XX. yüzyılın başındaki Kazakistan'ın sosyo-ekonomik durumu
- § 59-60. Kazakistan 1905-1907 yıllarındaki Rus devrimi yıllarında
- §61. Kazakistan – siyasi tepki yıllarında
- §62-63. XX. yüzyılın başında Kazakistan kültürü

9. Sınıf

BİRİNCİ BÖLÜM

XX. YÜZYILIN BAŞINDA KAZAKİSTAN

- §1. XX. yüzyılın başında Kazakistan'ın sosyal-siyasi durumu
- §2. 1916 yılındaki milli kurtuluş hareketi
- §3. Hareketçilere karşı Çarlık hükümetin cezaları
- §4-5. Kazakistan 1917 yılındaki Şubat devrimi döneminde
- §6. Alaş hareketi ve “Alaş” partisinin kuruluşu
- §7. XX yüzyılın başında Kazakistan kültürü
- §8. Kazakistan'ın müzik, görsel ve uygulamalı sanatı

İKİNCİ BÖLÜM

1917-1941 YILLARINDA KAZAKİSTAN

- § 9. Ekim devrimi ve Kazakistan'da Sovyet hükümetinin yerleşmesi
- §10. Kazakistan'daki ulusal otonomlar

- §11. Kazakistan iç savaş ve yurtdışı müdahale yıllarında
- §12. “Askeri komünizm” siyaseti
- §13. Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin (Kazak ÖSSC) kuruluşu
- §14. Kazak SSC bölgesinin oluşumu
- §15. Kazakistan yeni ekonomik siyaset yıllarında (1921-1925)
- §16-17. Kazakistan’daki 1926-1941 yıllarındaki sanayileşme
- §18. Kazakistan’daki “Küçük Ekim” yönü
- §19. Kazakistan’daki tarımın kolektifleştirilmesi
- §20-21. 1930 yıllardaki kıtlık, köylüler isyanı
- §22-23. Kazakistan’ın 1920-1940 yıllarında sosyal-siyasi durumu
- §24. 1920-1930 yıllarında Kazakistan’da kültürel yapı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK VATANSEVERLİK SAVAŞI YILLARINDA KAZAKİSTAN

- §25-26. Kazakistan Büyük Vatanseverlik Savaşı yıllarında (1941-1945)
- §27-28. Kazakistan – savaş cephanesi.
- §29. Kazakistan toprağına zorla göç ettirilen milletler
- §30. Büyük Vatanseverlik Savaşı yıllarında Kazakistan’ın kültürü

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1946-1991 YILLARINDA KAZAKİSTAN

- §31. Kazakistan savaş sonrası dönemde (1946-1953)
- §32. Savaş sonrası ülkenin sosyo-ekonomik durumu
- §33-34. Savaş sonrası yıllarda Kazakistan endüstrisinin gelişmesi
- §35. Kazakistan’da askeri - endüstriyel kompleksin oluşumu
- §36. Bakır Topraklar Projesi
- §37-38. Cumhuriyet’in 1954-1965 yıllarındaki toplumsal-siyasi hayatı
- §39-40. Kazakistan’ın 1965-1985 yıllarındaki sosyo-ekonomik gelişimi
- §41-42. Siyasi hayat ve ulusal ilişkiler (1965-1985)
- §43. Kazakistan’daki kültürel hayat (1946-1985)
- §44. Kazakistan’daki çevre sorunları ile sosyo-demografik eğilimler
- §45-46. Kazakistan yeniden yapılandırma döneminde
- §47. 1980-1990 yıllarında Kazakistan
- §48. Toplum modernleştirme yolları

BEŞİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN DEVLETİNİN OLUŞUMU

- §49. Cumhuriyet egemenliğini ilan etmek
- §50. Kazakistan bağımsızlığın ilk yıllarında
- §51. Bağımsız Kazakistan’ın siyasi gelişimi

- §52. Egemen Kazakistan'ın sosyal ve siyasi hayatı
- §53-54. Ekonomideki radikal değişiklikler
- §55. “Kazakistan -2030” ve “Kazakistan - 2050” stratejileri – Kazakistan Cumhuriyetin geliştirilmesinin uzun vadeli programları
- §56. Kazakistan Cumhuriyeti'nin XXI. yüzyıldaki ekonomik gelişimi
- §57. Kazakistan Cumhuriyeti'nin sosyal politikası
- §58. Kazakistan'ın dünya topluluğuna girişi
- §59. Dünyanın önde gelen ülkeleri ile stratejik ilişkiler
- §60. Kazakistan ve uluslararası kuruluşlar
- §61-62. Kazakistan'ın XX. yüzyılın sonu – XXI. yüzyılın ilk yıllarındaki kültürü
- §63.N.A. Nazarbayev- Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı
- §64. Astana – Kazakistan Cumhuriyeti'nin yeni başkenti

10.Sınıf

I. Bölüm. KAZAKİSTAN TAŞ ÇAĞI'NDA

- §1. Taş Çağı'nı devirlere bölmek
- §2. Kazakistan paleolitik Çağı'nda
- §3. Kazakistan Topraklarındaki mezolitik ve neolitik
- §4. Kalkolitik. Botay Kültürü.

II. Bölüm. KAZAKİSTAN BRONZ ÇAĞI'NDA

- §5. Bronz çağı'nın özellikleri
- §6. Kazakistan Topraklarında Bronz çağı (Bronz Çağı'nın bölgesel özellikleri)
- §7. Bronz çağı kabilelerinin çalışma alanları, yaşamı, sosyal ilişkileri

III. Bölüm. KADİM KAZAKİSTAN TARİHİ KAYITLI BİLGİLERDE

- §8-9. Kadim kabileler hakkında antik kayıtlar
- §10. Aşiret ittifakları ve kadim devletler birliği doğu kaynaklarda

IV. Bölüm. ERKEN DEMİR ÇAĞI'NDA KAZAKİSTAN

- §11. Sakalar ve Sarmatlar
- §12. Erken demir çağı kabilelerinin çalışma alanları
- §13. Sakaların kültürü
- §14. Sakaların sosyal yapısı ve ideolojisi

V. Bölüm. KAZAKİSTAN TOPRAKLARINDAKİ KADİM DEVLETLER

- §15. Uysunlar Devleti
- §16. Kanlılar
- §17-18. Hunlar Devleti

VI. Bölüm. GÖÇEBELER MEDENİYETİ

- § 19. Göçebeliği araştırma tarihi
- §20. Göçebelerdeki sosyal ilişkiler

§21. Göçebe ve yerleşik medeniyetler arasındaki ilişki

VII. Bölüm. KAZAKİSTAN TOPRAKLARINDA VI-XV YÜZYILLARDA KURULAN DEVLETLER: ETNİK VE SİYASİ TARİHİ

§22-23. Türk kağanlığı 'nın kuruluşu, gelişimi, çöküşü

§24. Türkeş ve Karluk Devletleri

§25. Kıymak ve Kıpçak Devletleri

§26. VI-X yüzyıllarda Kazakistan topraklarındaki devletlerin gelişim özellikleri

§27. Kazakistan topraklarına Moğolların istilası ve işgal sonrası etnik süreçler (XIII-XV yy.)

§28. Moğol hâkimiyeti döneminde Kazakistan topraklarında devletlerin siyasi gelişim özellikleri

§29-30. XIV yüzyılın ikinci çeyreği ve XV yüzyılın ilk yarısındaki Kazakistan topraklarındaki ayrı hanlıkların gelişim özelliği

VIII. Bölüm. KAZAK HALKININ VE KAZAK DEVLETİNİN OLUŞUM TARİHİ

§31. Kazak halkının antropolojik yüzünün oluşum dönemleri

§32. Kazak halkının oluşum sorunları

§33. Kazak cüzlerinin ortaya çıkışı. Kazak halkının etnik terkihi

§34. Kazak Hanlığı 'nın oluşumu ve güçlenmesi

§35-36. Kazak Hanlarının yürüttüğü siyasetin temel yönleri

§37. Kazak Devleti'nin siyasi ve sosyal yapıları

IX. Bölüm. GÖÇEBELERİN KÜLTÜRÜ.

KAZAK BOZKIRININ BİLGELERİ

§38. Göçebelerin manevi kültürünün özellikleri

§39. Kazak folkloru

§40. Epik Şiirler

§41. Orta asırlarda Kazak topraklarından çıkan bilgiler

§42-43. Korkut. Asan Kaygı. Kazak jirauları

§44-45. Müzik sanatı

§46. Kazakların geleneksel ev mesleği ve el sanatı

§47. Kazakların geleneksel eşya kültürü

§48. Kazakların örf-adetleri, gelenek – görenekleri

§ 49. Din ve ruhanilik

X. Bölüm. KAZAKİSTAN RUSYA İMPARATORLUĞUNUN TERKİBİNDE

§50. XVIII. yüzyılın ilk 30'lu yıllarındaki Rusya'nın Doğudaki siyaseti

§51. XVIII. yüzyılın başındaki Kazak Hanlığı 'nın iç ve dış durumu

§52. Kazakistan'ın Rusya'ya katılmasının başlanması

§53. Abılay'ın Kazak topraklarını birleştirme siyaseti

- §54. XVIII. yüzyılın ikinci yarısındaki Rusya İmparatorluğu'nun siyaseti
- §55. 1822 ve 1824 yıllarındaki tüzükler
- §56. Rusya'nın kendi hâkimiyetine alma sürecinin tamamlanması
- §57-58. 1867-1868 ve 1880-1890 yıllarındaki yönetim reformları
- § 59. Çarlığın göç siyaseti: temel dönemleri
- §60-61. Köylülerin kolonileştirilmesi. XX. yüzyılın başındaki kazak köyü.
- §62. XIX. yüzyılın ikinci yarısı – XX. yüzyılın başında Kazak topraklarına Rusya sermayesinin getirilmesi
- §63. Sanayi ve demiryolların gelişmesi ve yurtdışı sermayesinin getirilmesi

11. Sınıf

I. Bölüm

KAZAK HALKININ XVII-XVIII YÜZYILLARDA CUNGAR İSTİLASINA KARŞI KURTULUŞ MÜCADELESİ

- §1. Cungar hanlığının kuruluşu. Orbulak savaşı.
- §2. Cungar istilasına karşı ülke çapında Vatan savaşı
- §3. Vatan savaşının kahraman batırları ve zafer düzenleyicileri

II. Bölüm

XVIII YÜZYIL VE XIX YÜZYILIN İLK YARISINDAKİ KAZAK HALKININ BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİ

- §4. Kazakistan'daki ulusal kurtuluş hareketlerin gelişim dönemleri, özellikleri, tarihi önemi
- §5. XVIII. yüzyılın ikinci yarısındaki Rusya sömürgeciliğine karşı ulusal kurtuluş hareketler
- §6. 1783-1797 yıllarında Sırım Datulı liderliğinde Küçük Cüzdeki ulusal kurtuluş hareketi
- §7. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde sultanların başlattığı hareketler. Küçük Cüzdeki Jolaman Tilenşiuılı isyanı.
- §8-9. İsatay Taymanulı ve Mahambet Ötemisulı önderliğinde İç (Bökey) Orda'daki ulusal kurtuluş isyanı
- §10-11. XIX. yüzyılın 20-40 yıllarındaki ulusal kurtuluş hareketler

III. Bölüm

XIX YÜZYILIN ORTASI VE XX YÜZYILIN BAŞINDA KAZAKİSTANDAKİ ULUSAL KURTULUŞ HAREKETLER

- §12. XIX. yüzyılın ortalarında kazak halkının çarlık hükümetinin sömürgecilik siyasetine karşı mücadelesi
- §13. XIX. yüzyılın ortası ve ikinci yarısında Yedisu'da oluşan siyasi durum
- §14. 1868-1870 yıllarında Oral, Torgay ve Mangıstau kazaklarının sömürgeciliğe karşı mücadelesi
- §15-16. 1916 yılında Kazakistan'daki ulusal kurtuluş isyanı

IV. Bölüm

XX YÜZYILIN BAŞINDAKİ SİYASİ PARTİLER VE AKIMLAR

- §17. XX. yüzyılın başındaki halk demokratik hareket
§18. 1917 yılındaki Devrim değişikliği yıllarında Kazakistan
§ 19. 1900-1917 yıllarında Rusya ve Kazakistan'daki sosyo-politik durum
§20-21. Kazakistan'daki siyasi partiler
§22. Alaş Orda ve Türkistan otonomları

V. Bölüm

KAZAKİSTAN 1918-1920 YILLARINDA

- §23-24. Kazakistan iç savaş ve yurtdışı müdahale yıllarında
§25. yeni ekonomik siyaset ve onun sonuçları

VI. Bölüm

1920-1930 YILLARINDA KAZAKİSTAN'IN EKONOMİK DURUMU

- §26-27. Kazakistan'ın tarımın organizasyonu
§28-29. Goloşekin soykırımı ve kazak köylerinin faciası
§30-31. 1920-1931 yıllarındaki kurtuluş hareketleri
§32. Kazakistan'ın sanayileşmesi
§33-34. Kazakistan'ın sanayileşmenin süreci ve özelliği

VII. Bölüm

1920-1930 YILLARINDA KAZAKİSTAN'IN SOSYO-SİYASİ HAYATI

- §35. 1920-1930 yıllarında Kazakistan'daki parti organlarının faaliyeti
36. Kırgız (Kazak) ÖSSC'nin Müttefik bir cumhuriyete dönüşmesi
§37-38. Kazakistan'daki Komsomol gençler ve pioner örgütleri
§ 39-40. Kazakistan GULAG sisteminde

VIII. Bölüm

1920-1930 YILLARINDA KÜLTÜREL HAYAT

- §41. Siyasi eğitim ve okul sisteminin kuruluşu
§42. Özel orta ve yükseköğretim sistemi
§43. Bilimin gelişimi
§44. XX. yüzyılın 20-30 yıllarında Kazakistan edebiyatı ve sanatı

IX. Bölüm

1940-1950 YILLARINDA KAZAKİSTAN

- §45-46. Büyük Vatan savaşı yıllarındaki Kazakistan
§47. 1940-1950 yıllarında Kazakistan'ın sosyal hayatı
§48. Bakır Topraklar destanı

X. Bölüm

1960-1980 YILLARINDA KAZAK SSC

- § 49. Kazakistan 1960-1980 yıllarında
§50-51. 1950-1980 yıllarındaki hareketler, isyanlar
§52. Kazakistan yeniden yapıma sürecinde

XI. Bölüm

BAĞIMSIZ KAZAKİSTAN: EKONOMİK VE SİYASİ EĞİLİMLER

- §53. Kazakistan Cumhuriyeti'nin siyasi sistemdeki değışimleri
§54. Kazakistan'daki siyasi partiler ve hareketler
§55. Kazakistan'ın sosyo-ekonomik yenilenme dönemleri
§56. Kazakistan Cumhuriyetindeki sanayi ve tarım sektörü
§57. Kazakistan'ın sosyal gelişimi

XII. Bölüm

KAZAK DİASPORASI

- §58. Kazak diasporasının oluşum tarihi
§ 59. Dünya Kazakların Kurultayı ve oralmanlar meselesi

XIII. Bölüm

KAZAKİSTAN VE DÜNYA TOPLULUĞU

- §60. Kazakistan Cumhuriyeti'nin dış siyaseti
§61. Kazakistan ve uluslararası kuruluşlar
§62. Bağımsız Kazakistan'ın kültürü

XIV. Bölüm

XXI YÜZYIL BAŞINDA KAZAKİSTAN

- §63. Kazakistan Cumhuriyeti'nin stratejik gelişimi
§64. N.A. Nazarbayev- Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı
§65. Astana – Kazakistan'ın baş şehri

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Umsunay ZHUMASHEVA
Doğum Yeri ve Tarihi : Kazakistan / 03.02.1994
Medeni Hali : Bekâr
İletişim Bilgileri : umsunay.1994@gmail.com

EĞİTİM

2000-2011 No.12. T. Rustemov Okulu
2011-2015 Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Programı
2015-2018 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi
Avrasya Araştırmaları Bölümü Yüksek Lisans Programı

YABANCI DİL

Rusça YDS: 70

